

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Santa Keidošiūtė

**LOBISTINĖ VEIKLA LIETUVOJE: TEISINIS REGULIAVIMAS,
VEIKLOS YPATUMAI IR ATEITIES PERSPEKTYVOS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Prof. Algis Krupavičius

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

**LOBISTINĖ VEIKLA LIETUVOJE: TEISINIS REGULIAVIMAS,
VEIKLOS YPATUMAI IR ATEITIES PERSPEKTYVOS**

Baigiamasis magistro projektas

Viešasis administravimas (kodas 621N70001)

Vadovas

(parašas) Prof. Algis Krupavičius

(data)

Recenzentas

(parašas) Doc. Eglė Vaidelytė

(data)

Projektą atliko

(parašas) Santa Keidošiūtė

(data)

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų

(Fakultetas)

Santa Keidošiūtė

(Studento vardas, pavardė)

Viešasis administravimas, 621N70001

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Lobistinė veikla Lietuvoje: teisinis reguliavimas, veiklos ypatumai ir ateities perspektyvos“

AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

20 16 m. gegužės 30 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Santos Keidošiūtės**, baigiamasis projektas tema „Lobistinė veikla Lietuvoje: teisinis reguliavimas, veiklos ypatumai ir ateities perspektyvos“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

TURINYS

SUMMARY	1
LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	2
PRIEDŲ SĄRAŠAS	3
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	4
SANTRUMPOS	5
ĮVADAS	6
1. LOBIZMO IR LOBISTINĖS VEIKLOS SAMPRATA	10
1.1. Lobizmo sąvoka ir kilmė	10
1.2. Amerikietiškojo ir europietiškojo lobizmo bruožai ir pagrindiniai metodai	12
1.2.1. Amerikietiškas lobizmas	13
1.2.2. Europietiškas lobizmas	17
1.3. Interesų grupių vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje	20
2. LOBIZMAS IR LOBISTINĖ VEIKLA LIETUVOJE	26
2.1. Lobizmo ištakos Lietuvoje	26
2.2. Lobistinės veiklos teisinis reglamentavimas	28
2.3. Lobistinės veiklos etikos principai	31
3. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA	34
4. LIETUVIŠKOJO LOBIZMO YPATYBĖS	38
4.1. Lietuviškojo lobizmo iššūkiai ir grėsmės	38
4.2. Lietuvos visuomenės požiūris į lobistų veiklą	43
4.3. Lobistinės veiklos perspektyvos	47
IŠVADOS	53
LITERATŪRA	55
ŠALTINIAI	60
PRIEDAI	61

Keidošiūtė, Santa. *Lobbying in Lithuania: Legal Regulations, Activity Peculiarities and Future Perspectives*: Master's thesis in Public Administration / supervisor prof. Algis Krupavičius. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 03 S

Key words: lobbying, lobbyist, interests, influence, transparency, corruption.

Kaunas, 2016. 80 p.

SUMMARY

Lobbying is often seen as the main agent to convey a particular social group or business organization interests to government officials. During this process, there is exchange of information since organizations or interest groups communicate their views to government officials. Despite the fact that the basic principles of lobbying in modern society is widely discussed and well known, there is lack of case studies and examples of academic research. Whereas political solutions are different, conflicting interests result of the negotiations, interest groups needs are extremely important and could have a significant impact on decision-making. This Master's thesis is based on qualitative study and aims to analyze lobbying regulation and enforcement in Lithuania. Interview technique which is not oriented to the large scope of subjects helps to reveal respondents approach to the research subject. The object of study is lobbying in Lithuania. In Master's thesis these goals are formulated in a way: to discuss the origins of lobbying and its main features, distinguishing lobbying issues, to introduce organizational models of European and American lobbying, to investigate the lobbying situation in the Republic of Lithuania as well as to analyze the influence of interest groups in contemporary society, to discuss lobbying regulation in Lithuania, to conduct an interview with Lithuanian registered lobbyists, politicians and other experts of the field and submit conducted qualitative research results and conclusions. Qualitative study showed that there are rooted lobbying problems related to negative public opinion, not effective legal regulations and high level of corruption in Lithuania. It is observed that in spite of improving transparency situation in the country, the society is sceptical and believes that lobbying should be strictly regulated. Also all the respondents agree that legal lobbying regulation does not work in Lithuania and should be changed. Their subjective propositions could be used to improve the current Lobbying regulation act and modify public attitude towards lobbyists and lobbying in Lithuania in general.

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELĖS

1 lentelė. JAV lobistų skaičius ir lobizmo išlaidos (mlrd. JAV dol.) 2000-2015 m.....	14
2 lentelė. Interesų grupių įtaka Seime 2012-2016 m.....	24
3 lentelė. Ar manote, kad jūsų šalyje lobizmas yra pakankamai reglamentuojamas?.....	39
4 lentelė. Respondentų Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo pasiūlymai ir komentarai.....	49

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Interesų grupių tipai ir jų pasiskirstymas (%) JAV.....	22
2 paveikslas. Kurie iš žemiau pateiktų variantų atitinka lobisto sąvoką?.....	42
3 paveikslas. Jūsų nuomone, ar Lietuvoje sprendimų priėmimas pakankamai atviras, kad į jį vienodai galėtų įsitraukti visos suinteresuotos grupės?.....	43
4 paveikslas. Jūsų nuomone, kas labiausiai nukenčia nuo neskaidrios įtakos darymo priimant sprendimus?.....	44
5 paveikslas. 12 patarimų efektyviam lobizmui.....	51

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 PRIEDAS. Interviu su lobistu Tomu Bukeliu.....	61
2 PRIEDAS. Interviu su „Transparency International“ Lietuvos skyriaus projektų vadove Rūta Mrazauskaite.....	63
3 PRIEDAS. Interviu su Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos atstovu.....	67
4 PRIEDAS. Interviu su politologu, MRU Politikos instituto docentu dr. Rimgaudu Geleževičiumi...	70
5 PRIEDAS. Interviu su lobistu Arnu Marcinkumi (lobistinę veiklą atlieka UAB „Vento Nuovo“).....	74
6 PRIEDAS. Pokalbis su Žemės ūkio rūmų Tarptautinio skyriaus vedėja Vaida Leščauskaite.....	77

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Lobizmas yra būdas daryti įtaką verslo ar valdžios lyderiams, siekiant sukurti, pakeisti ar panaikinti tam tikrą teisės aktą arba atlikti veiklas, kurios padės pageidaujamiems interesams įgyvendinti (Edgett, 2002, p. 1).

Lobistas yra interesų grupės paskirtas asmuo, kurio uždavinys – palengvinti savo grupei daryti įtaką viešajai politikai bendradarbiaujant su valstybės tarnautojais, kontroliuojant politinį ir vyriausybės darbą, konsultuojant dėl politinės strategijos ir taktikos, plėtojant ir prižiūrint savo grupės lobistinę veiklą (Thomas, Hrebenar ir Boyer, 2001).

Interesų grupė yra grupė žmonių, kurie siekia daryti įtaką politikams ar valdžios vykdomai politikai, tokiu būdu siekiant apsaugoti savo interesus (Merriam-Webster Dictionary, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/interest%20group>).

Visuomenė yra žmonių bendruomenė, gyvenanti tam tikroje šalyje ar regione ir turinti bendrus papročius, įstatymus ir institucijas (Oxford Dictionary, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/society>).

Korupcija yra piktnaudžiavimas viešąja galia, siekiant asmeninės naudos (Transparency International, p. 57).

Skaidrumas tai valdžios, įmonių, organizacijų ir individų veiklos charakteristika, kai veikla, planai, finansavimas ir kita informacija yra pateikiama viešai ir aiškiai (Transparency International, <http://www.transparency.lt/skaidrios-lietuvas-link/>).

Valstybė tai privaloma politinė organizacija su centralizuota valdžia, kuri išlaiko teisėtą jėgos naudojimo monopolį tam tikroje teritorijoje (Salmon, 2008, p. 148).

SANTRUMPOS

TILS – „Transparency International“ Lietuvos skyrius.

VTEK – Vyriausioji tarnybinė etikos komisija.

ES – Europos Sąjunga.

EK – Europos Komisija.

EP – Europos Parlamentas.

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos.

NVO – Nevyriausybinė organizacija(os).

ANTICORRP – Anticorruption policies revisited.

LSA – Lietuvos savivaldybių asociacija.

ŽŪR – Žemės ūkio rūmai.

COPA/COGECA – Committee of Professional Agricultural Organisations and General Committee for Agricultural Cooperation in the European Union (Jungtinė agrarinių ir kaimo interesų grupių susivienijimų atstovybė ES).

EBPO - Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija.

IVADAS

Lobizmas daugelyje Europos ir viso pasaulio valstybių nėra naujas reiškinys. Nors pati lobistinės veiklos praktika ir siekiami tikslai skirtingose šalyse yra panašūs, tačiau egzistuoja daugybė skirtumų, tokių kaip lobistų registracijos procedūros ar lobistinės veiklos teisinis reguliavimas. Lietuva kartu su tokiais Europos valstybėmis kaip Austrija, Prancūzija, Lenkija, Airija, Jungtinė Karalystė ir Slovėnija turi privalomus lobistų registrus. Be to, Lietuva ir Austrija yra priėmusios lobistų etikos kodeksus, kurie nustato pagrindinius lobistine veikla užsiimančio fizinio ar juridinio asmens etikos principus (Transparency International).

Lietuvoje lobistinės veiklos reguliavimas pradėtas vykdyti 2000 metais, kuomet šalyje buvo priimtas Lobistinės veiklos įstatymas, kuris su 2003 ir 2012 metų atnaujinimais galioja iki šių dienų. Priimdama šį įstatymą, šalis prisijungė prie tų valstybių, kuriose lobistinė veikla yra institucionalizuota ir griežtai reglamentuojama. Nepaisant to, sukurti veiksmingo, skaidraus ir įstatymų nustatyta tvarka veikiančio lobizmo modelio nepavyko (Geleževičius, 2013). Tuo tarpu Jungtinėse Amerikos Valstijose lobizmą reguliuojantis įstatymas „The Federal Regulation of Lobbying Act“ („Federalinis lobizmo reguliavimo įstatymas“) priimtas jau po Antrojo Pasaulinio karo, 1946 metais. Pagrindinis įstatymo tikslas buvo sumažinti lobistų galią ir teikti informaciją Kongreso nariams apie jiems įtaką darančius lobistus. Vėliau, 1995 metais, šį įstatymą pakeitė „Lobbying Disclosure Act“ („Lobizmo paskelbimo įstatymas“), kuris nustatė atskaitingumo principus, bendras lobistų registracijos procedūras ir įstatymo nevykdymo nuobaudų mechanizmą.

Pagrindinis lobizmo tikslas – daryti įtaką sprendimų priėmimo teisę turintiems asmenims, siekiant palankaus sprendimo priėmimo. Šio proceso metu vyksta tam tikri informacijos mainai, kadangi valdžios pareigūnams perduodama organizacijos ar grupės nuomonė. Iš dalies galima teigti, kad nuomonės perdavimas, išreiškimas yra svarbiausia proceso dalis, nes tam tikrų nuostatų patvirtinimas gali užtrukti savaites, mėnesius ar net metus. Atskleidus savo interesus ir pateikus aiškią nuomonę, remiantis faktais didėja galimybė, kad valdžios atstovai bus priversti apgalvoti pateiktą požiūrį ir apsvarstyti argumentus (Andrikienė, 2002, p. 27).

Svarbu suvokti, kad lobizmo samprata nėra naudojama tik bendrąja prasme. Skirtingose valstybėse jos suvokimas skiriasi, o iš šio suvokimo kylančios problemos pasižymi vis kitomis savybėmis. Nors šiame darbe dėmesys skiriamas Lietuvos lobizmo situacijai analizuoti, tačiau galimi ir kitų valstybių lobistinės veiklos patirties pavyzdžiai. Šiuo baigiamuoju magistro darbu siekiama nuodugniai ištirti lobistų vykdomos lobistinės veiklos autentiškumą Lietuvoje.

Temos aktualumas ir naujumas. Egzistuoja nedidelis skaičius knygų, straipsnių, mokslinių tyrimų ir analizių, detaliai nagrinėjančių lobistinės veiklos ypatybes. Publikacijų skaičius dar labiau sumažėja kuomet analizuojama lobizmo situacija Lietuvoje. Šia tematika rašė L. Andrikienė (2002), E.

Snieškus (2004), A. Lukošaitis (2000 ir 2011), R. Geleževičius (2013), J. Palidaukaitė ir R. Ibenskas (2007). Už Lietuvos valstybės ribų lobizmo temą plačiau gvildeno tokie autoriai kaip J. M. Berry, F. R. Baumgartner, M. Hojnacki, B. L. Leech, D. C. Kimball (2009), D. Lowery (2013), K. Tusinski - Berg (2009), C. Holman ir W. Luneburg (2012), D. Coen (2007), H. Brasher (2014) ir kiti.

Kadangi politiniai sprendimai yra atskirų, susikertančių interesų derybų rezultatas, interesų grupių poreikiai yra itin svarbūs ir dažnai gali daryti didelę įtaką sprendimų priėmimui. Šiuo atveju, lobistų vykdoma veikla dažnai suvokiama kaip pagrindinė priemonė, padedanti perteikti tam tikros visuomenės grupės ar verslo organizacijos interesus valdžios atstovams. Nepaisant to, kad pagrindiniai lobistinės veiklos principai šiuolaikinėje visuomenėje yra plačiai aptarti ir gerai žinomi, vis dar galima pastebėti konkrečių atvejo analizių ir pavyzdžių pateikimo trūkumą. Atsižvelgiant į tai, kad lobistinės veiklos sąvoka žiniasklaidoje dažniausiai perteikiama itin skeptiškai ar netgi neigiamai, svarbu paminėti, kad jos reikšmė šiuolaikinėje politinėje arenoje yra nenuginčijamai svarbi.

Lobizmas šiandien yra vienas esminių visuomenės atstovavimo ir bendradarbiavimo su vietinėmis ir aukščiausiomis valdžios institucijomis įrankių. Visuomenės suvokimas apie lobistus dažnai yra tik bendrojo pobūdžio, kadangi žiniasklaidos formuojamas įvaizdis sudaro klaidingą nuomonę apie lobistų veikimo principus. Iš tikrųjų, nemaža visuomenės dalis netgi negali aiškiai įvardinti, kas yra lobistai, kokią veiklą jie vykdo, kieno interesams atstovauja ar kaip veikia viešojoje erdvėje. Dėl šių priežasčių galima teigti, kad lobizmo sąvoka, lobistinės veiklos ypatybės, teisiniai reguliavimo ir veikimo aspektai Lietuvoje nėra pakankamai ištirti ir reikalauja išsamaus tyrimo.

Temos problematika. Visuomenės (viešojo) nuomonė yra vienas pagrindinių veiksnių, turinčių įtakos vienos ar kitos, fizinio ar juridinio asmens vykdomos, veiklos vertinimui. Kalbant apie lobistų vykdomą veiklą, svarbu paminėti, kad ši veikla pilietinės visuomenės dažnai suvokiama kaip neigiamas reiškinys. Atsižvelgiant į šį faktą, iš netinkamo lobizmo sąvokos suvokimo, kyla ir daugiau problemų, sąlygojančių nepalankaus lobistų įvaizdžio susiformavimą.

Lietuva – viena iš nedaugelio Europos valstybių, įstatymais reguliuojančių lobizmą šalyje. Nors lobistinę veiklą Lietuvoje reglamentuoja specialūs įstatymai, tokie kaip Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, jų veikimas šalyje yra plačiai kritikuojamas ir sukelia daug diskusijų. Abejojama ne tik įstatymo vykdymo ir jo laikymosi procedūromis, bet ir nustatyta lobistų registracijos tvarka ar skaidrumo užtikrinimu. Be to, didelį susirūpinimą kelia paties įstatymo turinio spragos.

Korupcijos mastais Lietuva lenkia daugelį Europos Sąjungos šalių. Seimas, Vyriausybė, savivaldos institucijos yra įvardijamos kaip labiausiai korumpuotos. Transparency International (2015) atliktas šalies korupcijos suvokimo indekso tyrimas nustatė, kad Lietuva Europos Sąjungos kontekste užima 15 vietą ir yra žemiau bendro Europos Sąjungos vidurkio. Lobistų vykdoma veikla žiniasklaidoje dažnai įvardijama kaip „aukščiausia korupcijos forma“, visuomenės manymu stokoja skaidrumo. Atsižvelgiant į tai, kad lobizmas dažnai siejamas su valdžios institucijomis, akivaizdu, kad

visuomenės nariai šią sąvoką tapatina su politika ar politikais, kurių skaidrumu abejoja didžioji dalis valstybės gyventojų.

Nors lobistinės veiklos problematika yra gana plati, galima pastebėti, kad problemų sprendimo alternatyvos nėra plačiai diskutuotinos viešajame diskurse. Dėl šios priežasties jaučiamas šios srities ekspertų ir registruotų lobistų nuomonių ir įžvalgų, galinčių padėti spręsti egzistuojančias problemas, trūkumas.

Darbo objektas. Lobizmas ir lobistinė veikla Lietuvoje.

Darbo tikslas. Atlikti kokybinį tyrimą: interviu su registruotais Lietuvos lobistais, politologais, atstovais iš „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (TILS), Lietuvos Respublikos Žemės ūkio rūmų (ŽŪM) ir Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (VTEK) bei išanalizuoti lobistinės veiklos reguliavimą ir vykdymą Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti lobizmo atsiradimą, sąvoką ir pagrindinius bruožus, išskiriant lobizmo problemas.
2. Pristatyti amerikietiškojo ir europietiškojo lobizmo organizacinius modelius, jų panašumus ir skirtumus.
3. Ištirti lobistinės veiklos situaciją Lietuvos Respublikoje bei išanalizuoti interesų grupių įtaką šiuolaikinėje visuomenėje.
4. Išanalizuoti lobistinės veiklos reguliavimą Lietuvoje.
5. Atlikti interviu su registruotais Lietuvos lobistais, politologais ir kitais šios srities ekspertais ir pateikti atlikto kokybinio tyrimo rezultatus ir išvadas.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami kokybiniai tyrimo metodai – standartizuotas (struktūruotas) ir nestandartizuotas interviu. Taip pat atliekama mokslinės literatūros ir šaltinių, teisės aktų ir dokumentų analizė.

Šaltinių ir literatūros apžvalga. Šiame darbe daugiausia naudojami užsienio analitikų moksliniai darbai ir straipsniai. Remiamasi D. Lowery straipsniu „Lobbying Influence: Meaning, Measurement and Missing“ (2013), kuriame atskleidžiama įtakos kaip tam tikros koncepcijos samprata ir reikšmė bei skirtingi lobizmo sąvokos aiškinimai. Naudojamos J. Blanes I Vidal, M. Draca ir C. Fons-Rosen „Revolving Door Lobbyists“ (2011) tyrimu apie Jungtinių Amerikos Valstijų lobistus ir amerikietišką lobizmo modelį bei M. Krajewski parengtu tyrimu (2011) apie lobistų registrą ir reguliaciją Europos Sąjungoje. Šiame magistro darbe taip pat remiamasi C. Holman ir W. Luneburg straipsniu „Lobbying and transparency: A comparative analysis of regulatory reform“ (2012), K. Tusinski - Berg „Finding Connections between Lobbying, Public Relations and Advocacy“ (2009), H. Brasher knyga „Vital Statistics on Interest Groups and Lobbying“ (2014) ir kitais darbais.

Analizuojant lobistinės veiklos tendencijas Lietuvoje, remiamasi lietuvių autorių parašytais straipsniais, mokslinėmis publikacijomis. Naudojamos L. Andrikienės monografija „Šiuolaikinės

lobistinės veiklos tendencijos“ (2002), kurioje pateikiamas kompleksinis lobistinės veiklos teorinis ir metodologinis tyrimas. Remiamasi tokiais straipsniais kaip E. Snieškaus „Lobizmo įtaka viešojo valdymo institucijoms“ (2004), A. Lukošaičio „Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“ (2011), R. Geleževičiaus „Lobizmo teisinis reguliavimas ir institucionalizacija Lietuvoje: pirmojo dešimtmečio išdavos ir pamokos“ (2013) ir kt. Taip pat remiamasi TILS atliktais sociologiniais tyrimais.

Darbe naudojami straipsniai iš lietuviškų ir užsienio periodinių mokslinių žurnalų, tokių kaip „Politologija“, „Socialinių mokslų studijos“, „Viešoji politika ir administravimas“, „Public Relations Journal“, „Interest Groups & Advocacy“, „Election Law Journal“, „Journal of European Public Policy“ ir kt. Be šių periodinių mokslinių žurnalų naudojama medžiaga iš Kauno Technologijos universiteto licencijuojamų ir testuojamų duomenų bazių, periodinių leidinių. Informaciją papildo elektroninė žiniasklaida, valstybės institucijų internetinių svetainių medžiaga, statistiniai duomenys, tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai.

Darbo struktūra. Šį baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, keturi skyriai su poskyriais, išvados, priedai ir naudotos literatūros bei šaltinių sąrašas.

Pirmajame skyriuje analizuojama bendroji lobizmo ir lobistinės veiklos samprata. Apžvelgiama lobizmo sąvoka, jo atsiradimo priežastys ir kilmė bei pristatomi pagrindiniai amerikietiškojo ir europietiškojo lobizmo bruožai. Šiame skyriuje didelis dėmesys skiriamas lobistinės veiklos problemoms nustatyti ir aptarti. Be to, trumpai apžvelgiamas interesų grupių vaidmuo ir jų reikšmė šiuolaikinėje visuomenėje.

Antrajame skyriuje nagrinėjamas lobizmas ir lobistinė veikla Lietuvoje. Remiantis Lietuvos politologų, sociologų, žurnalistų, akademikų straipsniais, pristatomas lobistinės veiklos reguliavimas ir funkcionavimas šalyje. Taip pat supažindinama su įteisintais lobistinės veiklos etikos principais.

Trečiajame skyriuje pateikiama magistro baigiamojo projekto empirinio tyrimo metodologija.

Ketvirtajame skyriuje pristatoma atlikto tyrimo medžiaga: interviu su registruotais Lietuvos lobistais, politologais, atstovais iš „Transparency International“ Lietuvos skyriaus, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos ir Lietuvos Respublikos Žemės ūkio rūmų. Šiame skyriuje supažindinama su bendrinėmis įžvalgomis ir subjektyviomis informantų nuomonėmis apie lobistinės veiklos iššūkius ir grėsmes bei susiformavusį lobizmo įvaizdį visuomenėje. Atskleidžiamas požiūris apie galimas lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas.

Paskutinė darbo dalis – išvados, kuriose pateikiama apibendrinta visų baigiamojo magistro projekto skyrių informacija. Pabaigoje taip pat pateikiamas susistemintas naudotų šaltinių ir literatūros sąrašas bei priedai.

Projektą sudaro 80 puslapių, 4 lentelės, 5 paveikslai, 6 priedai. Panaudota 72 mokslinės literatūros šaltinių ir 6 teisės aktai.

1. LOBIZMO IR LOBISTINĖS VEIKLOS SAMPRATA

Lobistinės veiklos vykdymas yra vienas pagrindinių komponentų, siekiant užmegzti kontaktą su politiką formuojančiais valdžios atstovais. Pagrindinio lobizmo tikslo – įgyvendinti pageidaujamus politikos pokyčius, gali būti siekiama įvairiais būdais. Sprendimo priėmimo teisę turintys atstovai yra paveikiami lobistų, norint pakeisti tam tikrą poziciją dėl teisės akto, probleminio klausimo ar veiksmų plano. Interesų grupių vaidmuo šiuolaikinėje politikoje atlieka itin svarbų vaidmenį. Jų funkcionavimo supratimas didžiąja dalimi prisideda prie piliečių bendravimo su išrinktais savo lyderiais, suvokimo. Interesų grupės siūlo individams vieną iš kolektyvinio dalyvavimo būdų, siekiant paveikti viešosios politikos rezultatus (Berry, 1977, p. 3). Šiame skyriuje aptariami bendrieji lobizmo principai, problematika ir interesų grupių vaidmuo.

1.1. Lobizmo sąvoka ir kilmė

Lobistinės veiklos pradžią nustatyti nėra lengva ir vargu ar egzistuoja konkreti data, kurią būtų galima traktuoti kaip lobistinės veiklos pradžią. Nors tam tikrus lobistinės veiklos veiksmus galima pastebėti jau senovės Romoje ar Graikijoje, tačiau tokio lobizmo, koks egzistuoja dabar, ištakos siejamos su XVIII amžiaus pabaiga. Manoma, kad atsiradus pirmosioms vyriausybėms, kartu radosi ir lobistinė veikla (Vaidelytė ir Slavickaitė, 2014, p. 124). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad lobistinė veikla yra neatsiejama politinio ir administracinio proceso dalis.

„Lobizmas“ kildinamas iš anglosaksų parlamentinės tradicijos. Vadinamieji „lobbies“, lietuvių kalboje galėtų būti siejama su „fojė“ ar „vestibiulio“ sąvokomis, buvo išsidėstę priešais parlamento rūmų debatų, diskusijų sales, kuriose visuomenės nariai galėjo susitikti su parlamento nariais, juos palaikyti, prieštarauti ar bandyti perteikti savo požiūrį apie tam tikrus sprendžiamus klausimus. Anot Laimos Andrikienės, lobizmas yra toks pat senas, kaip ir istoriškai egzistuojanti valstybės valdžia ir pasižymi labiau neigiamu negu teigiamu įvaizdžiu, kurį visuomenei perteikia žiniasklaida. Savo monografijoje L. Andrikienė taip pat pažymi, kad nors lobizmas kaip institucija Amerikoje atsirado jau XIX amžiuje kartu su pirmąja Amerikos Konstitucijos pataisa (Teisių Biliu), teigiančia, kad „kongresas negali išleisti nė vieno įstatymo, mažinančio žodžio laisvę ar žmonių teisę į taikius susibūrimus, reikalaujančius atitaisyti vyriausybės klaidas“, „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ šio termino nėra iki šių dienų (2002, p. 69). Lietuvoje „lobizmo“ sąvoka dažnai vartojama kartu su „lobistinės veiklos“ sąvoka. Tuo tarpu „Tarptautinių žodžių žodyne“, lobizmas įvardijamas kaip „verslininkų grupių interesų gynimas įvairiais būdais darant įtaką politikams, ypač parlamento nariams“ (<http://www.tzz.lt/l/lobizmas>).

Lobizmas, kaip reiškiny, neapsiriboja viena kilmės teorija, apibūdinančia termino esmę. Kita lobizmo kilmės istorija teigia, kad ši sąvoka atsiradusi labai konkrečioje vietoje: JAV Iliojaus valstijos sostinės Springfield'o, Asamblėjos pastate. Manoma, kad po šio pastato balkonais, be parlamentarų žmonių, stebėtojų savo vyrų darbą, taip pat rinkdavosi ir kiti stebėtojai, kurie šurmuliuodami stengdavosi atkreipti posėdžio dalyvių, ypačingai jo pirmininko, dėmesį. Posėdžio pirmininkas, pastebėję šurmuliuojančius piliečius, kreipdavosi į juos klausimu: „What's from the lobby?“ (liet. „Kas girdėti iš koridoriaus?“). Taip asmenys, besirenkantys pasiklausyti posėdžio dalyvių kalbų ir besibūriuojantys koridoriuje pradėti vadinti lobistais (Snieškus, 2004, p. 235). Anot Erlando Snieškaus, „lobistinė veikla yra vienas pagrindinių valstybės demokratizavimo veiksmų: į įstatymų leidybą įtraukiame kuo daugiau piliečių, nes lobizmas leidžia išsiaiškinti ir suderinti interesus“ (2004, p. 235). Lobizmas gali būti vertinamas kaip įstatymų leidybos procesą gerinantis veiksnys ar netgi jos kokybę užtikrinantis komponentas.

Lobizmas kaip legalus procesas leidžia piliečių grupėms, asociacijoms, profsąjungoms, korporacijoms būti išgirstoms politinėje arenoje. Pasak Kati Tusinki – Berg (2009, p. 1), lobistai suardo sudėtingas problemas ir, pasinaudodami situacija, pateikia tinkamiausią informaciją įstatymų leidėjams, komitetų nariams. Tai veda prie mokslinių tyrimų ir įrodymų, kurie paprastai lydi siūlomą teisės aktą. Dėl aukšto informatyvumo lygio, įstatymų leidėjai vis dažniau pasikliauja lobistų pateikiama informacija. Šiuo atveju, lobizmas atlieka komunikacijos funkciją ir primena viešųjų ryšių specialistų darbą. Kadangi lobizmas, kaip reiškiny, atlieka skirtingas funkcijas, lobistai gali būti įvardijami kaip asmenys, turintys itin didelį įvairių įgūdžių, žinių ir patirties bagažą.

Atsižvelgiant į galimas lobizmo sąvokos kilmės teorijas, galima pastebėti, kad anglosaksiškosios tradicijos šalys, tokios kaip JAV ar Anglija, buvo vienos pirmųjų, kuriose įsitvirtino stabili demokratija, demokratinės normos ir vertybės. Nors kai kuriose kalbose ir šalyse lobizmo sąvoka turi neigiamą atspalvį ir yra kritikuojama dėl asociacijų su korupcija ir neskaidrumu, tačiau vis dėlto tai yra neatsiejama demokratinio politinio proceso dalis ir natūralus galios pasiskirstymo saugiklis sprendimų priėmimo (Mayrhofer, 2014, p. 153). Akivaizdu, kad lobizmas nėra tik teigiamą arba tik neigiamą reikšmę turinti sąvoka. Dėl šios priežasties svarbu analizuoti ir suvokti lobizmo reiškinį, kuris kaip ir dauguma demokratinio proceso komponentų negali būti vertinamas vienareikšmiškai.

Apibendrinant tai, kas buvo pasakyta, galima teigti, kad lobizmo sąvoka nesiriboja viena kilmės teorija, o paties lobizmo, kaip reiškinio, pradžią nustatyti yra sunku. Nors tam tikri lobistinės veiklos akcentai pastebėti jau senovės valstybėse, lobizmas, toks, kokį pažįstame dabar, atsirado tik XVIII a. pab. – XIX a. pr. Asmenys, vykdančys lobistinę veiklą, dėl plataus savo kompetencijų spektro ir daugybės atliekamų funkcijų, dažnai lyginami su viešųjų ryšių specialistais.

1.2. Amerikietiškojo ir europietiškojo lobizmo bruožai ir pagrindiniai metodai

Egzistuoja keletas skirtingų kategorijų, į kurias gali būti skirstomos lobistų grupės. Pirmiausia, plačiąja prasme, lobizmas gali būti viešas arba privatus. Viešojo lobizmo pagrindiniu bruožu galima įvardinti tam tikrų piliečių interesų atstovavimą, siekiant daryti įtaką teisėkūrai. Tuo tarpu privatus lobizmas atstovauja didelėms bendrovėms ar korporacijoms ir gina jų interesus (Mayrhofer, 2014, p. 156). Iš tiesų, lobistų skirstymas į tipus yra labai svarbus, nes padeda atskleisti, kokiais būdais veikia lobistai ir kokių tikslų jie siekia. Vis dėlto, būtina žinoti, kad lobistų tipologija Europos šalyse nėra tokia aiški kaip JAV, kur mokslininkai yra ne tik sutarę dėl „lobizmo“ kaip termino vartojimo, bet ir dėl tipų išskyrimo.

Nors lobizmo metodai tiek ES, tiek JAV yra dažnai traktuojami kaip panašūs, tam tikri skirtumai tarp Briuselio ir Vašingtono modelių yra akivaizdūs. Tradicinis, kompromisais grįstas požiūris į politikos formavimą ir lobizmą Europos Sąjungoje, kontrastuoja su žymiai profesionalesniu ir agresyvesniu JAV lobizmo stiliumi. Siekdami sėkmės, lobistai stengiasi prisitaikyti ne tik prie tam tikrų institucijų, bet ir prie politinės sistemos, kurioje jie veikia. Šioje terpėje, priežastys lemiančios esminius skirtumus, greitai atsiskleidžia. Pavyzdžiui, JAV yra nacionalinė valstybė, turinti federacinę struktūrą, o Europos Sąjunga yra vienetas, sudarytas iš skirtingų nacionalinių valstybių, kurias iš dalies riboja tam tikri susitarimai. Institucinės sąrangos stabilumas JAV vyrauja ne vieną dešimtmetį, kai tuo tarpu ES nuolat keičiasi: plečia ar riboja tam tikras savo galias (EurActive). Be to, vyrauja skirtingas visuomenės požiūris į lobistinę veiklą. Lobizmo praktikai JAV pritaria dauguma piliečių, manančių, kad tai yra efektyvus būdas patraukti reikiamų asmenų dėmesį. Tuo tarpu, Europos Sąjungos valstybių piliečių nuomonė į šį procesą yra skeptiškesnė, kadangi dažnai lobizmas suvokiamas kaip nelegalus ir nereikalingas reiškiny.

Kai kalbama apie nepriklausomus („samdomus“) ir pagal sutartis dirbančius lobistus, jų vaidmens supratimas Europoje ir JAV iš esmės skiriasi. Skiriasi ne tik lobistų sąvokų vartojimas, kadangi Europoje pagal sutartis dirbantys lobistai dažniausiai vadinami pelno siekiančiais lobistais arba politiniais konsultantais, bet ir bendravimo su valdžios atstovais būdas. Europos Sąjungos valstybėse įprastai lobistai bendrauja ne tiesiogiai, bet kaip grupės patarėjai, kurie stebi įtaką darančius veiksnius ir organizuoja grupės narių susitikimus su politikais (Andrikienė, 2002, p. 31). Skirtingas lobizmo suvokimas JAV ir kitose Vakarų demokratijose yra tik viena iš priežasčių, lemiančių atskirą amerikietiškojo ir europietiškojo lobizmo modelio analizę.

1.2.1. Amerikietiškas lobizmas

Iki šiol nėra sutariama, kokią įtaką Jungtinių Valstijų Kongreso narių balsavimui daro lobistinė veikla. Kai kurie akademikai ir žurnalistai tvirtina, kad interesų grupių lobizmas, nesvarbu ar jis būtų tiesioginis, ar netiesioginis, vidinis ar išorinis, daro esminę įtaką JAV Kongreso narių balsavimui. Kita dalis visuotinai tvirtina, kad lobizmas ir interesų grupių vykdoma veikla nėra toks sėkmingas būdas, norint įtikinti ir paveikti Kongreso narių balsavimą. Iš tikrųjų, bet kokia įtaka įstatymų leidžiamajai valdžiai dažniausiai atsiranda iš pastangų stiprinti ir vienyti tuos atstovus, kurie jau išsakė palaikančias savo pozicijas diskutuojamu klausimu (Smith, 1995, p. 97). Apžvelgus šias dvi galimas alternatyvas kyla klausimas, kaip yra iš tikrųjų? Kokią įtaką lobizmas daro JAV leidžiamajai valdžiai? Ar valdžios atstovai pasikliauja interesų grupių propaguojama informacija, ar ją atmeta ir visgi dažniau laikosi anksčiau susidarytos nuomonės?

Nors į pateiktus klausimus atsakyti nėra lengva, R. A. Smith (1995, p. 97) pateikia atliktų tyrimų apie lobizmo įtaką Kongreso narių balsavimui, rezultatus, kurie parodė, kad lobistai yra kur kas pajėgesni daryti įtaką Kongreso narių sprendimams ir veiksams, negu šiuo metu visuotinai linkstama pripažinti. Vadinasi, lobizmo galia daryti poveikį reikiamiems asmenims negali būti ignoruojama ar neigiama. Iš vienos pusės, vis dar išlieka tendencija, kad iš esmės lobistai ir interesų grupės sėkmingiausiai įtikina tuos kongresmenus, kurie yra neapsisprendę ar neturi tvirtos nuomonės svarstomu klausimu. Tačiau žvelgiant iš kitos pusės, lobizmas JAV per pastaruosius dešimtmečius žymiai pasikeitė ir dabar vykdo ilgalaikiais tikslais paremtą įtikinėjimą bei disponuoja didesne galia. Oficialus lobistų skaičius Vašingtone siekia tūkstančius, o lobizmo išlaidos kasmet – milijardus JAV dolerių (žr. 1 lentelę). Nepaisant oficialių skaičių, ekspertai teigia, kad bendras asmenų, užsiimančių lobistine veikla, skaičius gali būti net septynis kartus didesnis (Reuters, 2009).

1 lentelė. JAV lobistų skaičius ir lobizmo išlaidos (mlrd. JAV dol.) 2000-2015 m.**Šaltinis: Center for Responsive Politics**

Metai	Lobistų skaičius	Lobizmo išlaidos (mlrd. JAV dol.)
2000	12541	1,57
2001	11826	1,63
2002	12118	1,83
2003	12919	2,06
2004	13168	2,19
2005	14074	2,44
2006	14484	2,63
2007	14827	2,87
2008	14159	3,30
2009	13752	3,50
2010	12932	3,52
2011	12623	3,33
2012	12185	3,31
2013	12116	3,24
2014	11824	3,25
2015	11518	3,22

Remiantis „The Center for Responsive Politics“ („Atsiliepiančios politikos centro“) pateiktais duomenimis, galima pastebėti, kad nuo 2000 iki 2005 metų, registruotų lobistų skaičius JAV buvo gana stabilus ir kito nežymiai. Didžiausią piką lobistų skaičius neatsitiktinai pasiekė 2005-2009 metais. Nuo 2005 metų JAV buvo jaučiama ekonominės finansų krizės pradžia, kuri įgavo pagreitį 2007 metais. Ekonominės krizės laikotarpiu, siekiant pažaboti jos sukeltus padarinius, lobistinės veiklos aktyvėjimas buvo neišvengiamas. Daugybė verslo įmonių, korporacijų patyrė didelius nuostolius, kurių likvidavimui buvo pasitelkta lobistų pagalba. Registruotų lobistų skaičiaus mažėjimas pastebimas nuo 2010 metų ir mažėja iki šiol. Kalbant apie lobistų patirtas išlaidas, galima teigti, kad jos dėsningai didėjo visą dešimtmetį (2000-2010 m.). Vėlesniais metais išlaidos pradėjo nežymiai, bet dėsningai mažėti: nuo 3,33 mlrd. JAV dolerių 2011 metais iki 3,22 mlrd. JAV dolerių 2015 metais.

Siekdamos išvengti interesų konflikto galimybės, valstybės kuria ir priima interesų grupių veiklą ir lobizmą reguliuojančius teisės aktus. Egzistuoja valstybių, kurios užtikrina lobizmo reguliavimą šalies teritorijoje, tačiau taip pat yra tokių, kurios lobistinės veiklos nereguliuoja iki šių dienų. Šiuo atveju, JAV galima laikyti sektinu pavyzdžiu, kadangi interesų grupių įtaka šalyje yra seniai reglamentuojama. Šalyje 1995 metais priimtas „The Lobbying Disclosure Act“ („Lobizmo paskelbimo įstatymas“), reikalauja į privalomąjį registrą užsirašyti visus lobistus, nepaaisant to, ar jie būtų

nepriklausomi, ar atstovautų kokiai nors organizacijai. Lobistai turi atskleisti plataus spektro informaciją, tokią kaip savo ir organizacijos tapatybės, verslo klientų adresus ir pagrindinius klausimus kartu su reikalingų teisės aktų specifika, kurių pagrindu naudojama lobistų įtaka. Be to, privaloma pateikti pajamų, gautų iš skirtingų klientų ir visų lobizmo išlaidų, patirtų per tris pastaruosius mėnesius, suvestines (Martini, 2012, p. 6). Atliktas lobistų požiūrio tyrimas (Holman, 2009) atskleidė, kad didžioji dalis JAV veikiančių lobistų mano, kad šalies valdžia privalo viešai skelbti registruotų lobistų sąrašus. Keturi procentai lobistų šios idėjos nepalaikė, o manančių, kad lobistų registras turėtų būti neprivalomas ir grįstas savanoriškumu, visai neatsirado.

Amerikietiškas lobizmas dėl veiksmingo lobistinės veiklos reguliavimo vertinamas palankiai, o dažnai netgi laikomas sektinu pavyzdžiu kitoms demokratinėms valstybėms. Tačiau tai nereiškia, kad kelias į sėkmingai reglamentuotą lobizmą buvo lengvas. Kylant vis griežtesniems reikalavimams dėl skaidrumo užtikrinimo, Jungtinės Amerikos Valstijos dešimtmečiais kūrė ir tobulino reguliacijos mechanizmą. Profesionalių lobistų veikla turėjo būti įtraukta į funkcionuojančias, demokratiniais principais paremtas, struktūras.

Pagrindine kliūtimi tapo lobisto, kaip tam tikros profesijos atstovo, veiklos reguliavimas, neprieštaraujant konstitucinei teisei teikti peticijas vykdomajai valdžiai. Lobizmas yra tam tikrų priekaištų teikimas vyriausybei, siekiant paveikti viešąją politiką ir administravimo procesus. Ši teisė yra viena iš labiausiai branginamų demokratijos teisių. Pirmąkart ji pripažįstama 1215 metais „Magna Carta“ („Didžioji Laisvių Chartija“), vėliau teisę pateikti peticijas vyriausybė pakartotinai patvirtino kolonijinės Amerikos traktatuose, „Nepriklausomybės deklaracijoje“ ir šalies konstitucijoje, įskaitant ir JAV Teisių bilį (History of the Lobbying Disclosure Act, 2005). Kolonijiniais laikais vietinei valdžiai piliečių peticijų teikimas buvo vienas paprasčiausių būdų atsakyti į jiems rūpimas problemas. Tradicinė peticijų teikimo laisvė šiuolaikinėms kartoms Jungtinėse Amerikos Valstijose yra profesionalių lobistų sritis.

Lobizmo paskelbimo įstatymas yra svarbiausias dokumentas, reglamentuojantis JAV lobistų veiklą. Jis pakeitė nuo 1946 metų galiojusį „Federal Regulation of Lobbying Act“ („Federalinis lobizmo reguliavimo įstatymas“) ir panaikino kai kurias šio įstatymo nuostatas. Naująjį įstatymą sudaro 24 skyriai, kuriuose apibrėžiamos pagrindinės sąvokos, lobistų registracijos ir jų ataskaitų teikimo tvarka, lobistinės veiklos vykdymo taisyklės ir sankcijos už pažeidimus. Lobizmo paskelbimo įstatymas lobistu įvardija tokią organizaciją ar asmenį, kuris: 1) gauna finansinę ar kitokią kompensaciją už lobistinę veiklą ir jos suma viršija 2,500 JAV dolerių per trijų mėnesių laikotarpį; 2) yra sudaręs daugiau kaip vieną lobistinį kontaktą; 3) praleidžia 20 ar daugiau procentų savo laiko per trijų mėnesių periodą, užsiimdamas lobistine veikla, savo darbdavio ar individualaus kliento vardu (The Lobbying Disclosure Act, 1995, sec. 3). Tuo atveju, kai lobistas veikia savo paties vardu, jam suteikiama galimybė naudotis kitu lobisto termino apibūdinimu, kurį pateikia „The Internal Revenue

Code“ („Vidaus pajamų kodeksas“). Dažniausiai šis kodeksas naudojamas mokesčių tikslais. Visi kiti privalo naudoti Lobizmo paskelbimo įstatyme pateiktą apibrėžimą. Jeigu ne visi įstatyme išvardyti kriterijai yra įvykdyti, tuomet asmuo neprivalo registruoti savo veiklos. Tačiau organizacija privalo registruotis pagal Lobizmo paskelbimo įstatymą, jeigu ji ketina verstis lobistine veikla trijų mėnesių laikotarpį ir per tą laikotarpį patiria bent 10,000 JAV dolerių lobistinės veiklos išlaidų.

Įdomu tai, kad po JAV praktikos, pirmieji mėginimai reguliuoti lobistinę veiklą iš pradžių vyko naujose demokratinėse šalyse Rytų Europoje, o ne gilesnes demokratines tradicijas turinčiose industrinėse Vakarų Europos valstybėse. Remiantis C. Holman ir W. Luneburg (2012, p. 75) pastebėjimais, gali būti, kad atsakymas slypi tame, jog pradžioje Europos valstybių lobistų veiklos reguliavimas buvo orientuotas ne į skaidrumą, kaip priemonę atgauti visuomenės pasitikėjimą Vyriausybe, bet į verslo interesų tenkinimą su prieiga prie įstatymų leidėjų. Taip buvo išreiškiamos pastangos stiprinti tuo laiku nepakankamai išsivysčiusią šalių ekonomiką. Skaidrumo užtikrinimas prioritetu tapo kur kas vėliau, kuomet Europos valstybėse pradėtas silpnos lobizmo reguliavimo sistemos tobulinimo procesas.

Dar vienas svarbus amerikietiškojo lobizmo bruožas yra „revolving door“ („besisukančių durų“) fenomenas. Tai yra asmenų judėjimas iš viešojo sektoriaus į privatų ir atvirkščiai, kuomet ankstesniame poste sukaupia darbo patirtis yra panaudojama naudos siekimui perėjus dirbti į kitą sektorių. Šiuo atveju tai reiškia federalinių valstybės tarnautojų perėjimą į privataus lobizmo industriją. Remiantis 2009 metais atliktu tyrimu, 56 % pajamų, gautų iš privačių lobistų 1998-2008 metų laikotarpiu, gali būti priskirta asmenims su kokio nors tipo federalinės vyriausybės patirtimi (Blanes i Vidal, Draca ir Fons-Rosen, 2011, p. 2). Atliktas reitingas atskleidė, kad net 34 iš 50 geriausių Vašingtono lobistų anksčiau yra buvę JAV vyriausybės atstovais (Eisler, 2007). Ankstesni bandymai panaikinti šį fenomenalų reiškinį nebuvo ryžtingi ir apsiribojo įvestu 1-2 metų laukimo laikotarpiu, po kurio buvęs valstybės tarnautojas gali užsiimti lobistine veikla. Nekyla abejonės, kad „besisukančių durų“ principas turi neigiamų ir teigiamų aspektų. Viena vertus, viešajame sektoriuje sukaupia patirtis ir įgyti ryšiai padeda plėtoti naudingą bendradarbiavimą vykdant lobistinę veiklą. Be to, tokios patirties turintys specialistai padeda utikrinti geresnę informacijos kokybę, priimant sprendimus. Antra vertus, iškyla grėsmė dėl padidėjusių galimybių kilti interesų konfliktams.

Apibendrinant, amerikietiškas lobizmas dažnai vertinamas kaip pavyzdys valstybėms, siekiančioms efektyvaus teisinio lobistinės veiklos reguliavimo. Lobizmo paskelbimo įstatymas nustato pagrindinius principus ir taisykles, kuriomis privalo vadovautis šalyje veikiantys lobistai. Nors iki šiol nėra sutariama dėl lobizmo daromos įtakos JAV viešosios politikos ir administravimo sritims, lobistų galios daryti poveikį valdžios atstovams paneigti negalima. Taip pat nederėtų pamiršti, kad lobistinės veiklos sėkmę lemia ne tik lobistų įtikinėjimo technika, bet ir tam tikrų aplinkybių buvimas ar nebuvimas.

1.2.2. Europietiškas lobizmas

Per pastaruosius dešimtmečius pastebimas gausus skaičius empirinių tyrimų, straipsnių, analizių, skirtų interesų atstovavimui Europos Sąjungoje, suvokti. Didžioji dalis jų siekė padėti išsiaiškinti interesų grupių ir lobistų institucionalizaciją ES kontekste. Interesų grupės yra įprastas reiškinys Vakarų politikoje, bet dauguma politologų pripažįsta, kad viešieji ir privatūs interesai vaidina teisėtą ir svarbų vaidmenį viešosios politikos ir jos administravimo procese (Coen, 2007, p. 333). Niekur kitur tai nėra geriau pastebima, kaip Europos viešojoje politikoje, kur jau daugiau kaip prieš dešimtmetį atlikti tyrimai atskleidžia įspūdingus skaičius: 15,000 Komisijos ir Europos Parlamento pareigūnų kasdien susiduria su daugiau kaip 20,000 lobistų (Greenwood, 2002, p. 426). Naujausiais duomenimis (Corporate Europe Observatory), šiuo metu Briuselyje veikia mažiausiai 30,000 lobistų, kurių skaičius beveik prilygsta 31,000 Europos Komisijos darbuotojų. Nors lobistų koncentracija pasauliniu mastu didžiausia išlieka Vašingtone, Briuselio lobistai savo skaičiumi ir pasiskirtymu ES institucijose neabejotinai užima antrąją vietą.

Europos lygmeniu veikiantys privatūs subjektai gali būti skirstomi į dvi grupes: 1) verslo interesus atstovaujantys ir 2) ne verslo interesus atstovaujantys. Verslo grupės, šiuo atveju užima dominuojančią poziciją tiek savo dydžiu, tiek politine įtaka, todėl mokslinėje literatūroje joms skiriamas didesnis dėmesys. Verslo ir profesinių organizacijų interesų grupės sudaro didesnę dalį negu viešųjų interesų grupės, kadangi manoma, jog jos turi sąlyginį pranašumą dėl finansinių išteklių ir kompetencijos. Nepaisant to, per pastaruosius dešimtmečius situacija šiek tiek kito: NVO, kaip pilietinės visuomenės galios forma, sugebėjo padidinti savo įtaką politinėje sistemoje (Charrad, 2005). Nors NVO dažnai turi ribotus finansinius išteklius, jų trūkumą dažnai kompensuoja atsidavusi, aukštos klasifikacijos ir motyvuota komanda.

Analizuojant verslo interesus atstovaujančius lobistus, svarbu pabrėžti, kad nors ir visos interesų grupės turi galimybę formuoti politiką, tačiau verslo lobistai tam yra labiau pasiruošę. Didelį vaidmenį vaidina strategiškai svarbios informacijos perdavimo galimybė bei žinių, susijusių su viešąja politika, kaupimas. Korporacijos ir verslo asociacijos yra labai aktyvios, tiriant politinę aplinką ir galimas pasekmes viešajai politikai. Galiausiai, verslas užima struktūriškai privilegijuotą poziciją politiniame procese, kadangi kapitalistinėse santvarkose, įskaitant ES šalis nares, investiciniai sprendimai paprastai sudaromi privačiai, o valstybės tarnautojai yra skatinami atsižvelgti į verslininkų interesus (Dur, Bernhagen ir Marshall, 2015). Nekyla abejonės, kad verslo interesams atstovaujantys lobistai Briuselyje yra itin įtakingi, tačiau ar visuomet verslo interesai laimi? Ar galima teigti, kad lobistai, atstovaujantys milžiniškomis korporacijoms ir įmonėms yra sėkmingesni už lobistus, atstovaujančius pilietinės visuomenės interesams? Norint rasti atsakymus į šiuos klausimus, galima pateikti du pavyzdžius, iliustruojančius Europos Sąjungoje veikiančių lobistų darbą.

Pirmoji situacija susijusi su cheminių preparatų naudojimu Europos Sąjungoje. Didžioji dalis visuomenės žino, kad tam tikrų chemikalų naudojimas žalingai veikia ne tik aplinką, bet ir žmones, kadangi gali sukelti rimtus sveikatos sutrikimus. Kyla klausimas, kodėl tokio tipo cheminiai preparatai vis dar gaminami, jeigu seniai egzistuoja saugesnių alternatyvų? Europos Komisija turėjo ambicingų planų sukurti taisykles, kaip apsaugoti žmones ir aplinką nuo pavojingų chemikalų. Kilo idėja iškelti reikalavimus chemijos pramonei dėl jų kuriamų produktų saugumo ir paskatinti vietoj susirūpinimą keliančių chemikalų naudoti pakaitines alternatyvias medžiagas. Chemijos pramonė, susirūpinusi dėl potencialaus finansų praradimo, pradėjo milijonus kainavusią kampaniją, kurios tikslas buvo sustabdyti Europos Komisijos pasiūlymą. Lobistų grupės pradėjo dirbti naudodamosi „besisukančių durų“ principu. Patirtis, žinios ir įtakingi ryšiai, įgyti dirbant ES institucijose tampa ypač naudingi, kuomet korporacijos buvusius ES tarnautojus siekia pervilioti į pramonės lobistų gretas, žadėdami pelningą darbą. Vėliau, kuomet buvę Europos Parlamento ar Komisijos darbuotojai nustoja vykdyti lobistinę veiklą, jie vėl grįžta į politiką. Industrijos korporacijoms tai suteikia privilegijuotą prieigą prie naudingos informacijos ir taip padeda daryti įtaką politiniams sprendimams. Chemijos pramonės lobizmo kampanija pasirodė esanti labai sėkminga. Nors Europos Komisijos pasiūlymas buvo priimtas 2007 metais, tačiau jame egzistuoja daugybė spragų, kurios leidžia pavojingiems chemikalams išlikti rinkoje, juos gaminti ir naudoti (Corporate Europe Observatory). Šiuo atveju, privatūs (verslo) interesai nugalėjo viešus (visuomenės) interesus.

Svarbu suvokti, kad lobistų sėkmė nėra užkoduota vien jų veiklos metoduose. Lobistus veikia kiti aktoriai, dalyvaujantys sprendimų priėmimo procese, aplinkybės, visuomenės nuomonė ir t. t. Kitas analizuojamas atvejis, susijęs su bičių populiacija, padės atskleisti nesėkmingo lobizmo priežastis. Bičių populiacija Europoje pastaruoju metu patyrė ženklų nuosmukį ir tai galėjo sukelti didelių ekosistemos problemų. Norint išvegti neigiamų padarinių, tapo būtina apsaugoti šiuos vabzdžius. Britų ir prancūzų mokslininkai 2012 metais pateikė įrodymus, kad tam tikri pesticidai, vadinami nikotinoidais, turėjo lemiamą reikšmę bičių kolonijų mažėjimui. Europos Komisija pasiūlė dalinį ir laikiną draudimą naudoti šią medžiagą. Žinoma, kompanijos, gaminančios nikotinoideus, paskelbė beatodairišką lobizmo karą, nukreiptą prieš draudimą. Tačiau, šiuo atveju, visuomenė buvo gerai informuota ir neabejinga problemai, todėl politikai buvo priversti atitinkamai į tai reaguoti. Europos Komisijos pateiktam pasiūlymui pritarė dauguma ES valstybių narių. Cheminės medžiagos, kurios buvo įvardijamos kaip bičių populiacijos mažinimo sukėlėjos, buvo uždraustos (Corporate Europe Observatory). Privataus sektoriaus vykdoma lobistinė veikla nepasiteisino ir patyrė nesėkmę, o visuomenės interesai buvo apsaugoti.

Remiantis pateiktais pavyzdžiais galima teigti, kad norint užtikrinti sėkmingą lobistinę veiklą, ji turi prasidėti anksčiau negu tam tikros visuomenės grupės interesai atsidurs pavojuje dėl priimto politinio sprendimo rezultatų. Dėl šios priežasties, lobistui būtina įgyti pozityvų vaidmenį teisėkūros

procesu, teikiant pagalbą Europos Komisijai su nuorodomis į teisės aktų pasiūlymus, kuriuos jie inicijuoja. Tokiu atveju, aktyvūs lobistai tampa nuolatiniais veikėjais, padidinant tikimybę, kad politikos kūrėjai atsižvelgs į jų nuomones ar pasiūlymus (Nistor, 2015, p. 73). Interesų atstovavimas yra itin svarbus veiksnys sprendimų priėmimo procese, o įtikinėjimo technika yra būdas užtikrinti savo įtaką. Įtikinėjimo technika yra viena pagrindinių praktikų, kuriomis vadovaujasi lobistai.

Nepaisant to, kad lobizmas ES yra įvardijamas kaip būtinas reiškinys, tuo pačiu jis yra plačiai kritikuojamas dėl taip vadinamo žalingo poveikio demokratijos funkcionavimui. Rinus van Schendelen (2010, p. 311) išskiria tris labiausiai kritikuojamus lobizmo aspektus. Pirma, tikima, kad tam tikros galingos lobistų grupės sukuria disbalansą ir nelygybę sprendimų priėmimo procese ir taip nustumia silpnesnes ir mažiau galingas interesų grupes, tokias kaip darbuotojai, vartotojai ir mažosios įmonės, į nepalankią padėtį. Antra, kai kurie ekspertai teigia, kad didžiąja dalimi lobizmas vyksta už uždarytų durų ir taip sukuria skaidrumo trūkumą, kuris erzina konkurentus, žiniasklaidą ir valdžios atstovus. Trečia, lobizmas dažnai yra susijęs su piktnaudžiavimu savo padėtimi ir neetiška praktika, tokia kaip dokumentų vagystės ir klastojimas, šantažas ar kyšininkavimas.

Siekiant geriau suprasti lobizmo reguliavimo reikšmę Europos Sąjungoje, būtina žinoti pagrindines ES institucijas, kuriose kuriama ir vykdoma viršvalstybinė politika. Europos Komisija ir Ministrų Taryba kartu atlieka įstatymų vykdomąją funkciją. Tuo tarpu, Europos Parlamentas yra įstatymų leidžiamoji valdžia. Iki šiol Europos Parlamentas yra vienintelė institucija, vykdanči lobistų registraciją. Lobizmo reguliavimas Europos Komisijos ir Ministrų Tarybos lygmeniu nėra vykdomas, tačiau Europos Komisijos iniciatyva kilo diskusijų dėl lobizmo reguliavimo.

Pirmieji bandymai reguliuoti lobizmą kilo iš Europos Parlamento iniciatyvos. Buvo bandoma sukurti kontroliuojamą prieigą prie Europos Sąjungos institucijų, suteikiant metinius leidimus lobistams, kurie norėjo įsitraukti į Parlamento veiklą. Tam, kad gautų leidimą, kiekvienas lobistas privalėjo suteikti savo asmeninę informaciją ir detales apie organizaciją ir jos vykdomą veiklą. Sėkminga lobisto registracija įpareigojo laikytis tam tikro elgesio kodekso, kuris nustatė užsiėmimo lobistine veikla standartus. Europos Parlamento iškelti reikalavimai yra puikus minimalios lobizmo reguliavimo sistemos pavyzdys. Vadovaujantis šiuo reguliavimu nebuvo reikalaujama pateikti informaciją apie išlaidas, nebuvo nustatytos sankcijos už pažeidimus ir kt. Tačiau silpniausia šio reguliavimo vieta galima įvardinti nekontroliuojamą lobizmą už Parlamento sienų: registracijos reikalavimas buvo skirtas tik Europos Parlamento viduje veikiantiems lobistams (Crepaz ir Chari, 2014, p. 77). Pirmasis siekis reglamentuoti lobizmą ES Parlamente nebuvo sėkmingas, kadangi registracijos tvarka ir patvirtintas elgesio kodeksas turėjo daug spragų.

Iš tiesų, dar 1992 m. Europos Komisija pabrėžė, kad iškilo dialogo su interesų grupėmis poreikis. Po dešimtmečio „Baltojoje knygoje“ („White Paper“) buvo akcentuojamas atvirumas ir skaidrumas Europos Komisijos viduje ir siekis padidinti visuomenės dalyvavimą (Chari ir Murphy,

2007, p. 50). Politika Briuselyje nėra laikoma skaidria ir tai yra viena pagrindinių priežasčių, kodėl interesų grupės plėtoja ryšius su valdžios institucijomis. ES pareigūnai, pripažindami lobizmo, kaip reiškinio, unikalumą, mėgino didinti skaidrumą, nustatant neoficialų elgesio kodeksą. Vienas iš bandymų buvo pasiūlymas, pavadinimu „Europos skaidrumo iniciatyva“ išdėstytas Komisijos „Žaliojoje knygoje“. Buvo siekiama sukurti griežtesnę visuomenės atstovavimo struktūrą, taikant minimalius konsultacijų standartus ir privalomą informacijos apie ES lėšų gavėjus, viešinimą. Europos Komisija siūlė savanorišką lobistų registraciją, bendrą elgesio kodeksą ir stebėjimo mechanizmą su nustatytomis sankcijomis už pažeidimus. Parodaksu, tačiau siekiant išplėsti interesų grupių ir lobistų registracijos sistemą, „Žalioji knyga“ atmetė privalomą registraciją, savireguliacijos naudai (Coen, 2007, p. 12). Nepaisant to, didesnio visuomenės dalyvavimo idėja Briuselio vykdomoje politikoje daugumos ekspertų yra vertinama palankiai.

Apibendrinant, Briuselyje veikia skirtingų tipų interesų grupės, siekiančios užtikrinti tam tikrų visuomenės grupių interesus. Lobistinės veiklos sėkmė gali būti įrodoma konkrečiais pavyzdžiais ir dažniausiai priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip įtikinėjimo technika, išorinės aplinkybės ir kt. Teisinis reglamentavimas ES yra itin sudėtingas, kadangi lobistai veikia ne tik viršvalstybinių ES institucijų viduje, bet ir savo nacionalinėse valstybėse. Lobistinė veikla kiekvienoje šalyje narėje yra reglamentuojama skirtingai, o kai kuriais atvejais ir visai nereguliuojama šalies įstatymų. Nepaisant to, ES institucijos vadovaujasi savanorišku lobistų registru ir bendru elgesio kodeksu, kurio laikytis privalo kiekvienas registruotas lobistas.

1.3. Interesų grupių vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje

Interesų grupės yra neatsiejama demokratinio mechanizmo dalis. Piliečiai nuo seno buvo linkę jungtis į tam tikras sąjungas, susivienijimus, grupes, siekiant apsaugoti ir ginti savo interesus. Manoma, kad šių grupių funkcionavimas padeda užtikrinti sėkmingą piliečių interesų atstovavimą. Vyrauja daugybė interesų grupių apibūdinimų, kurie nors ir būdami panašūs, kartais akcentuoja skirtingas interesų grupių funkcijas.

Jeffrey Berry (1997) interesų grupes apibūdina kaip „organizuotą organą, sudarytą iš asmenų, kurie dalijasi vienokiais ar kitokiais tikslais ir kurie bando daryti įtaką viešajai politikai“. Ši definicija pabrėžia, kad siekiant atstovauti interesų grupei, jos narius turi sieti bendri tikslai. Be to, itin svarbu, organizuota ir homogeniška grupės struktūra. Graham K. Wilson (1990, p.46) teigia, kad „interesų grupės – tai autonomiškos organizacijos, siekiančios daryti įtaką viešajai politikai“. Šiuo atveju, rezultatas išlieka toks pats: „įtakos darymas viešajai politikai“, tačiau G. K. Wilson akcentuoja interesų grupių autonomiją nuo valdžios ar politinių partijų. Dar vieną interesų grupių apibrėžimą pristato

David L. Paletz (2012, p. 365), kuris rašo, kad interesų grupė yra organizacija, siekianti daryti įtaką kokiai nors viešosios politikos sričiai, tačiau nesiekia valdyti pati. Interesų grupė yra tarytum tarpininkas tarp valdžios atstovų ir piliečių. Nuo politinių partijų šias grupes labiausiai skiria anksčiau minėtas principas daryti įtaką viešajai politikai, o ne patiems siekti politinės valdžios.

Remiantis pateiktais sąvokos apibrėžimais, galima išskirti pagrindinius interesų grupių požymius. Visų pirma, interesų grupės vienija bendrus tikslus ir interesus turinčius asmenis ir jiems atstovauja. Antra, interesų grupių struktūra privalo būti organizuota. Trečia, interesų grupės siekia daryti įtaką valstybės valdžios atstovams ir bando paveikti jų sprendimus. Ketvirta, interesų grupės yra autonomiškos organizacijos, kurios veikia nepriklausomai nuo valdžios institucijų ir politinių partijų. Penkta, politinės valdžios siekimas nėra interesų grupių prioritetas.

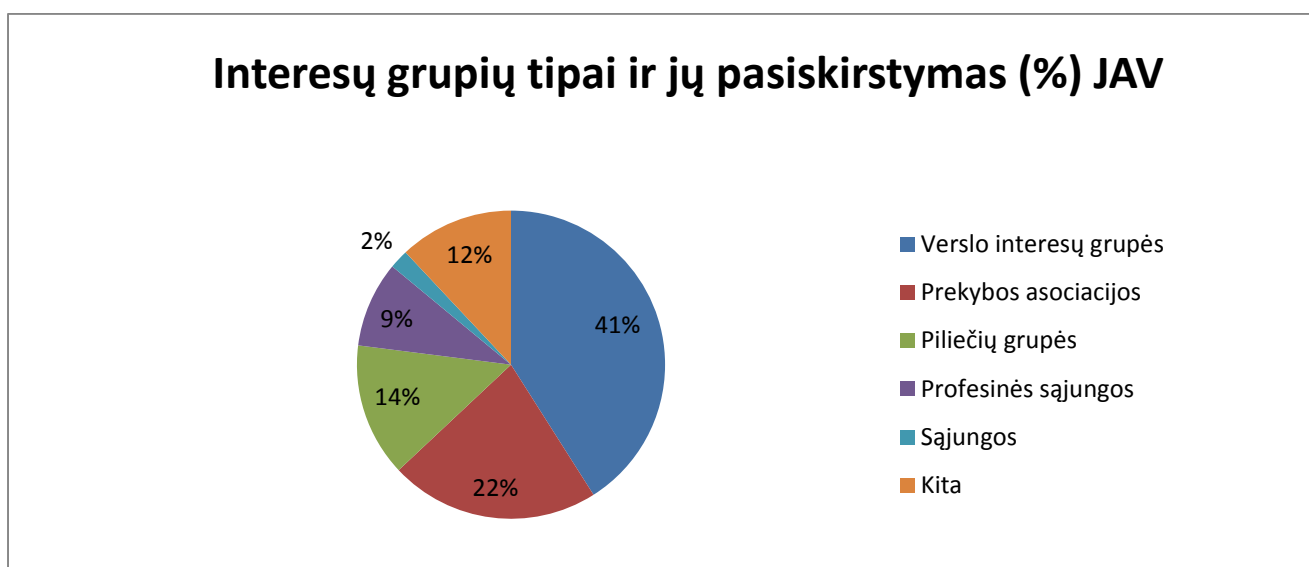
Iškilus naujiems politikos klausimams, jie atkreipia daugybės interesų grupių dėmesį. Lobizmas tampa sudėtingu kolektyviniu procesu, kuomet skirtingos interesų grupės tuo pat metu bando perimti įtaką į savo rankas. Interesų grupių vykdomas lobizmas tampa nebe individualiu procesu, o tam tikra lobizmo koalicija. Anot Heike Kluver (2011, p. 12), specifinių interesų grupių jungimasis į lobizmo koalicijas, gali būti suvokiamas kaip lemiamas lobizmo sėkmę garantuojantis komponentas. Be abejo, interesų grupės privalo turėti lobistinės veiklos strategiją. Kalbant apie viršvalstybiniu lygmeniu vykdomą lobistinę veiklą, Europos Sąjungos institucijose (Europos Komisijoje, ES Parlamente) pagrindinė lobistinės veiklos strategijos paskirtis yra padėti rasti prieigą prie interesų grupėms naudingos informacijos. Dauguma interesų grupių išnaudoja savo resursus, siekdamos daryti įtaką kelioms valdžios institucijoms vienu metu, tačiau toks sprendimas yra neveiksmingas, o kartais tampa netgi pražūtingu. Interesų grupės efektyviau veikia, kuomet pasirenkama strategiškai patogiausia institucija ir vėliau lobistinė veikla vykdoma griežtai vadovaujantis anksčiau nustatytais strateginiais tikslais (Cirone, 2011, p. 2). Europos Sąjungoje veikia tūkstančiai interesų grupių, todėl platesnė jų analizė yra būtina, norint išsiaiškinti pagrindinius jų veikimo tikslus, strategijas ir principus.

Interesų grupių analizė dažnai grindžiama pliuralizmo arba korporatyvizmo koncepcija. Pliuralizmo teorija formuotis pradėjo XX a. Didžiojoje Britanijoje, tačiau jos vystymosi pabaiga traktuojama 6-uoju dešimtmečiu, JAV. Interesų grupės laikomos pliuralizmo pagrindu, o į jas žiūrima kaip į valdžios institucijoms lygiavertes struktūras. Politinė sistema skatina piliečius naudotis savo teisėmis ir laisvėmis vienyti į sąjungas, grupes, siekiant apsaugoti savo interesus. Anot A. Lukošaičio (2000, p. 88), „pliuralizmo teorija grindžiama įsitikinimu, kad individai suderintos grupinės veiklos būdu geriausiai perteikia savo reikalavimus bei poreikius vyriausybei“. Tačiau pliuralizmas neturėtų būti įvardijamas demokratijos sinonimu, kadangi jis neapima tiesioginio piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese. Pliuralistinė teorija prasideda su idėja, kad kiekvieno individo vystymosi kelias yra pažymėtas tam tikrų interesų, kurie gali būti socialiniai, politiniai, kultūriniai, ekonominiai ar religiniai. Nepaisant interesų pobūdžio, vienodus interesus turintys individai jungiasi su kitais

asmenimis į sąjungas, asociacijas, interesų grupes, paremtas siekiamais interesais (Dye, Zeigler ir Schubert, 2012, p. 12). Pluralizmas vienokia ar kitokia savo forma egzistuoja daugumoje Vakarų demokratijų, tačiau arčiausiai pluralistinio modelio išpildymo yra JAV. Be abejonės, be teigiamų aspektų taip pat egzistuoja pluralizmo kritika, kuri daugiausia apima netolygų politinės galios pasiskirstymą visuomenėje.

Korporatyvizmui būdinga „ribotas grupių skaičius, kurių kiekviena pasižymi efektyviu konkrečios srities atstovavimo monopolium“ (Andrikienė, 2002, p. 53). Korporatyvizmo koncepcija pasižymi aukštu bendradarbiavimo tarp valdžios ir piliečių, kuriuos atstovauja interesų grupės, lygiu. Svarbiausiu akcentu galima įvardinti interesų grupių įtraukimą į sprendimų priėmimo procesą. Nors valdžios institucijos pritaria išskirtiniam atstovavimo statusui, kurį turi tam tikros interesų grupės, tačiau ne visos jos turi teisę dalyvauti valdžiai priimant sprendimus. Dažnai valdžios institucijos naudoja interesų grupėmis, jų resursais ir bando jas kontroliuoti. Svarbu paminėti tai, kad tokiose sistemose interesų grupės pasižymi pusiau valstybiniu, dažnai monopoliniu statusu ir dažnai labiau remia tas organizacijas, kurios atstovauja mažesnės apimties grupėms (Lukošaitis, 2000, p. 89-90). Pagrindinėmis korporatyvizmo atstovėmis laikomos Skandinavijos šalys, Austrija, Vokietija.

Analizuojant interesų grupes, galima pastebėti, kad visuomenėje egzistuoja įvairios jų rūšys. Negalima išskirti vienos „teisingos“ šių grupių tipologijos, kadangi dažniausiai jų kategorizavimas priklauso nuo kintančių aplinkybių. Taip pat interesų grupių klasifikacija gali skirtis priklausomai nuo valstybės, kurioje šios grupės funkcionuoja. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, lobistinę veiklą vykdančių interesų grupių pasiskirstymas yra gana aiškus (žr. 1 pav.).

1 paveikslas. Interesų grupių tipai ir jų pasiskirstymas (%) JAV

Šaltinis: Brasher (2014), Vital Statistics on Interest Groups and Lobbying

Beveik pusę (41%) visų interesų grupių sudaro verslo interesus atstovaujančios organizacijos. Šios grupės yra gerai finansuojamos, todėl yra ypač populiarios ir įtakingos JAV. Jos dirba privačioms įmonėms ir korporacijoms, siekdamos joms palankių tikslų: mokesčių mažinimo, reguliavimo pokyčių ir panašių verslo interesų. Prekybos asociacijų poreikius atstovauja 22% interesų grupių. Piliečių grupės sudaro 14%, o profesinės sąjungos 9%. Individualūs darbuotojai galios daryti poveikį turi mažai, tačiau kuomet jie jungiasi į profesines sąjungas, jie tampa reikšmingu vienetu, galinčiu atstovauti savo interesus ir daryti įtaką tam tikriems politiniams sprendimams. Pagrindiniai profesinių sąjungų interesai siejami su darbo užmokesčio didinimu, darbo sąlygų gerinimu ir t. t. Sąjungos ir įvairūs susivienijimai taip pat išskiriami kaip atskira kategorija, o jai atstovauja apie 2% interesų grupių. Kitų interesų atstovavimas sudaro 12%, kurie apima vyriausybės grupes, tam tikrus ekspertus, ligoninių, universitetų bendruomenes (Brasher, 2014, p. 39-41). Remiantis pateiktais duomenimis, galima teigti, kad interesų grupės dažniausiai atstovauja verslo interesus, tačiau kitos organizacijos, tokios kaip profesinės sąjungos, ginančios darbininkų interesus ar piliečių susivienijimai dėl kokios nors aktualios problemos, yra taip pat dažnas reiškinys JAV visuomenėje.

Bendrajai prasme interesų grupės gali būti skirstomos į ekonomines, socialines, ideologines, viešųjų interesų ir vyriausybines. Ekonominės interesų grupės pagrinde atstovauja įmones ir profesines sąjungas. Verslo interesų grupės susideda iš pramonės, korporacijų ir prekybos asociacijų. Šios grupės atstovauja kiekvieną su ekonomika susijusį aspektą, įskaitant žemės ūkį, švietimą, energetiką, finansus ir t. t. Socialinės interesų grupės koncentruojasi į tam tikras žmonių savybes, tokias kaip amžius, lytis, religija, rasė ar etniškumas. Ideologinės interesų grupės skatina konservatyvų, liberalų ar radikalų požiūrį, pasitelkiant tam tikras priemones. Šios interesų grupės dažnai vertina prieštarigus klausimus, tokius kaip abortai, ginklų kontrolė ir dėl to dažnai yra siejamos su viešųjų interesų grupėmis. Tuo tarpu viešųjų interesų grupės atstovauja plačiai pripažintoms, populiarioms idėjoms, užtikrinančioms bendrąją gerovę: šeimos koncepcijai, žmogaus ir vartotojo teisėms. Vyriausybines interesų grupes siekia paveikti atitinkamas politikos kryptis vietos ar valstybinės reikšmės lygmeniu (Paletz, Owen ir Cook, 2012, p. 366-367). Demokratinė visuomenė pasižymi tuo, kad piliečiai skatinami mobilizuotis ir burtis į interesų grupes, siekiant kuo efektyviau pasinaudoti jų disponuojama balsavimo, laisvo žodžio ir susirinkimų laisve.

Bene populiariausia interesų grupes skirstyti pagal Gabriel A. Almond ir G. Bingham Powell (2000) sukurtą tipologiją. Išskiriami keturi interesų grupių tipai:

1. Anoniminės grupės. Šios grupės yra trumpalaikės ir spontaniškai sukuriamos asmenų, kurie dalijasi bendru politiniu susirūpinimu ar priešinasi kokai nors specifinei politikai (pvz. studentų demonstracijos, gatvių riaušės).

2. Asocijuotos grupės. Jos yra gerai struktūruotos, turinčios profesionalią komandą, savo būstinę, pavadinimą ir politinę darbotvarkę, susietą su konkrečiais tikslais, įsitikinimais ir vertybėmis (pvz. profsąjungos, verslo organizacijos).
3. Neasocijuotos grupės. Šioms grupėms trūksta formalios struktūros, jos nėra gerai organizuotos. Jų atsiradimą sąlygoja kokia nors iškilusi problema, tačiau išnykus problemai, šio tipo interesų grupės taip pa nustoja veikę (pvz. neorganizuotos tautinės grupės, vairuotojai).
4. Institucinės grupės. Tai tokios grupės, kurios iš pradžių buvo suformuotos siekiant kitų tikslų, negu paveikti politinę sistemą ir tik vėliau išsivystė į siekiančias politinių tikslų grupes. Dauguma šio tipo interesų grupių pripažįsta, kad politiniai sprendimai kartais turi poveikį jų pačių vertybėms. (pvz. kariuomenė, bažnyčia).

Interesų grupės yra esminis sprendimų priėmimo proceso komponentas, padedantis užtikrinti politinės sistemos balansą. Nepaisant tam tikrų interesų grupių skirtingose valstybėse skirtumų, jų vaidmuo Vakarų demokratijose plačiai pripažįstamas. Lietuvoje interesų grupių vaidmuo taip pat ženklus. Anot „Transparency International“ Lietuvos skyriaus sukurtos Seimo stebėsenos internetinės svetainės ManoSeimas.lt, pastariaisiais metais Seimo narių sprendimus siekė paveikti net 638 suinteresuotos grupės ar asmenys. Siekiant paveikti įstatymus, aktyviausiai veikė Lietuvos savivaldybių asociacija, Teisės institutas, Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Lietuvos teisės institutas ir kt. (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Interesų grupių įtaka Seime 2012-2016 m.

Šaltinis: ManoSeimas.lt

Pavadinimas	Siekta paveikti įstatymus	Teikta pastabų
Lietuvos savivaldybių asociacija	125	221
Teisės institutas	47	104
Lietuvos laisvosios rinkos institutas	35	70
Lietuvos teisės institutas	28	53
Lietuvos advokatūra	22	42
Lietuvos vaistinių asociacija	20	20
Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija	20	38
Lietuvos bankų asociacija	18	61
Lietuvos verslo konfederacija	17	42
Nacionalinė vaistų prekybos asociacija	17	19

Lietuvos Respublikos Seimo 2012-2016 metų kadencijos laikotarpiu, aktyviausiai veikė Lietuvos savivaldybių asociacija (LSA), kuri siekė paveikti net 125 įstatymus ir pateikė 221 pastabą. Asociacija

siekė pakeitimų ir teikė savo pasiūlymus tokiuose įstatymuose, kaip alkoholio kontrolės, atliekų tvarkymo, medžioklės, sveikatos priežiūros įstaigų ir t. t. LSA – tai „organizacija, vienijanti visas 60 savivaldybių, sprendžianti savo narių - savivaldybių - bendrąsias problemas, atstovaujanti savo narių bendriesiems interesams valstybės valdžios ir valdymo institucijose, užsienio valstybių savivaldybių ir kitose tarptautinėse organizacijose, formuojanti Asociacijos narių veiklos strategiją, stiprinanti vietos savivaldą“ (Lietuvos savivaldybių asociacija). Teisės institutas, siekęs daryti įtaką 47 įstatymams, pateikė 104 pastabas, kurių dauguma buvo pasiūlymai dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnių pakeitimų. Lietuvos laisvosios rinkos institutas siekė paveikti 35 įstatymus ir pateikė du kartus daugiau pastabų. Didžiausias dėmesys buvo skirtas alkoholio kontrolės, akcizų, farmacijos ir maisto įstatymams tobulinti. Lietuvos teisės institutas siekė paveikti 28 įstatymus ir pateikė 53 pastabas dėl baudžiamojo ir civilinio kodeksų pakeitimų ir papildymų. Lietuvos advokatūra siekė paveikti 22 įstatymus, daugiausiai susijusius su advokatūros įstatymo tam tikrų straipsnių pakeitimais. Lietuvos vaistininkų asociacija ir Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija siejamos su poveikiu 20 įstatymų, susijusių su šių organizacijų propoguojamais interesais. Lietuvos bankų asociacija, Lietuvos verslo konfederacija ir Nacionalinė vaistų prekybos asociacija siekė paveikti po mažiau negu 20 šalies įstatymų ir pateikė atitinkamai 61, 42 ir 19 pastabų.

Pateikti duomenys patvirtina, kad interesų grupių įtaka įstatymų leidžiamojame valdžioje yra didelė, o atsižvelgiant į tai, kad pateikiami tik oficialūs rodikliai, nekyla abejonės, kad iš tikrųjų, interesų grupių, dalyvaujančių politiniame procese skaičius yra kur kas didesnis. Registruotų lobistų aktyvumas teikiant pasiūlymus parlamentarams yra 63 kartais mažesnis, lyginant su pasiūlymus teikiančiomis suinteresuotomis grupėmis ir asmenimis. Populiariausios sritys, kuriose siekiama įtakos Lietuvoje yra energetika, farmacija, sveikatos apsauga, alkoholio ir tabako gaminių rinka ir statyba. TILS atstovų teigimu, pagrindinė problema yra ta, kad Seimo nariai tinkamai nedeklaruoja savo susitikimų su interesų grupėmis. Anot TILS projektų koordinatoriaus Pauliaus Murausko, „nežinome, kas „stovi“ už vieno ar kito projekto, iniciatyvos. Būna įtarimų kad interesų grupės kartais pačios parengia įstatymų projektus, kurie įregistruojami kurio nors Seimo nario vardu, todėl visuomenė nesužino, kas iš tiesų lėmė sprendimus“ (Lietuvos žinios, 2016). Galima daryti prielaidą, kad dėl šios situacijos dažnai kyla tokios problemos kaip visuomenės pasipiktinimas, informacijos sklaidos stoka ir neskaidrumo iliuzija.

Remiantis A. Etzioni (1985, p. 172) pastebėjimais, interesų grupės tiesiogiai priklauso nuo politinės sistemos, kurioje jos veikia. Dėl šios priežasties, interesų grupės nėra vienodos: jos turi skirtingas savybes ir gali veikti ne tik vidaus, bet ir tarptautinėje politikoje (Meissner, 2015, p. 7). Dvidešimt pirmojo amžiaus valstybių vykdoma politika yra sudėtingas ir dažnai kintantis procesas. Atsižvelgiant į tai, interesų grupės, veikdamos politinėje erdvėje negali išlikti statiškos, nekintančios.

Apibendrinant pirmąjį skyrį, galima teigti, kad lobizmas yra svarbus demokratinio proceso veiksnys, padedantis tam tikroms organizacijoms ar piliečių grupėms atstovauti savo interesus. Išskiriami du lobizmo modeliai: amerikietiškas, kuris vertinamas kaip efektyvus teisinio lobizmo reguliavimo pavyzdys ir europietiškas, kurio reglamentavimas šalyse dažnai yra minimalus. Interesų grupės sąvokos aiškinimas pasižymi daugybe variacijų, ir nors aiškos ir vieningos jų tipologijos nėra, verslo interesus daugelyje šalių atstovauja didžiausias interesų grupių skaičius. Lietuvoje interesų grupių įtaka stipriausiai pasireiškia Seime, o bandymai paveikti įstatymus savo aktyvumu lenkia registruotų lobistų veiklą. Dažniausiai interesų grupių analizė atliekama per pliuralizmo arba korporatyvizmo koncepcijos prizmę.

2. LOBIZMAS IR LOBISTINĖ VEIKLA LIETUVOJE

Lobizmas padeda atstovauti, remti ir ginti konkrečius interesus, naudojantis tam tikromis įtikinėjimo technikomis ir strategine komunikacija (Mayrhofer, 2014, p. 153). Lobistinė veikla Lietuvoje pradėta reglamentuoti prieš kiek daugiau negu 15 metų. Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, kad lobistų darbo praktika Lietuvoje veikia kiek kitaip negu gilesnes lobizmo tradicijas turinčiose Vakarų Europos šalyse ar Jungtinėse Amerikos Valstijose. Lobizmo reguliavimas yra tik vienas aspektų, sąlygojančių problemiškų situacijų atsiradimą ar esminius visuomenės požiūrio į šį reiškinį skirtingose šalyse, skirtumus. Dėl tam tikrų priežasčių, kurios trumpai aptariamos šiame skyriuje, lobizmas Lietuvoje dažniausiai vertinamas nepalankiai. Šiame skyriuje taip pat analizuojama lobizmo raida Lietuvoje, veiklos etikos principai ir teisinis reguliavimas.

2.1. Lobizmo ištakos Lietuvoje

Demokratinė visuomenė remiasi daugumos valdymo taisykle, tačiau visuomet privalo užtikrinti pagarbą mažumos teisėms. Kiekvienas individas yra skatinamas dalyvauti viešojoje politikoje, sprendžiant tam tikras problemas. Žodžio ir spaudos, saviraiškos bei susirinkimų laisvės padeda įgyvendinti piliečių dalyvavimą (Dye ir kt, 2012, p. 6). Šiuo atveju, lobizmas yra vienas iš būdų, padedančių atstovauti tam tikrus interesus. Anot Eglės Vaidelytės ir Linos Slavickaitės (2014, p. 125), „lobizmas turėtų būti identifikuojamas kaip labai svarbus valstybės valdymo procesas, ne tik padedantis įstatymų leidžiamajai valdžiai žinoti apie labiausiai suinteresuotų subjektų poreikius, bet ir gavus naudingą specializuotą informaciją priimti tinkamiausius sprendimus“. Atsižvelgiant į lobizmo, kaip reiškinio, svarbą, būtina išsiaiškinti, kada atsirado lobizmas Lietuvoje? Kokios priežastys tai lėmė ir kaip lobizmas kito skirtingais laikotarpiais?

Istorinės aplinkybės yra svarbi analizuojamojo darbo dalis, ypač tuomet, kai pasikeitus istoriniam kontekstui, tuo pačiu susiduriame su pokyčiais valstybės valdymo sistemoje. Tuomet tampa aišku, kad nuo istorinių pokyčių priklauso ne tik politinis režimas, bet ir tolimesnės visuomenės vystymosi tendencijos. Analizuojant lietuviškojo lobizmo raidą, reikėtų paminėti, kad tam tikros interesų grupės radosi jau sovietinės okupacijos metais. Žinoma, jos buvo visiškai kitokios, negu jas įprasta matyti dabar, ir veikė, remdamosi kitokiomis priemonėmis ir būdais. Anot A. Lukošaičio (2000, p. 94), pilietinės visuomenės egzistavimas galimas tik liberaliose demokratijose ir joks nedemokratinis režimas negali sukurti atsiradimui palankių sąlygų. Nepaisant to, tam tikrų piliečių interesų išreiškimas sovietinėje sistemoje egzistavo. Laima Andrikenė (2002, p. 13) savo monografijoje taip pat prieina prie išvados, kad „interesų grupės egzistuoja visose visuomenėse, nepriklausomai nuo jų politinių sistemų: totalinės ar demokratinės, pliuralistinės, korporatyvinės, hiperkorporatyvinės ir t. t.“ Taigi, tam tikros interesų grupės veikia šalyse nepaisant vyraujančios ideologijos. Sovietinės okupacijos metais Lietuvoje veikusias interesų grupes aiškiai įvardija A. Lukošaitis (2000, p. 93):

1. Oficialiosios valdžios institucijose veikiančios interesų grupės. Pagrindiniais jų atstovais laikomi biurokratai, partiniai funkcionieriai.
2. Interesų grupės, į kurias buvo jungiamasi pagal profesiją. Dažniausiai tai buvo ekonomistai, įtakingi pramoninkai, mokytojai.
3. Politiniai disidentai. Šiai kategorijai priklausė opozicinės interesų grupės.

Be šių išvardintų tipų, autorius išskyrė dar vieną kategoriją, kuri vienijo žinomus to meto žurnalistus, mokslininkus, rašytojus, ir buvo vadinama „nuomonių grupe“ (2000, p. 93). Ši grupė nesudarydavo jokių formalių struktūrų. Būtina paminėti, kad nepaisant politinės sistemos krizių, tarpukario Lietuvoje veikė daugybė politinių partijų, visuomeninių organizacijų ir sąjungų, vienijusių tam tikrus individus, turinčius panašius interesus (Andrikenė, 2002, p. 14-15). Žinoma, okupacijos metais, interesų grupės negalėjo veikti visiškai laisvai ir dažnai buvo komunistinės valdžios slopinamos, kontroliuojamos arba visiškai likviduojamos.

Interesų grupės, tokios, kokias suvokia visas Vakarų pasaulis, Lietuvoje formuotis pradėjo tik po Lietuvos valstybės Nepriklausomybės atkūrimo. Tuo laikotarpiu prasidėjęs politinės sistemos demokratizavimas lėmė skirtumų, tarp visuomenės narių, ryškėjimą. Skirtingų interesų propagavimas lėmė piliečių organizacijų kūrimąsi, kurių skaičius stipriai išaugo. Nepaisant to, Lietuvos gyventojai neišnaudoja visų galimybių daryti įtaką politiniams sprendimams ir retai telkiasi į organizacijas, ginančias jų interesus (Lukošaitis, 2011, p. 26-27). Naujausi tyrimai (Pilietinės visuomenės institutas, 2015) atskleidė, kad pilietinės galios būklė yra stagnacijoje, o piliečiai mažai prisideda prie visuomenės stiprinimo.

Galima teigti, kad valdžia yra sukurta būtent tam, kad atstovautų visuomenės nariams ir padėtų reguliuoti jos narių santykius. Be to, labai svarbu, pačių visuomenės narių įnašas į demokratiją, kontroliuojant ir darant įtaką valžios institucijoms (Snieškus, 2004, p. 237). Sėkmingas demokratizacijos procesas pareikalavo atviros komunikacijos tarp piliečių, jų interesų ir vyriausybės, kūrimo. Analizuojant pokomunistines valstybes pereinamuoju laikotarpiu, didelis dėmesys interesų grupėms ir lobistams nėra skiriamas. Komunistinė praeitis lėmė tai, kad lobizmo plėtra Lietuvoje patyrė didelių sunkumų, tokių kaip neigiamas visuomenės požiūris, sąsajos su korupcija ir vėlai įtvirtintas lobistinės veiklos reguliavimas. Interesų grupės Lietuvoje nenaudoja sudėtingų metodų ar lobizmo taktikų, veikla dažniausiai paremta asmeniniais ryšiais ir ankstesnėmis praktikomis (Hrebenar, McBeth ir Morgan, 2008, p.86). Sekant Vakarų demokratijų pavyzdžiu, buvo būtina stiprinti pilietinę visuomenę, kurti santykius tarp piliečių ir valdžios institucijų, suteikiant galimybę dalyvauti valstybės valdyne ne tik demokratinių rinkimų būdu, bet ir per interesų grupių ir lobistinę veiklą.

Lietuviškasis lobizmas, dėl sudėtingų istorinių aplinkybių, buvo veikiamas institucionalizacijos, demokratizacijos, o vėliau, tapus Europos Sąjungos nare, ir europeizacijos procesų. Lietuvai įstojus į ES, atsivėrė platus išsivysčiusių interesų grupių modelių spektras. Tikėtina, kad Vakarų Europos interesų grupių sistemos turėjo įtakos tolimesniam Lietuvos visuomeninių struktūrų vystymuisi. Lietuvos verslo sektorius perėmė daug vakarietiškojo stiliaus lobizmo technikų, o tai paskatino interesų grupes elgtis taip pat, kad galėtų konkuruoti su verslo interesų siekiančiais lobistais (Hrebenar ir kt., 2008, p. 87). Globaliame pasaulyje, lobistai neturėtų veikti vien savo šalies teritorijoje. Sąveikos su Europos Sąjunga ar užsienio valstybėmis yra neišvengiamos, tačiau į klausimą, ar lietuviškojo lobizmo atstovai yra pasiruošę dalyvauti globalioje politikoje, šiuo metu atsakyti yra gana sudėtinga.

2.2. Lobistinės veiklos teisinis reglamentavimas

Pirmieji bandymai teisiškai reguliuoti lobistinę veiklą Lietuvoje atsirado iškart po Nepriklausomybės atkūrimo. Sudaryta darbo grupė buvo įpareigota parengti lobistinės veiklos įstatymo projektą, tačiau parengto projekto parlamentas nesvarstė (Lukošaitis, 2011, p. 14). Tolimesni bandymai buvo sėkmingesni, kadangi 1997 metų liepos 14 dienos nutarimu Nr. 756, buvo pasiūlyta parengti Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo projektą. Sudaryta darbo grupė parengė projektą, orientuotą į lobistinės veiklos teisinio reguliavimo problemas, kurį Seimas priėmė 2000 metų birželio 27 dieną (Lietuvos Respublikos Seimas, 2005). Pagrindinis Lobistinės veiklos įstatymo tikslas – reguliuoti viešumą ir užtikrinti skaidrumą, užkertant kelią nelegaliems lobistiniams veiksams ir korupcijai, pasiektas nebuvo, todėl 2003 metų kovo 20 dieną priimta nauja įstatymo redakcija.

Pirmasis lobistinės veiklos įstatymas šalyje galiojo trejus metus. Anot Petro Ragauskos (2011, p. 79), vertinant šį įstatymą, būtina pažymėti, kad „šios srities reglamentavimas įstatymo galią turinčiu specialiu aktu nebuvo vidinės brandos ir savarankiškai įsisąmonintų poreikių padiktuotas autentiškas Lietuvos valdžios institucijų siekis“. Autorius kritikuoja pirminę įstatymo redakciją ir teigia, kad po tariamais nacionaliniais tikslais sureguliuoti lobistinę veiklą slėpėsi kitas, svarbesnis tikslas: pasirengimas narystei Europos Sąjungoje. Iš kitos pusės, kalbėdamas apie specialiojo įstatymo turinį, P. Ragauskas jį apibūdina kaip „nacionalinės teisinės ir politinės sąmonės kūrinį“ (2011, p. 80). Pirmasis Lobistinės veiklos įstatymas Lietuvoje turėjo daug netikslumų ir spragų, tačiau nepaisant to, būtina paminėti, jog priimdama šį įstatymą Lietuva įstojo į valstybių, reguliuojančių lobizmą nacionaliniu lygmeniu, gretas.

Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 metų gruodžio 28 dienos nutarimu Nr. 1497 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-2000 metų veiklos programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo (Teisės aktų registras), lobistinės veiklos įstatymas turėjo sureguliuoti lobistinę veiklą teisės aktų rengimo ir priėmimo srityje. Be to, buvo siekiama nustatyti atsakomybę už įstatymo pažeidimus ir sustabdyti korupciją teisės aktų leidyboje. Nors pasiūlymų reguliuoti lobistinę veiklą, buvo pateikta ir anksčiau, tikrasis poreikis buvo įvardintas 1999-2000 metų Lietuvos pasirengimo narystei ES programoje. Akivaizdu, kad įstatymas nepatenkino lūkesčių, tačiau kokios to priežastys? Kodėl 2000 metais priimtas lobistinės veiklos įstatymas nefunkcionavo taip kaip buvo tikimasi?

Anot A. Lukošaičio (2011, p. 34), Lobistinės veiklos įstatymui veikti Lietuvoje trukdė ne tik paties įstatymo turinio klaidos ar netinkamai pasirinktos teisinio reguliavimo efektyvumo priemonės, bet ir lobistinės veiklos tradicijų trūkumas, nepalankus visuomenės požiūris ir sociokultūrinis šalies kontekstas. P. Ragauskas (2011, p. 81) be šių problemų akcentuoja ir kitą klaidą, tokią kaip „idealaus modelio“ ieškojimą, kuomet neatsižvelgiant į Lietuvos lobistinės veiklos atvejį buvo siekiama integruoti JAV sėkmingai veikiančią lobizmo reguliavimo modelį. Akivaizdu, kad Lobistinės veiklos įstatymą Lietuvoje buvo būtina koreguoti. Atsižvelgiant į tai, 2003 metų kovo 20 dieną buvo priimta nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija, kuri su 2012 metų pakeitimais galioja iki šių dienų.

Lietuvos Respublikos Lobistinės veiklos įstatymą (Lietuvos Respublikos Seimas, 2003) sudaro 4 skirsniai, kuriuose iš viso yra 15 straipsnių. Pirmajame įstatymo skirsnyje apibrėžiama įstatymo paskirtis ir uždaviniai, pagrindinės sąvokos, lobistų ir kitų asmenų teisės ir pareigos. Taip pat įvardijami asmenys, neturintys teisės būti lobistais ir asmenys, kuriems draudžiama būti lobistinės veiklos užsakovais. Įstatymo pirmajame skirsnyje aiškiai nusakoma, kokia lobistinė veikla yra laikoma neteisėta, ir kokia veikla nėra laikoma lobistine. Antrasis įstatymo skirsnis skirtas lobistų registracijos procedūroms patvirtinti, lobistinės veiklos sustabdymo, atnaujinimo, nutraukimo ir pabaigos sąlygoms apibendrinti. Be to, nurodoma lobistinės veiklos ataskaitos pateikimo tvarka ir kiti lobistinės veiklos

apribojimai. Trečiajame skirsnyje aptariama lobistinės veiklos kontrolė ir informacijos teikimas, o paskutinis skirsnis numato atsakomybę už šio įstatymo pažeidimus.

Lobistinės veiklos reguliavimas Europoje ir visame pasaulyje nėra dažnas ir savaime suprantamas reiškinys. Daugelyje išsivysčiusių pasaulio valstybių, tokių kaip Australija, Belgija, Danija, Graikija, Italija, Japonija ir kt., nėra įstatymų, taisyklių, ar procedūrų, kuriomis būtų reglamentuojamas lobizmas (Institute of Public Administration). Tuo tarpu, Lietuva, priėmusi Lobistinės veiklos įstatymą, prisijungė prie kitų, lobizmą reguliuojančių valstybių, tokių kaip Lenkija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Slovėnija, Austrija ir Airija.

Remiantis Transparency International atlikto tyrimo „Lobistinė veikla Europoje – įtaka užkulisiuose, privilegijuotas dalyvavimas sprendimų priėmime“ (2015), rezultatais, jokie lobizmo reguliavimo įstatymai nepadeda užtikrinti pageidaujamo lobistinės veiklos funkcionavimo. Visų pirma, lobistinė veikla įvairiose Europos šalyse pasižymi skirtingais bruožais ir procedūromis. Dėl šios priežasties lobistinės veiklos reguliavimas Lietuvoje yra unikalus reiškinys, kurio metu siekiama daryti įtaką viešiesiems sprendimams. Visų antra, tyrimas atskleidė, kad įtaka priimant sprendimus dažnai daroma neformaliai, nepaisant šalyje įteisintų taisyklių ir normų. Lobistinės veiklos metodai nevisuomet yra teisėti, kartais jais siekiama suklaidinti sprendimų priėmėjus ir nuslėpti tam tikrą informaciją. Be to, pastebimi interesų konfliktai ir neleistinas valstybės tarnautojų užsiėmimas lobistine veikla.

Aptarus pagrindines lobizmo reglamentavimo Lietuvoje problemas, būtina paminėti, kad egzistuoja ir teigiami aspektai. Vis daugiau valstybių, įskaitant ir Lietuvą, ieško būdų, kaip spręsti lobistinės veiklos reguliavimo problemas. Nors egzistuoja didelių sistemos trūkumų, tačiau jaučiamas poslinkis teigiamų pokyčių link. Visai neseniai, Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su Nevyriausybinių organizacijų institutu, pateikė Lobistinės veiklos įstatymo tobulinimo pasiūlymus ir pastabas. Panašaus pobūdžio rekomendacijas pateikė ir Vyriausioji tarnybinės etikos komisija. VTEK pirmininkas, Romas Valentukevičius savo nuomonę išsakė vienoje spaudos konferencijų: „Mes nesiekiame suvaržyti lobistų veiklos, tačiau matydami nemažai spragų dabartiniame įstatyme, pritariame veikos reglamentavimui teisinėmis priemonėmis. Stingant skaidrumo ir aiškių taisyklių, sprendimų priėmimo procese gali dominuoti tam tikros privilegijuotųjų asmenų grupės, o visuomenei – kilti abejonės, kad valdžios sprendimai priimami dėl tam tikrų privačių, o ne viešų interesų“ (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2016). Atsižvelgiant į kilusias diskusijas dėl pokyčių Lobistinės veiklos įstatyme, būtinumo, 2015 metų sausio 23 dieną buvo pateiktas Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (Lietuvos Respublikos Seimas, 2015).

Anot Monikos Ambrasaitės (2015, p. 5), siekiant efektyvaus šiuo metu galiojančio įstatymo pakeitimo, „būtinės išskirtinės politikų, interesų grupių ir tyrėjų pastangos ne tik identifikuoti

galiojančio reglamentavimo trūkumus, bet ir modeliuoti naują lobizmo teisinį reguliavimą, kad antrą kartą nebūtų patirtas fiasko“. Seimo valdybos sprendimu sudarytos darbo grupės, skirtos Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui parengti, vadovė Milda Petrauskienė teigia, kad „lobizmas gali pagerinti sprendimų priėmimo kokybę, atverdamas kelią specifinių žinių turintiems profesionalams padėti įstatymų leidėjams ir sprendimų priėmėjams sprendžiant vis sudėtingesnius klausimus. Iki šiol aiškių taisyklių, skaidrumo stoka visuomenei kelia ne tik abejonės, bet ir nepasitikėjimą. Todėl tinkamas lobistinės veiklos reglamentavimas, skaidrumas ir viešumas yra ne tik labai svarbus, bet ir būtinas“ (Lietuvos Naujienos, 2016). Tikėtina, kad lietuviškojo lobizmo teisinis reguliavimas nėra galutinai išbaigtas ir tam tikri pokyčiai šioje srityje dar laukia savo eilės.

Galima prieiti prie vieningos išvados, kad Lobistinės veiklos įstatymas Lietuvoje praktiškai neveikia, o jo tikslai vis dar išlieka neįgyvendinti. Remiantis Ronald J. Hrebenar ir Bryson B. Morgan (2009, p. 86) moksline studija, lobizmas Lietuvoje veikia gana primityviai, su nedideliu skaičiumi lobistų, keletu mažų lobizmo įmonių ir plačiai paplitusia nuomone, smerkiančia lobizmą ir lobistus kaip nelegalią politinės sistemos dalį. Komunistinės eros palikimo ženklai visuomenėje yra ryškūs, ypatingai kuomet kalbama apie profesinių sąjungų, kaip galingų politinių aktorių idėjos atmetimą ir verslo lobistų veiksmus, darant įtaką politinėms partijoms. Dažniausiai interesų grupių ir lobistų tarpininkavimas yra ignoruojamas. Nors pati demokratija, žvelgiant per politinių partijų institucionalizaciją ir rinkimines procedūras, Lietuvoje atrodo gerai įsitvirtinusi Lietuvoje, tačiau interesų grupių ir lobizmo politikos tradicijos yra labai paviršutiniškos.

Apibendrinant tai, kas buvo paminėta, galima teigti, kad lobistinės veiklos teisinis reguliavimas neužtikrina šalyje vyraujančių lobizmo problemų sprendimo. Atgavus Lietuvos Nepriklausomybę, pasirodė pirmieji lobistinės veiklos reguliavimo bandymai, kurie baigėsi nesėkmingai. Šiuo metu Lietuvoje galiojantis Lobistinės veiklos įstatymas (2003) neatlieka savo funkcijos, todėl vis bandoma teikti pasiūlymus ir rekomendacijas, kaip jį tobulinti. Atsižvelgiant į tai, 2013 metais buvo nuspręsta sudaryti darbo grupę, sudarytą iš ministerijų atstovų, Vyriausios tarnybinės etikos komisijos, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Vilniaus universiteto atstovų, Seimo narių ir kt., Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui parengti.

2.3. Lobistinės veiklos etikos principai

Lietuvių kalbos žodynas sąvoką „etika“ apibūdina kaip žmonių dorovinio elgesio normų sistemą (Lietuvių kalbos žodynas), o pats žodis „ethos“ kilęs iš graikiškosios tradicijos ir reiškia paprotį, įprotį, būdą. Lobistinė veikla, kurios pagrindinis tikslas yra daryti įtaką sprendimų priėmimui, privalo veikti vadovaujantis tam tikromis taisyklėmis. Svarbu pabrėžti, kad sprendimų priėmimas dažnai suvokiamas

kaip diskusijų procesas, galintis būti tiek racionalus, tiek iracionalus, paremtas aiškiai suformuluotomis ar tik numanomomis prielaidomis (Rosine ir Tugrul, 2007, p. 43). Siekiant dalyvauti sprendimų priėmimo, lobistai privalo vadovautis ne tik visuotinai pripažintomis etikos normomis, bet ir profesiniu etikos kodeksu, kuris nustato tam tikrus elgesio principus ir standartus.

Viena pagrindinių lobstinės veiklos savireguliacijos priemonių, taikomų visame pasaulyje, yra etikos kodeksas. Lietuvos Lobstinės veiklos įstatymo (2003) ketvirto straipsnio, antros dalies antras punktas nustato „laikytis šio Įstatymo, kitų Lietuvos Respublikos teisės aktų ir Lobistų etikos kodekso reikalavimų“. Įstatymas taip pat nustatė, kad šį kodeksą parengti turi Vyriausioji tarnybinės etikos komisija. 2005 metų kovo 31 dienos VTEK sprendimu Nr. KS – 10 (L), patvirtintas Lobistų etikos kodeksas, kuris šalyje galioja iki šių dienų. Kodekse išskiriami šie lobistų veiklos etikos principai:

1. Teisėtumas. Lobistas privalo laikytis visų Lietuvos Respublikos įstatymų. Jis turi būti susipažinęs su visais, lobistinę veiklą reguliuojančiais teisės aktais ir negali jų pažeisti. Tuo pačiu lobistas negali vykdyti neteisėtų kliento reikalavimų ir jokiais būdais skatinti valstybės tarnautojų ar kitų asmenų pažeidinėti galiojančius teisės aktus.
2. Sąžiningumas. Lobisto vykdoma veikla privalo būti garbinga: atitikti visuomenės lūkesčius bei interesus. Bendraudamas su visuomenės atstovais ar kitais suinteresuotais asmenimis, lobistas turi teikti tik patikimą ir tikslią informaciją, o jeigu nustatė, kad buvo pateikta neteisinga informacija, privalo kuo skubiau iškomunikuoti teisingą informaciją arba pranešti, kad pateikta informacija yra netiksli. Be to, jeigu anksčiau pateikta informacija pasikeitė ir lobistas žino, kad informacijos gavėjas pasitiki pasenusia informacija, lobistas turi nedelsiant ją atnaujinti.
3. Pareigingumas. Lobistas privalo kliento interesams skirti pakankamai daug laiko ir dėmesio ir veikti jo naudai. Lobistas, kliento reikalavimu turi informuoti pastarąjį apie paslaugų teikimo eigą, sudarant galimybę klientui pasirinkti tinkamiausią veiklos strategiją ir sprendimo būdus. Be to, įstatymų nustatyta tvarka, lobistas privalo rengti ir teikti savo lobstinės veiklos ataskaitą.
4. Profesionalumas. Lobistine veikla besiverčiantis asmuo, privalo būti profesionalus ir išmanyti viešojo administravimo institucijų veiklą, įstatymų leidybos procesą ir nuolat tobulinti savo žinias, stebint ir analizuojant visuomeninius bei organizacinius pokyčius. Lobistas turi savarankiškai domėtis ir gilintis į informaciją, lankytis seminaruose ir konferencijose, tam, kad galėtų tinkamai atstovauti lobstinės veiklos užsakovą.
5. Konfidencialumas. Lobistas privalo išlaikyti kliento informacijos slaptumą: negali be sutikimo atskleisti ar pavišinti gautos informacijos, išskyrus atvejus, kuomet to reikalaujama teisės aktų nustatyta tvarka. Taip pat, draudžiama kliento suteiktą konfidencialią informaciją naudoti prieš kliento interesus arba kitiems reikalams, kurie nebuvo aptarti sutartyje.

6. Interesų konflikto vengimas. Lobistas negali atstovauti ir ginti trečiojo asmens interesų, jeigu tuo pat metu turi kito kliento užsakymą su priešingu sprendimu. Norėdamas ginti, kito asmens interesus, priešingus esamo kliento interesams, lobistas turi gauti pastarojo sutikimą. Jeigu lobistui kyla įtarimas, kad vieno kliento klausimo sprendimas gali turėti įtakos kitam klientui, jis turi informuoti klientus apie galimas pasekmes, o norint tęsti užsakymą, privalo gauti jų sutikimą. Lobistas privalo atskleisti visas galimas interesų konfliktų situacijas, susijusias su kliento užsakymu, bei nurodyti galimus būdus tiems konfliktams išvengti. Be to, privalo informuoti klientą apie visus trečiuosius asmenis, kurie vienokiu ar kitokiu būdu prisideda prie kliento interesų gynimo ir atstovavimo.

Be pagrindinių lobistinės veiklos etikos principų, kodekse taip pat apibrėžiami lobistų tarpusavio santykiai ir santykiai su valstybės bei savivaldybių institucijomis. Pabrėžiama, kad lobistai turi vadovautis sąžiningos konkurencijos bei solidarumo principais. Pastebėjęs, šio kodekso pažeidimus savo kolegos elgesyje, jis privalo atkreipti į tai kolegos dėmesį. Siekiant palankių santykių su valstybinėmis institucijomis, lobistai turi ugdyti piliečių ir valstybės bei savivaldybių institucijų tarpusavio pasitikėjimą ir bendradarbiavimą.

Lobistinės veiklos etikos kodekso pagrindinis tikslas – padėti kovoti su lobizmo neskaidrumu ir korupcija, nepadėję pagerinti vyraujančios situacijos. Dėl šios priežasties, dar 2009-2010 metų Nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimo priemonių plane (Teisės aktų registras), atsirado pasiūlymas parengti ir patvirtinti naujos redakcijos Lietuvos Respublikos lobistų etikos kodeksą. Anot Jolantos Palidauskaitės ir Raimondo Ibensko (2007, p. 72), „kelia korupciniams sandėriams politikos formavime galėtų užkirsti teisės aktų pakeitimai, įtvirtinantys efektyvia ir ekonomine viešųjų sprendimų analizę pagrįstą antikorupcinio teisės aktų vertinimo sistemą ir prielaidas mažiau suvaržytai ir skaidresnei lobistinei veiklai“. Tikimasi, kad naujos redakcijos kodeksas padėtų užtikrinti efektyvesnę lobistinės veiklos reguliavimą ir sumažintų neteisėtų verslo struktūrų įtaką sprendimų priėmimo procese. Būtina paminėti, kad taip pat jaučiamas poreikis nustatyti realias teisinio poveikio priemones už lobistinės veiklos etikos kodekso pažeidimus.

Daugumoje valstybių lobistams nėra taikomos aiškos etikos normos, susijusios su vykdoma lobistine veikla. Šiuo atveju, Lietuvoje galiojančiu lobistinės veiklos etikos kodeksu, vadovautis turi kiekvienas registruotas šalies lobistas. Nepaisant to, kritikų nuomone, etikos kodeksas yra neišsamus ir neužkerta kelio problemoms, susijusioms su interesų grupių konfliktų valdymu. Nesilaikant etikos normų, kyla daugybė problemų, verčiančių manyti, kad lobizmas, jau pats savaime, yra problema. Tačiau tikroji problema yra ta, kad lobistai nesilaiko etikos normų, sudarydami palankias sąlygas neskaidrumo ir korupcijos plėtrai (Transparency International, 2015).

Apibendrinant tai, kas buvo pasakyta, galima teigti, kad nors tam tikrų interesų grupių atsiradimas Lietuvoje siekia sovietinės okupacijos metus, jų veiklos metodai ir principai ženkliai

skyrėsi nuo šiuo metu Vakarų pasaulyje funkcionuojančių interesų grupių. Sunki šalies istorinė praeitis lėmė tokias lobizmo problemas kaip neigiamas visuomenės požiūris, neefektyvus lobistinės veiklos reguliavimas, sąsajos su korupcine veikla. Poreikis reguliuoti lobistinę veiklą Lietuvoje atsirado iškart po Nepriklausomybės atkūrimo, tačiau pritrūkus politinės valios, pirmasis Lobistinės veiklos įstatymas priimtas tik po dešimtmečio. Daugumos politologų, teisininkų ir kitų ekspertų nuomone, įstatymas Lietuvoje praktiškai neveikia, o jo tikslai iki šiol neįgyvendinti. Be Lobistinės veiklos įstatymo, Lietuvoje egzistuoja lobistinės veiklos etikos principai, išdėstyti Lobistinės veiklos etikos kodekse. Nepaisant to, lobistai ne visada laikosi elgesio taisyklių, taip atveriant kelią visuomenės nepasitenkinimui lobizmo reiškiniu, korupcijos ir neskaidrumo plitimui. Dauguma mokslininkų ir tyrėjų pripažįsta lobistų etikos ir moralės svarbą, tačiau negaili kritikos galiojantiems etikos kodeksams dėl jų abstraktumo.

3. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA

Išanalizavus atliktus tyrimus apie lobistinę veiklą Lietuvoje, kurių didžioji dalis atlikta „Transparency International“ užsakymu, paaiškėjo, kad dauguma jų nagrinėja visuomenės požiūrį į šį reiškinį. Aiškinamasi, koks šalies gyventojų požiūris į lobizmą, kaip jie vertina lobistinės veiklos metodus ir kokias, jų nuomone, pagrindines problemas sukuria ši veikla. „Transparency International“ tarptautinio tinklo atliekamos apklausos siekia išsiaiškinti kaip lobizmas veikia skirtingose šalyse: kaip reguliuojama lobistinė veikla, kokios etikos normos galioja ir kt. Viename naujausių tyrimų, pavadinimu „Lobistinė veikla Europoje – įtaka užkulisiuose, privilegijuotas dalyvavimas sprendimų priėmime“ (2015), Lietuva vertinama kitų Europos valstybių kontekste, siekiant suvokti, kokią įtaką Lietuvoje turi lobistai ir kokiais ypatumais pasižymi lietuviškasis lobizmas. Keletas kitų sociologinių tyrimų, tokių kaip „Anticorruption policies revisited“ (ANTICORRP) ir „Lietuvos korupcijos žemėlapis“, yra skirti ištirti ir įvertinti piliečių ir verslo atstovų požiūrį į korupciją. „ANTICORRP“ – plataus masto tyrimas, kurio metu siekiama ištirti antikorupcinės politikos iniciatyvas ir pažaboti korupciją ne tik Europos, bet ir viso Pasaulio mastu. „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ – tyrimas, kuriuo siekiama atskleisti korupcijos atvejus ir įvertinti Lietuvos visuomenės antikorupcinį potencialą (Transparency International). Galima pastebėti, kad šie tyrimai susiję su opiausiomis lobistinės veiklos problemomis: nepakankamu skaidrumo lygio užtikrinimu ir aukštais korupcijos mastais.

Aptartuose tyrimuose dažniausiai naudojamas tyrimo metodas yra anketinė apklausa. Tokį pasirinkimą galima paaiškinti, atsižvelgiant į nedideles laiko ir finansų sąnaudas. Be to, galima teigti, kad šio metodo populiarumą lemia ir jo paprastumas. Atliekant šalies gyventojų apklausą, siekiama sužinoti visuomenės nuomonę vienu ar kitu klausimu, todėl apklausos metodas yra orientuotas į

respondentų kiekį ir priklauso kiekybinių tyrimų grupei. Pagrindinis tokio tyrimo tikslas – apibendrinus gautus duomenis, rezultatus išplėsti ir pritaikyti visai populiacijai.

Kadangi ankstesni tyrimai pasižymėjo kiekybine praktika, šiame darbe bus taikomas kokybinis tyrimo metodas: standartizuotas (struktūruotas) ir nestruktūruotas interviu. Standartizuoto interviu klausimai ir procedūra yra numatomi iš anksto ir interviu eigoje yra beveik nekeičiami. Klausimai formuluoti su laisvai pasirenkamais atsakymais, kuomet nei atsakymo turinys nei forma nėra ribojami (Kardelis, 2002, p. 100). Siekiant platesnės analizės, pasitelktas dar vienas kokybinio tyrimo metodas: nestruktūruotas interviu. Šio interviu metu naudojami atviro tipo klausimai, paliekant respondentams galimybę atsakymus formuluoti patiems (Butkevičienė, 2011, p. 6). Klausimai formuluojami pagal situaciją, o jų eilę lemia pokalbio eigoje jau išsiaiškinti dalykai. Pagal turinį, magistro baigiamajame projekte atliktas interviu gali būti įvardijamas apžvalginiu, kadangi „norima susidaryti bendrą vaizdą visais klausimais, kaip nors susijusiais su tiriamąja problema (Tidikis, 2003, p. 459, 466). Tai yra lankstaus pobūdžio interviu, todėl jo metu gauti rezultatai gali būti sunkiai apibendrinami.

Kokybinio tyrimo apie lobistinę veiklą Lietuvoje poreikis yra akivaizdus jau vien dėl to, kad iki šiol toks tyrimas šalyje atliktas nebuvo. Kokybinis interviu šiuo atveju taikomas, norint paaiškinti lobizmą kaip reiškinį ir sužinoti subjektyvią ekspertų nuomonę lobistinės veiklos klausimais. Be to, svarbu paminėti, kad lobistinė veikla Lietuvoje nėra pakankamai ištirta sritis ir jos praktika reikalauja gilesnio tyrimo.

Tyrimui atlikti pasirinkti respondentai nėra vieno interesų lauko atstovai. Siekiant užtikrinti platesnį lobizmo suvokimą, pasirinkti politologai, registruoti lobistai, atstovai iš Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos, LR Žemės ūkio rūmų ir „Transparency International“ skyriaus Lietuvoje. Respondentai atrinkti analizuojant naujausias žinias ir naujienas apie lobistinę veiklą iš lietuviškos žiniasklaidos. Dauguma jų pastaruoju metu aktyviai reiškė savo nuomonę, dalinosi įžvalgomis ir pastebėjimais, vienokiu ar kitokiu būdu susijusiais su tiriamąja tema.

Interviu pasirinktas politologas, straipsnių apie lobizmą ir lobistinę veiklą autorius Rimgaudas Geleževičius, plačiai tyrinėjantis šią temą ne vienerius metus. Taip pat respondentais pasirinkti du šiuo metu aktyviai veikiantys lobistai: Tomas Bukelis ir Arnas Marcinkus. Remiantis 2013-2014 metų lobistinės veiklos ataskaitomis (VTEK), Tomas Bukelis, lobistinę veiklą vykdė užsakovui „Patentinių patikėtinių asociacija“. Arnas Marcinkus, kartu su kolegomis lobistinę veiklą atlieka UAB „Vento Nuovo“, kuri į lobistų registrą įrašyta 2012 metų pradžioje. Lobistinės veiklos 2013-2014 metų ataskaitų duomenimis, UAB „Vento Nuovo“ veikė ypač efektyviai: 2014 metais turėjo net dvylika lobistinės veiklos užsakovų (Lietuvos nekilnojamojo turto agentūrų asociacija, AB TEO LT, UAB „Omnitel“, Nacionalinė Tabako Gamintojų Asociacija ir kt.) ir siekė daryti įtaką daugiau negu dviems dešimtims teisės aktų ar teisė aktų projektų (VTEK). Kitas respondentas, lobistų veiklos priežiūrą šalyje vykdančios institucijos, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos, atstovas perteikė ne tik

komisijos požiūrį į lobistinę veiklą, bet ir savo subjektyvią nuomonę ir pastebėjimus apie šį reiškinį. Respondentė iš „Transparency International“ Lietuvos skyriaus, Rūta Mrazauskaitė, plačiai aptarė lobistinės veiklos reguliavimo šalyje problemas ir supažindino su naujausiais TILS atliktais tyrimais. Žemės ūkio rūmų tarptautinio skyriaus vedėja Vaida Leščauskaitė papasakojo apie vienos didžiausių skėtinių NVO Lietuvoje veiklą ir jos lobizmo kanalus.

Visiems, tiesiogiai su lobistine veikla susijusiems respondentams, interviu metu buvo pateikti tie patys, iš anksto paruošti, septyni klausimai:

1. Lobistinė veikla Lietuvoje pradėta reguliuoti 2000 metais. Nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija įsigaliojo 2003 metais ir šalyje galioja iki šiol. Nors didžioji dalis ekspertų sutinka, kad įstatymas veikia primityviai, o kai kuriais atvejais netgi visai neveikia, jo keisti neskubama. Kokios pagrindinės priežastys tai lemia?
2. 2013 metais buvo sudaryta darbo grupė Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui rengti. Siekiama koreguoti, patobulinti 2003 metų Lobistinės veiklos įstatymą. Jūsų nuomone, kokie konkretūs pokyčiai labiausiai reikalingi? Koks turėtų būti lobistinės veiklos reguliavimo modelis Lietuvoje?
3. Su kokiais iššūkiais tenka susidurti Lietuvoje veikiantiems lobistams, nuo jų užsiregistravimo lobistų registre dienos?
4. Visuomenėje lobizmas dažnai suvokiamas kaip neigiamas reiškinys, o lobistai – nelegalia praktika užsiimančios asmenys. Kodėl visuomenė skeptiškai vertina lobizmą ir ar įmanoma tokį požiūrį pakeisti? Kaip?
5. Remiantis naujausiu Transparency International atliktu tyrimu (2015), Lietuva tarp Europos Sąjungos valstybių pagal korupcijos suvokimo indeksą užima 15 vietą iš 28. Tyrimo duomenimis, labiausiai korumpuotos yra valstybės institucijos: Seimas, Vyriausybė, savivaldybės. Ar galima teigti, kad lobistų vykdoma veikla prisideda prie palankios terpės korupcijos plitimui, kūrimo?
6. Teigiama, kad lobistų sėkmingumas dažnai priklauso nuo jų veikimo technikos, t. y., tam tikrų metodų, kuriais jie siekia daryti įtaką tam tikriems subjektams sprendimų priėmimo procese. Kokiais poveikio būdais naudojasi lobistai?
7. Koks scenarijus labiausiai tikėtinas, kuomet kalbama apie lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas?

Klausimai buvo parengti, atsižvelgiant į teorinėje magistro baigiamojo projekto dalyje aptartus lobistinės veiklos ypatumus. Pirmieji du interviu klausimai yra apie lobistinės veiklos reguliavimą

šalyje. Siekiama atskleisti respondentų nuomonę apie šiuo metu galiojantį Lobistinės veiklos įstatymą ir aptarti galimus šio įstatymo pakeitimus. Trečiasis klausimas akcentuoja lobistų vaidmenį Lietuvoje ir sunkumus, su kuriais susiduria registruoti lobistai. Ketvirtasis ir penktasis klausimai pateikti remiantis anksčiau atliktais tyrimais ir yra orientuoti į lobistinės veiklos įvaizdį visuomenėje ir iš to kylančias problemas. Šeštojo klausimo tikslas, atskleisti pagrindinius lobistų naudojamus įtakos formavimo metodus ir technikas, kurie, tikima, sąlygoja lobistų sėkmingumą. Paskutinis, septintasis klausimas skirtas aptarti lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas ir sužinoti subjektyvią kiekvieno respondento nuomonę šiuo klausimu.

Pokalbis su NVO Žemės ūkio rūmų atstove vyko laisva forma, be iš anksto pasiruoštų ar suplanuotų klausimų. Tokį pasirinkimą lėmė kitokio pobūdžio organizacijos veikla (ŽŪR nėra registruotas lobistas) ir siekis atskleisti esminius skirtumus tarp lobizmo ir interesų atstovavimo.

Atsižvelgiant į tai, kad lobistinė veikla Lietuvoje nėra tarp populiariausių vidaus politikos temų, atliekant tyrimą teko susidurti su keletu problemų. Visų pirma, iškilo sunkumų ieškant respondentų, nuosekliai besidominčių ir galinčių plačiai diskutuoti šia tema. Politologai, kurių mokslinių interesų kryptis yra vidaus politika, retai kada domisi lobistinės veiklos tendencijomis ir savo kompetenciją šiais klausimais vertina prastai. Tokia situacija yra gana problematiška, atsižvelgiant į tai, kad lobistinė veikla Lietuvoje yra viena sričių, kurios tobulinimui turėtų būti skirta daug pastangų ir energijos. Kai kurie registruoti lobistai nesutiko dalyvauti interviu dėl laiko stokos ir itin užimtų darbotvarkių. Be to, viešojoje erdvėje rasti pavyko ne visų registruotų lobistų kontaktus. Taip pat su keletu ekspertų, kurių suteikta informacija ir asmeninė nuomonė neabejotinai būtų labai naudinga tyrimui, susisiekti nepavyko.

Interviu technika padeda nuodugniau pažinti respondentus ir atskleisti jų požiūrį į tiriamąjį objektą. Svarbu įsidėmėti, kad šis būdas nėra orientuotas į didelę tiriamųjų apimtį, todėl respondentų kiekis tyrime nevaidina reikšmingo vaidmens (Kardelis, 2002, p. 98-99). Interviu procesas yra sudėtingas reiškinys, kurį veikia ne tik respondentas, bet ir pats tyrėjas.

Apibendrinant empirinio tyrimo metodologiją, galima teigti, kad kokybinio tyrimo pasirinkimą lėmė anksčiau atliktų tyrimų kiekybinė praktika ir ekspertų įžvalgų trūkumas lobistinės veiklos klausimais. Interviu klausimai parengti atsižvelgiant į pagrindines lobizmo problemas, tokias kaip teisinio reglamentavimo neefektyvumas, kritiška visuomenės nuomonė ir skaidrumo trūkumas. Informantai pasirinkti remiantis jų kompetencija lobistinės veiklos klausimais ir užsiimama lobizmo praktika. Nors Lietuvoje lobistinė veikla dažnai įvardijama kaip problematiška sritis, tačiau jos tobulinimui šalyje skiriama nepakankamai dėmesio.

4. LIETUVIŠKOJO LOBIZMO YPATYBĖS

Pasitelkiant atlikto kokybinio tyrimo rezultatus ir remiantis anksčiau atliktais Lietuvos ir užsienio tyrėjų tyrimais, dokumentais ir teisės aktais, šiame skyriuje bus gvildinama dabartinė lobistinės veiklos situacija Lietuvoje. Atsižvelgiant į interviu metu gautus ekspertų komentarus, bus siekiama atsakyti į svarbiausius klausimus apie lobizmui kylančias grėsmes ir iššūkius bei vyraujančią visuomenės nuomonę lobistinės veiklos klausimais. Taip pat bus analizuojamos lietuviškojo lobizmo perspektyvos ir galimi ateities scenarijai.

4.1. Lietuviškojo lobizmo iššūkiai ir grėsmės

Kodėl egzistuoja lobizmas? Dėl kokių priežasčių, fiziniai ir juridiniai asmenys vykdo lobistinę veiklą? Rasti atsakymus nėra paprasta. Naujausių analizių duomenys ir literatūros apžvalgos parodė, kad dešimtmečius vykę tyrimai mažai pasistūmėjo, siekiant sėkmingai atsakyti į šiuos klausimus. Lobizmas yra sudėtingas procesas, kuris negali būti aiškinamas remiantis viena teorija (Kanol, 2015, p. 75). Nekyla abejonės, kad lobistinė veikla reikalauja platesnių tyrimų. Egzistuojantis daugelyje pasaulio šalių, lobizmas savo šaknis įleidęs ir Lietuvoje, tačiau čia šis reiškinys, nors ir būdamas aktualus ir problematiškas, sulaukia per mažai dėmesio.

Pastaraisiais metais, lobistų disponuojama įtaka tapo vis svarbesniu, dažnai diskutuotinu klausimu daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių. Atsižvelgiant į tai, būtina aptarti pagrindinius lobizmo aspektus: kas daro lobizmą naudingą ar žalingą visuomenei ir tuo pačiu efektyviu ar neefektyviu sprendimų priėmimo procesui. Naujausias, jau penktasis, Burson-Marsteller atliktas Europos šalių lobizmo tyrimas (2013) siekia pagilinti visuomenės žinias apie lobizmą ir pagerinti bendrąjį lobizmo suvokimą. Tyrimas atliktas bendradarbiaujant su partneriais iš visos Europos: sprendimų priėmimo teisę turintys atstovai iš skirtingų šalių buvo paprašyti išsakyti savo nuomonę dėl lobistinės veiklos. Savo požiūrį apie šį reiškinį taip pat išsakė atstovai iš Europos Sąjungos institucijų. Interviu klausimyną sudarė 22 klausimai. Beveik 600 respondentų, įskaitant politikus iš nacionalinių ir Europos Parlamento, aukšto rango pareigūnus iš nacionalinių vyriausybių ir kitų valstybinių įstaigų, dalyvavo tyrimo apklausoje.

Vienu didžiausių lobizmo iššūkių galima įvardinti jo teisinį reguliavimą. Burson-Marsteller tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, kad dauguma respondentų (56%) visoje Europoje mano, kad lobizmas jų šalyje nėra pakankamai reglamentuotas. Respondentai, teigiantys, kad lobizmo reguliavimas yra pakankamas sudaro tik 28% visų apklaustųjų. Tuo tarpu, kalbant apie ES ir lobistinę veiklą, vykdomą Briuselyje, beveik pusė apklaustųjų (48%) mano, kad reglamentavimas ES institucijose yra pakankamas. Kiek mažesnė dalis (34%), lobistinės veiklos reguliavimą vertina nepalankiai ir mano, kad šiuo metu vykdomas reguliavimas nėra pakankamas. Likusieji (18%) nežino,

kaip vertinti lobistinės veiklos reguliavimo situaciją. Kadangi lobistinės veiklos (ne)reguliavimas yra nacionalinis valstybės prioritetas, skirtingose valstybėse nuomonių pasiskirstymas yra nevienodas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Ar manote, kad jūsų šalyje lobizmas yra pakankamai reglamentuojamas?

Šaltinis: Burson-Marsteller, Guide to Effective Lobbying in Europe: The View of Policy-Makers (2013)

Valstybė	Atsakymų variantai (%)		
	Taip	Ne	Nežinau
Čekija	6	88	6
Danija	57	34	9
Estija	27	53	20
Suomija	47	50	3
Prancūzija	31	67	2
Vokietija	44	30	26
Graikija	3	71	26
Vengrija	0	75	25
Italija	0	87	13
Latvija	27	67	7
Lietuva	19	47	34
Nyderlandai	28	22	50
Norvegija	59	24	17
Lenkija	50	37	13
Portugalija	0	100	0
Rumunija	10	75	15
Ispanija	0	93	7
Švedija	38	25	38
Jungtinė Karalystė	33	53	13
Briuselis: ES institucijos	48	34	18
Iš viso	28	56	16

Lentelėje pateikti duomenys atspindi situaciją devyniolikoje Europos valstybių. Tyrime taip pat buvo vertinama lobizmo situacija Briuselyje. Iš pirmo žvilgsnio galima pastebėti, kad net keturiose valstybėse (Ispanijoje, Portugalijoje, Italijoje, Vengrijoje), į klausimą, ar lobizmas yra pakankamai reglamentuojamas jūsų šalyje, nei vienas respondentas neatsakė teigiamai. Portugalijos atveju, net 100% apklaustųjų mano, kad lobizmo reguliavimas šalyje nėra pakankamas. Nepakankamo

reguliavimo oponentais galima įvardinti tokias šalis, kaip Lenkija, Norvegija, Danija. Šiose šalyse bent vienas iš dviejų politiką formuojančių atstovų teigė, kad lobizmo reglamentavimas yra pakankamas. Lenkijoje apie lobizmo reguliavimą teigiamai atsiliepė 50%, Danijoje - 57%, o Norvegijoje net 59% tyrime dalyvavusių respondentų.

Analizuojant Lietuvos situaciją, galima pastebėti, kad tik 19% respondentų mano, kad lobistinė veikla šalyje yra tinkamai reguliuojama. Kur kas didesnė apklaustųjų dalis (47%) lobizmo teisinį reglamentavimą vertina neigiamai. Atotrūkis tarp skirtingas pozicijas palaikančiųjų pusių yra akivaizdus, tačiau tyrimo dėka galima įžvelgti dar vieną problemą: net 34% respondentų atsakė nežinantys, ar lobizmas Lietuvoje yra pakankamai reguliuojamas. Kokios priežastys lemia nežinojimą? Ar šiuo atveju nežinojimas kyla iš abejingumo, ar informacijos trūkumo ir jos sklaidos problemų? Norint pakeisti egzistuojančią situaciją, visų pirma būtina atsakyti į šiuos klausimus. Tikėtina, kad atskleidus esmines problemas, užkertančias kelią į gilesnį žinojimą, Lietuvos rezultatai būtų žymiai geresni. Anot tyrimo rezultatų, Lietuva šiuo klausimu, anaipol, nėra blogiausioje pozicijoje. Žemiausią lobistinės veiklos reglamentavimo sąmoningumo lygį demonstruoja Nyderlandai, kur net pusė (50%) apklaustųjų nežino, ar lobizmas yra pakankamai reguliuojamas.

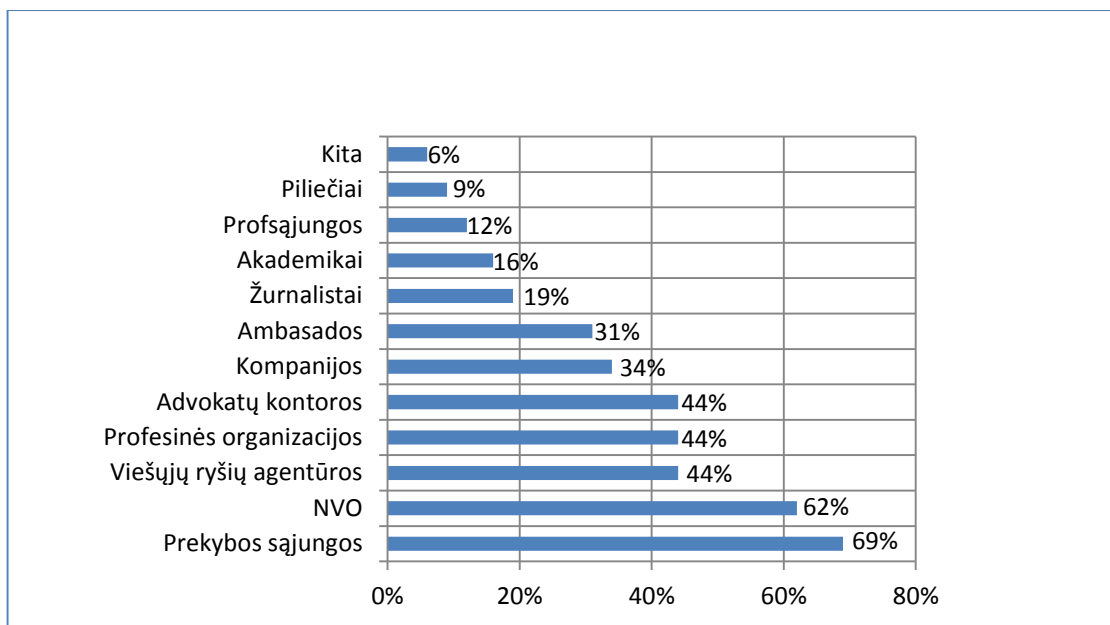
Anksčiau minėto Europos šalių lobizmo tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad daugelyje valstybių netgi nėra tiksliai žinoma, kokio tipo reglamentavimas yra taikomas: savanoriškas ar privalomas. Lietuva yra puikus šios situacijos pavyzdys, kadangi 28% respondentų manė, kad lobizmas nėra reglamentuojamas, 16% teigė, kad šalyje veikia savanoriškas registras, 38% registrą įvardijo kaip privalomą ir 19% nežinojo atsakymo į klausimą (Burson-Marsteller, 2013, p. 13). Dar kartą pastebimas akivaizdus informacijos arba dėmesio problemai trūkumas.

Remiantis Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo (2003) 6 straipsnio 1 dalimi, lobistinė veikla yra neteisėta „jeigu ją vykdo į lobistų sąrašą neįrašytas asmuo arba teisės būti lobistu neturintis asmuo“. Lietuvoje šiuo metu galioja privalomas lobistų registras, į kurį registruotis turi visi lobistinę veiklą vykdančys fiziniai ir juridiniai asmenys. Anot TILS projektų vadovės Rūtos Mrazauskaitės, „esminis iššūkis yra tai, kad Lietuvoje lobistinę veiklą de facto galima vykdyti ir neužsiregistravus, ką sėkmingai daro labai daug interesų grupių“. Būtent dėl šios priežasties kyla grėsmė nesąžiningai konkurencijai: lobistams nėra poreikio registruotis, mokėti mokestį, teikti ataskaitas, jeigu kiti asmenys tą patį daryti gali nevarginami jokių teisinių įsipareigojimų (žr. 2 PRIEDAS). Pritarimą TILS atstovės nuomonei interviu metu taip pat išreiškė VTEK atstovas, kurio teigimu, „neregistruoti lobistai (kurių Lietuvoje būti neturėtų) ir interesų grupės, taip pat siekia paveikti teisės aktus, o kadangi šios grupės nėra registruotos lobistų registre, jos neprivalo deklaruoti savo veiklos“ (žr. 3 PRIEDAS). Tyrime dalyvavusio registruoto lobisto nuomone, „dažnai lobistais laikomos asociacijos, advokatai (...), tačiau taip neturėtų būti. Jie nei užsiregistravę, nei teikia ataskaitas lobistinę veiklą prižiūrinčiai VTEK, nei deklaruoja savo lobistinius interesus. Tai reiškia,

kad jie nėra lobistais ir jų veikla nepatenka į lobistinės veiklos įstatymu reglamentuojamus rėmus“ (žr. PRIEDAS 5). Galima pastebėti, kad nors šalyje ir veikia privalomas lobistų registras, paties registro svarba ir poreikis šalyje yra plačiai diskutuoti dalykai. Atsižvelgiant į šiuo klausimu suinteresuotų pusių interviu atsakymus, galima daryti išvadą, kad lobistų registracijos procedūra, kaip ir pats Lobistinės veiklos įstatymas turi didelių trūkumų.

Nors Lietuva yra viena iš keleto ES valstybių, turinčių atskirą lobistinės veiklos įstatymą, ekspertų nuomone, šis įstatymas praktiškai neveikia (Veidas, 2015). Šiuo metu galiojančiam Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymui kritikos pažėrė kiekvienas magistro baigiamojo projekto tyrime dalyvavęs respondentas. Rūtos Mrazauskaitės teigimu, poreikis reglamentuoti lobistinę veiklą buvo įvardintas 1999-2000 metais, Lietuvos pasirengimo narystei į Europos Sąjungą programoje. Anot respondentės, „tuomet pasirinktas lobistinės veiklos reglamentavimo modelis netapo veiksmingai įgyvendinamu įstatymu, nes pačią iniciatyvą reguliuoti lobistinę veiklą iš esmės lėmė šie išorės veiksniai, o ne natūrali sociopolitinio gyvenimo raida“. Tikėtina, kad vidinio sutarimo, kaip reguliuoti lobistinę veiklą Lietuvoje, trūkumas nepaskatino lobizmo tradicijos kūrimosi, o pats įstatymas buvo priimtas tik formaliai (žr. 2 PRIEDAS). Politologo, Mykolo Romerio universiteto, politikos instituto docento dr. Rimgaudo Geleževičiaus nuomonė apie lobistinės veiklos reguliavimą Lietuvoje tvirta: „lobizmo reglamentavimo įstatymas turi tiek daug trūkumų, kad jo kritikai galima būtų paskirti dešimtis puslapių teksto. Įstatymas praktiškai neveikia.“ (žr. 4 PRIEDAS). Kiti respondentai taip pat kritikavo galiojančią lobistinės veiklos įstatymo redakciją, o kai kurie netgi pasisakė už tokio įstatymo panaikinimą.

Lobistinės veiklos įstatymo 2 straipsnyje, sąvoka „lobistas“ įvardijama kaip „turintis teisę užsiimti lobistine veikla fizinis asmuo ar įmonė, įstaiga, organizacija, įrašyti į lobistų sąrašą šio įstatymo nustatyta tvarka“. Nors apibūdinimas pateikia pagrindinius reikalavimus, siekiant vykdyti lobistinę veiklą, kyla klausimas, ar visi aiškiai ir vienodai suvokia, kokie asmenys gali būti vadinami lobistais? Ar sąvokoje pateiktų kriterijų atitikimas padeda atskirti lobistus nuo kitų suinteresuotų asmenų kasdieniniame visuomenės gyvenime? Apmaudu, tačiau Burson-Marsteller tyrimas (2013, p. 45) atskleidė, kad lietuviams nėra tiksliai žinoma, kokius asmenis ar organizacijas galima priskirti lobistams, o kurių ne (žr. 2 pav.). Respondentų nuomonių išsiskyrimas patvirtina, kad lobisto sąvokos apibūdinimas nėra pakankamai aiškiai nustatytas.

2 paveikslas. Kurie iš žemiau pateiktų variantų atitinka lobisto sąvoką?

Šaltinis: Burson-Marsteller, Guide to Effective Lobbying in Europe: The View of Policy-Makers (2013)

Remiantis tyrimo metu gauta informacija, galima daryti išvadą, kad prekybos sąjungos, NVO, viešųjų ryšių agentūros, profesinės organizacijos ir advokatų kontoros, respondentų nuomone, labiausiai atitinka „lobisto“ apibūdinimą. Įdomu tai, kad tik 12% apklaustųjų, profsąjungas priskyrė lobistams. Tai yra sąlyginai maža dalis, lyginant su Europos vidurkiu, kuris siekia 40%. Taip pat paaiškėjo, kad profsąjungų skaidrumo vertinimas bendrojoje skalėje yra ženkliai žemesnis negu daugelio Europos valstybių.

Politologas, MRU politikos instituto docentas dr. Rimgaudas Geleževičius įvardijo, jo nuomone, pagrindinį ir vienintelį iššūkį, su kuriuo tenka susidurti Lietuvoje veikiantiems lobistams, nuo jų užsiregistravimo lobistų registre dienos. Pašnekovo manymu, lobistų paslaugos neefektyvios. „Yra daug veiksmingesnių ir – dažniausiai – visiškai teisėtų bendrademokratine prasme alternatyvų. Jie tiesiog nepaklausūs realių lobistinių paslaugų rinkoje“ – teigė respondentas (žr. 4 PRIEDAS). R. Geleževičiaus žodžius netiesiogiai patvirtina Žemės ūkio rūmų atstovė, kuri supažindinusi su organizacijos veiklos aspektais, pabrėžia, kad „ŽŪR veikla oficialiai nėra įvardijama kaip lobizmas, ji yra laikoma interesų atstovavimu“ (žr. 6 PRIEDAS). Dar kartą kyla klausimas, kur prasideda ir kur baigiasi lobistinė veikla? Ar interesų atstovavimo ir lobizmo pagrindinis skirtumas tėra vieta lobistų registro sąraše? Atsakyti į pateiktus klausimus nėra lengva, o jų gausa tik sustiprina abejones dėl lobizmo vaidmens Lietuvos visuomenėje.

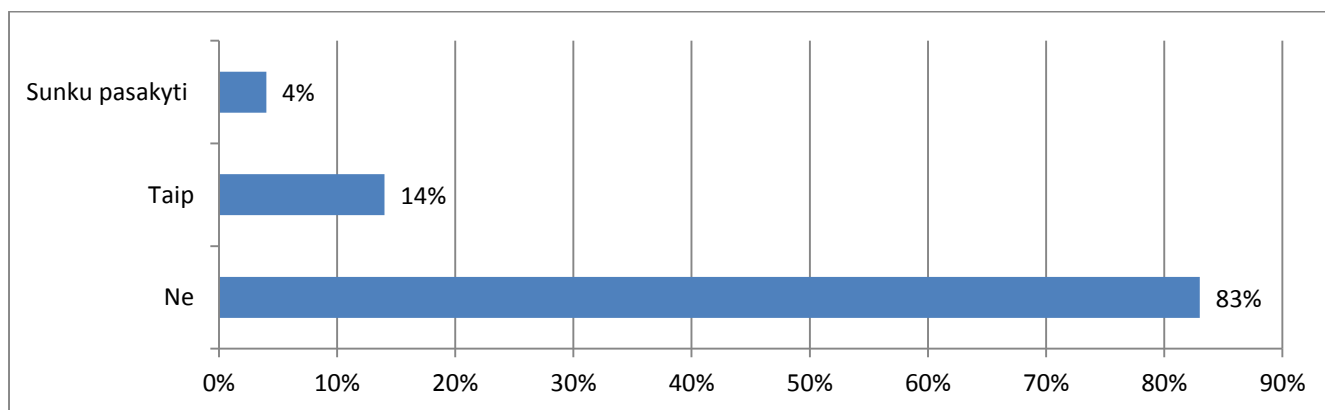
Apibendrinant tai, kas buvo paminėta, galima teigti, kad visuomenė nėra pakankamai informuota lobistinės veiklos klausimais. „Lobistinės veiklos“ ir „lobisto“ sąvokų apibūdinimai neaiškiai suformuluoti ir apibrėžti, dėl to lobizmo kaip reiškinio suvokimo lygis visuomenėje yra žemas. Išanalizavus Europos šalių lobizmo tyrimo (2013) metu gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad

Lietuvos visuomenė Europos Sąjungos kontekste yra viena silpniausiai informuotų lobistinės veiklos klausimais. Lobistų teikiamų paslaugų efektyvumas kelia abejonių, o tam tikrų interesų atstovavimu užsiimti galima ir neužsiregistravus lobistų sąraše. Be to, vienu pagrindinių iššūkių galima įvardinti lobistinės veiklos reguliavimą. Interviu metu visi respondentai akcentavo lobizmo teisinio reglamentavimo spragas ir teigė, kad Lobistinės veiklos įstatymas Lietuvoje neveikia.

4.2. Lietuvos visuomenės požiūris į lobistų veiklą

Terminas „pilietinė visuomenė“ apibūdina socialinę sferą, kuri yra virš asmens privataus gyvenimo ir turi autonomiją nuo valstybės. Jos branduolys yra socialinės sąveikos sistema, kurią lemia patys piliečiai, o ne visuomenės autoritetai. Daugumos teigimu, pelno siekiantys subjektai, tokie kaip korporacijos, nepriklauso pilietinei visuomenei, tačiau dėl lobistų ir suinteresuotų grupių, kurios verslo asociacijų pelną skatina tik netiesiogiai, vietos pilietinėje visuomenėje yra nesutariama (Marxsen, 2015, p. 725). Visuomenės, kaip integralaus politikos formavimo veikėjo, nuomonė apie šalyje vykstančius procesus yra itin reikšminga. Dėl šios priežasties, įvairiais sociologiniais tyrimais, kurių dauguma atlikta TILS užsakymu, visuomenės požiūrį siekiama ištirti ir iškomunikuoti.

Naujausias požiūrio į lobistinę veiklą tyrimas (2014) TILS užsakymu atliktas Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“. Reprezentatyvioje Lietuvos įmonių apklausoje dalyvavo daugiau negu 600 privačių Lietuvos įmonių vadovų. Siekiant išsiaiškinti įmonių iš visos Lietuvos pozicijas lobistinės veiklos klausimais, buvo vykdoma apklausa, susijusi su interesų atstovavimu, sprendimų priėmimu, skaidrumu ir pan. Į klausimą, ar sprendimų priėmimas Lietuvoje yra pakankamai atviras, kad į jį vienodai įsitraukti galėtų visos suinteresuotos grupės, dauguma respondentų atsakė neigiamai (žr. 3 pav.).

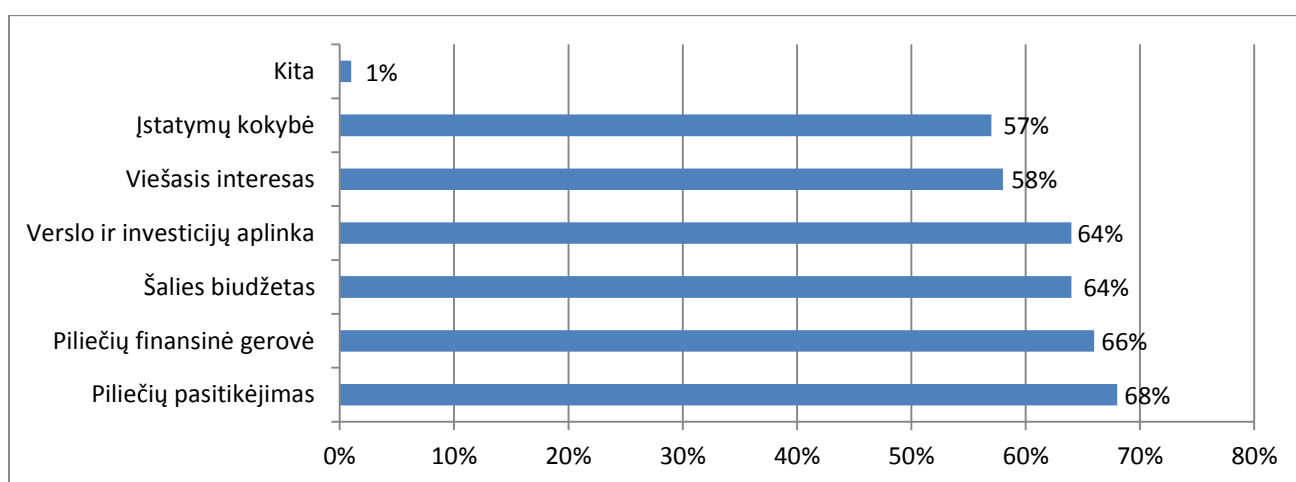

3 paveikslas. Jūsų nuomone, ar Lietuvoje sprendimų priėmimas pakankamai atviras, kad į jį vienodai galėtų įsitraukti visos suinteresuotos grupės?

Šaltinis: Vilmorus, Požiūris į lobistinę veiklą (2014)

Remiantis tyrimo rezultatais, ryškiai matyti, kad didžioji dauguma (83%) mano, kad sprendimų priėmimas šalyje nėra toks atviras, kad į jį galėtų įsitraukti visos suinteresuotos interesų grupės. Tik 14% apklaustųjų tvirtina, kad visos interesų grupės vienodai gali dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Tuo tarpu likusi dalis (4%) šiuo klausimu kategoriškos nuomonės neturi.

Vienas svarbiausių lobizmo reguliavimo aspektų yra skaidrumas. Skaidrumo lygis parodo, kiek sprendimų priėmimas yra atviras visuomenei: ar informacija apie lobistų vykdomą veiklą yra viešai pasiekiamą, kokius klausimus dažniausiai sprendžia lobistinė veikla, kokios lobizmo išlaidos ir veiklos rezultatai (Mulcahy, 2015, p. 10). Skaidrumo trūkumas sąlygoja daugybę kitų problemų, su kuriomis taip pat susiduriama priimant tam tikrus sprendimus. Aukštas neskaidrumo lygis yra žalingas ne tik valžios institucijoms, bet ir piliečių gerovei (žr. 4 pav.)

4 paveikslas. Jūsų nuomone, kas labiausiai nukenčia nuo neskaidrios įtakos darymo priimant sprendimus?

Šaltinis: Vilmorius, Požiūris į lobistinę veiklą (2014)

„Vilmorius“ tyrimo duomenimis, nuo neskaidrios įtakos darymo priimant sprendimus, labiausiai nukenčia piliečių pasitikėjimas (68%) ir jų finansinė gerovė (66%). Šiek tiek mažesnių nuostolių, respondentų nuomone, patiria šalies biudžetas (64%) ir verslo ir investicijų aplinka (64%). Viešasis interesas (58%) ir įstatymų kokybė (57%) nuo aukšto neskaidrumo lygio taip pat stipriai nukenčia. Užkirsti visų kelių neskaidrumo plėtrai, vargu ar yra įmanoma. Anot Rūtos Mrazauskaitės, „tiek verslas, tiek kitos interesų grupės visada sieks jiems palankaus reguliavimo – ir politikai turi įsiklausyti į šiuos balsus, svarbu tik užtikrinti, kad jų pasiūlymai būtų vieši ir aiškūs“ (Lietuvos naujienos, 2016).

Pasak Laimos Andrikenės, „Lietuvos visuomenės supratimas apie lobizmą, jo prigimtį, tikslus socialinį vaidmenį, taip pat lobistinė veikla užsiimančius asmenis yra labai ribotas, o visuomenės reakcija į lobizmą ir lobistus dažnai neigiamas“ (2002, p. 8). Tokiai nuomonei pritarė ir dauguma magistro baigiamojo projekto tyrimo respondentų. Registruoto lobisto, Tomo Bukelio teigimu, „visuomenė lobizmą vertina kaip tam tikrą reiškinių, kuris pats savaime yra neigiamas, bet

neišvengiamas“. Dėl šios priežasties lobizmą kontroliuoti būtina įstatymų pagalba. Į klausimą, ar įmanoma skeptišką visuomenės požiūrį pakeisti ir kaip tai galima padaryti, respondentas atsakė teigiamai ir teigė, kad geriausias būdas yra „aukščiausio rango sąžiningi ir atviri politikai viešai rodantys pavyzdį, susitikinėdami su lobistais ir tai deklaruodami“ (žr. 1 PRIEDAS). Kitas tyrime dalyvavęs registruotas lobistas Arnas Marcinkus mano, kad „visuomenėje vyrauja labai neigiamas lobisto supratimas, kad tai žmonės, kurie stengiasi tik dėl labai siauro verslo intereso“. Be to, lobistas pabrėžia, kad prie to prisideda ir patys politikai, kurie dažnai apie lobistinę veiklą vykdančius asmenis atsiliepia neigiamai. Respondento nuomone, tokį požiūrį pakeisti yra itin sunku, nes „Lietuvoje vis dar nėra tradicijos lobistinei veiklai, ką rodo ir ypatingai mažas registruotų lobistinės veiklos vykdytojų skaičius“ (žr. 5 PRIEDAS). Priešingą anksčiau pateiktoms nuomonėms, pateikia politologas Rimgaudas Geleževičius, kuris neigiamo visuomenės požiūrio į lobizmą nesureikšmina: „lobistas nėra šou pasaulio žvaigždė ir gali sėkmingai atlikti savo darbą net ir nebūdamas populiarus ar mylimas. (...) Lobistų nemyli ir Amerikoje – klasikinėje lobizmo šalyje“ (žr. 4 PRIEDAS).

Anot tyrime dalyvavusios TILS atstovės Rūtos Mrazauskaitės, „Lietuvoje požiūris į lobistus dažnai yra neigiamas, tad asmenims, siekiantiems daryti įtaką sprendimų priėmimui, kartais net naudingiau nesivadinti lobistu, taip su jais noriau susitinka dalis politikų“. Nors įstatymas užtikrina, kad lobizmas yra teisėta veikla, daugumai visuomenės narių žodis „lobizmas“ turi neigiamų asociacijų (žr. 2 PRIEDAS). Šiai nuomonei pritaria ir respondentas iš VTEK, kurio teigimu visuomenės skepticizmas kyla iš nežinojimo, kadangi dauguma visuomenės narių nesuvokia „lobistinės veiklos“ ir „lobisto“ sąvokų reikšmės (žr. 3 PRIEDAS). Rūta Mrazauskaitė taip pat pažymi, kad „patys lobistai dažnai žaidžia sąvokomis“. Pagrindine to priežastimi gali būti įvardijama neigiama žodžio „lobizmas“ konotacija. „Visada stengiamasi pabrėžti, kad viena ar kita grupė nėra lobistai, o tik šiaip daro poveikį sprendimų priėmimui. Siūlyčiau nustoti apsimetinėti, kad tai yra tiesa, ir suprasti, kad lobistinė veikla yra bet koks poveikio darymas sprendimų priėmimui“, – LRT radijo laidoje „60 minučių“ teigė TILS projektų vadovė (Lietuvos ryto televizija, 2015). Apibendrinus tyrimo metu gautus respondentų komentarus, susidaro nuomonė, kad neigiamai visuomenės nuomonei lobizmo atžvilgiu formuotis padeda tiek politikai, tiek patys lobistai. Pastarieji, pasinaudodami neaiškia „lobisto“ sąvokos definicija dažnai netgi vengia taip vadintis.

Priešingą neigiamai visuomenės nuomonei demonstruoja LR Žemės ūkio rūmai, kurie anot Tarptautinio skyriaus vedėjos Vaidos Leščauskaitės, jaučia didelį visuomenės palaikymą: „niekada nesame patyrę kokio nors smerktino požiūrio ar panašiai ir manau, kad bendras požiūris į mus yra gana neblogas“. ŽŪR atstovės nuomone, gali būt, kad teigiamas požiūris susijęs su palankesniu visuomenės požiūriu į žemdirbius negu į pramonę ar prekybą. Tačiau neatmetama galimybė, kad palankų įvaizdį formuoti padeda tai, jog ŽŪR nėra registruotas lobistas, o savo veiklos netraktuoja kaip lobistinės. Respondentės nuomone, „lobizmas nėra neigiamas reiškinys. Lietuvoje vyrauja iškreiptas požiūris į

lobistinę veiklą. Galbūt, jeigu mes labai atvirai sakytume ir akcentuotume, kad esame lobistai, visuomenės požiūris pasikeistų. Žodžio „lobistas“ mes nebijome, bet jo ir neakcentuojame“ (žr. 6 PRIEDAS). Be to, Vaida Leščauskaitė pažymi, kad be interesų atstovavimo, ŽŪR vykdo ir daug kitų funkcijų, tokių kaip konsultacijos, mokymai. Dėl šios priežasties, organizacijai vadintis lobistine nėra tikslinga. Nepaisant to, ŽŪR patys nebūdami lobistine organizacija, dalyvauja vienos įtakingiausių Briuselio lobistinės organizacijos COPA/COGECA (jungtinė agrarinių ir kaimo interesų grupių susivienijimų atstovybė ES) veikloje. Ši organizacija, vienijanti 56 ūkininkų ir 31 žemdirbių nacionalines organizacijas, atstovauja daugiau kaip 13 milijonų ūkininkų ir jų šeimų iš visos Europos. Pagrindinės COPA/COGECA atstovavimo kryptys (Schers, 2012, p. 3-6) yra:

1. Ūkininkų, kaip ekspertų, dalyvavimas darbo grupėse;
2. Tarybos bendrosios pozicijos kūrimas;
3. Ūkininkų atstovų dalyvavimas lobistinėje veikloje;

4. Lobizmas:

- a) lobistinės veiklos politikos sričių identifikavimas,
- b) dalyvavimas visame teisėkūros procese,
- c) skubių klausimų sprendimas,
- d) vykdymas.

Anot ŽŪR atstovės, dalyvavimas COPA/COGECA veikloje yra puikus lobizmo tarptautinėje erdvėje pavyzdys. „Mūsų tikslas yra pasiekti, kad COPA/COGECA poziciją palenktume arčiau savosios ir tada, kai ši organizacija atstovauja komisiją, ji taip pat jau atstovauja ir už mus. Mes turime pasiekti, kad į COPA/COGECA politiką būtų įtraukta tai, kas mums reikalinga“ (žr. 6 PRIEDAS).

Atsižvelgiant į jau pateiktus ir aptartus tyrimo interviu fragmentus, būtina pereiti prie kito klausimo, susijusio su prielaidomis, leidžiančiomis formuoti neigiamam lobizmo vertinimui. Viena tokių prielaidų įprasta laikyti korupciją ir neskaidrumą. Naujausio Transparency International užsakymu atlikto tyrimo (2015) duomenimis, Lietuva tarp Europos Sąjungos valstybių pagal korupcijos suvokimo indeksą užima 15 vietą iš 28. Korupcijos suvokimo indeksas vertinamas šimto balų skalėje, kur šimtas reiškia labai skaidrią, o nulis – labai korumpuotą valstybę. Lietuva įvertinta 61 balu ir nors iki pirmaujančių pozicijų dar toli, pastebima, kad situacija šalyje dėsningai gerėja. Be to, tyrimas atskleidžia, kad labiausiai korumpuotos yra valstybės institucijos: Seimas, Vyriausybė, savivaldybės. Magistro baigiamojo projekto tyrime respondentų klausiama, ar galima teigti, kad lobistų vykdoma veikla prisideda prie palankios terpės korupcijos plitimui, kūrimo? Į šį klausimą nuomonės išsiskyrė, kadangi dalis apklaustųjų atsakė teigiamai, o dalis – neigiamai.

Tyrime dalyvavusių registruotų Lietuvos lobistų nuomone, lobistų vykdoma veikla neprisideda prie korupcijos plitimo. Anot A. Marcinkaus, „lobistų tikslas (...) pateikti argumentus, kurie padėtų nuspręsti ar priimti sprendimą. Ir tame nėra nieko korupcinio ar nelegalaus. Žinoma, jei už tokių

argumentų „girdėjimą“ nėra pažadamas atlygis. Tokiu atveju, veikla jau nebe lobizmas, o papirkinėjimas.“ Lobistai pažymi, kad legalus lobizmas yra visiškai nesusijęs su kokio nors atlygio gavimu, todėl ir terpės korupcijai čia būti negali (žr. 1 PRIEDAS ir 5 PRIEDAS). Pritarimą tokiai pozicijai išreiškia ir politologas R. Geleževičius, teigiantis, kad LR Seime ir Vyriausybėje korupcija nėra įsišaknijusi, todėl ir lobistai negali būti suvokiami kaip korupcijos laidininkai (žr. 4 PRIEDAS).

Lobistų argumentams oponuoja TILS ir VTEK atstovai, kurių nuomone lobistinėje veikloje galima įžvelgti prielaidų korupcijai, „kuri vėliau persmelkia visas visuomenės gyvenimo sritis“. Tačiau anot VTEK atstovo, „registruoti lobistai, kurie vadovaujasi etikos principais ir savo veiklą vykdo sąžiningai, įnašo į korupcijos plitimą tikrai neįneša. Tuo tarpu nelegaliai veikiančius, neoficialius lobistus, naudojančius nederamas technikas, su korupcija sieti nėra klaidinga“ (žr. 2 PRIEDAS ir 3 PRIEDAS). Nors nelegalių (neregistruotų) lobistų būti neturėtų, pastebima, kad vis dėlto tokia praktika šalyje egzistuoja. Pavyzdžiui, Bronius Rasimavičius (2002, p. 74), analizuojantis lietuviškosios lobistinės veiklos ypatumus, išskiria interesų grupę, vadinamą „prestižinėmis organizacijomis“. Tai yra didelės Lietuvos ir užsienio įmonės, lankančios valdininkų, kurie bando atstovauti tos įmonės interesus, kabinetus. Tai aiškus nelegalios lobistinės veiklos pavyzdys. Šios interesų grupės interesams turėtų atstovauti lobistai ar jų organizacijos.

Apibendrinant anksčiau aptartus sociologinius tyrimus ir remiantis magistro baigiamajame darbe atliktu kokybiniu tyrimu, galima daryti išvadą kad visuomenės požiūris į lobistinę veiklą Lietuvoje dažniausiai yra neigiamas. Požiūrio formavime lemtingą vaidmenį vaidina ne tik lobistai, bet ir politikai, kurių pasisakymuose galima įžvelgti kritikos, lobizmu užsiimantiems asmenims. Nors viešajame diskurse pastebima nuomonė, kad lobistinė veikla nėra skaidri ir dažnai lemia korupcijos augimą, tačiau ne visi tyrime dalyvavę respondentai sutinka su tokiu požiūriu ir pateikia savo įžvalgas. Taip pat neatmetama galimybė, kad lobistinės veiklos įvaizdžio problemos glaudžiai susiję su netinkamu „lobizmo“ kaip reiškinio suvokimu.

4.3. Lobistinės veiklos perspektyvos

Plačiausia prasme lobizmas gali būti įvardijamas kaip menas daryti įtaką politikams. Įtikinėjimo strategijos ir instrumentai gali būti įvairūs, tačiau visuomet orientuoti į tikslinę grupę, kurią siekiama paveikti. Šiuo atveju, teisėtumo klausimas kelia karštas diskusijas apie tai, ar veiklos reguliavimas šioje srityje yra būtinas. Atsižvelgiant į tai, kad žiniasklaida kartas nuo karto atskleidžia su lobistais susijusius korupcijos atvejus, lobizmo reguliavimas kelia abejonių. Kita vertus, manoma, kad lobizmo teisėtumas kyla iš lobistų vaidmens teisėkūros procese, kur jei, naudodamiesi savo žiniomis ir argumentais, siekia teisės aktus pritaikyti realiems poreikiams (Tanase, 2012, p. 58-59). Lietuvoje

veikiantis Lobistinės veiklos įstatymas (2003) yra plačiai kritikuojamas ir vis dažniau, jo reikalingumu ekspertai abejoja. Šioje situacijoje galimos dvi pagrindinės alternatyvos: 1) keisti Lobistinės veiklos įstatymą arba 2) reglamentavimo atsisakyti. Panašu, kad Lietuva pasirinko pirmąjį variantą, kuris reiškia įstatyminius lobistinės veiklos pokyčius.

2014 metais Seime sukurta darbo grupė, kuri parengė naują Lobistinės veiklos įstatymo projektą. Remiantis darbo grupės pirmininkės Mildos Petrauskienės teiktu pasiūlymu dėl Lietuvos Respublikos Lobistinės veiklos įstatymo VIII-1749 pakeitimo įstatymo projekto nr. XIIP-2731 (Lietuvos Respublikos Seimas), siūloma pakeisti, papildyti ar išbraukti tam tikrus įstatymo straipsnius. Visų pirma, siūloma koreguoti tokių sąvokų kaip „lobistas“, „lobistinė veikla“, „lobistinės veiklos užsakovas“ aiškinimą. Taip pat ketinama patikslinti lobisto teises ir pareigas, asmens, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką, pareigas, lobistinės veiklos deklaravimo reikalavimus ir pan. Savo pasiūlymus įstatymo projektui teikė ir tokios organizacijos kaip „Transparency International“ Lietuvos skyrius, NVO teisės institutas, Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) ir Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.

Kokybinio tyrimo metu buvo siekiama sužinoti kokia respondentų nuomonė lobistinės veiklos teisinio reglamentavimo klausimu. Į interviu metu užduotą klausimą, kokie konkretūs lobistinės veiklos reguliavimo pokyčiai labiausiai reikalingi ir koks turėtų būti lobistinės veiklos reguliavimo modelis Lietuvoje, respondentų nuomonės išsiskyrė. Vieni jų, supažindino su siūlomais pokyčiais, kiti kritikavo jau parengtą įstatymo projektą, tretieji teigė, kad lobizmo reguliavimo specialiu teisės aktu išvis būtina atsisakyti (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Respondentų Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo pasiūlymai ir komentarai

Šaltinis: sudaryta magistro baigiamojo projekto autorės

Respondentas	Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo pasiūlymai, komentarai
Tomas Bukelis (lobistas)	1. Valdžios institucijos ir politikai savo darbotvarkėje turėtų skirti reguliarias „lobistų valandas“. 2. Susitikimai su įtakos grupėmis ne „lobistų valandomis“ neturėtų vykti.
TILS atstovė	1. Tikslinti lobistinės veiklos sąvoką, ją išplečiant, kad ji apimtų visą de facto lobistinę veiklą. 2. Trumpinti ataskaitų pateikimo terminus ir siekti, kad pati ataskaitų teikimo sistema būtų automatizuota.
VTEK atstovas	1. Užtikrinti informacijos apie lobistinę veiklą skaidrumą ir prieinamumą. 2. Teikti ne metines ataskaitas, o nuolatinės atskaitomybes. 3. Aiškiai apibrėžti lobistinės veiklos, lobisto, jo užsakovo ir kitas sąvokas. 4. Lobistu laikyti tik fizinį asmenį.
Rimgaudas Geleževičius (politologas)	Atsisakyti lobizmo reguliavimo specialiu teisės aktu, kaip tai padaryta Vakarų Europoje ir ES centrinėse valdymo institucijose – Europos Taryboje, Europos Parlamente, Europos Komisijoje.
Arnas Marcinkus (lobistas)	1. Lobistinei veiklai reikia suteikti daugiau skaidrumo, t.y. priversti šiuo metu registruotus lobistus dar atviriau deklaruoti savo veiksmus. 2. Skatinti lobistus registruotis, nes šiuo metu vykstančiais lobistinės veiklos reguliavimo svarstymais, norima ne skatinti registruotis, o kaip tik slėpti, kad esi lobistinės veiklos teikėjas (tai, kad esi registruotas lobistas, nesuteikia jokios pridėtinės vertės – tu negauni jokių lengvatų, pvz. komitetų darbotvarkių, išvadų projektų ir t.t. anksčiau už kitus, o tai tik parodo, kad poreikis registruotis nėra sukuriamas).

Lentelėje pateiktos respondentų nuomonės atspindi, kad vieningos nuomonės lobizmo reguliavimo klausimu nėra. Nepaisant to, dauguma respondentų mano, kad lobistinės veiklos reglamentavimas specialiuoju įstatymu yra reikalingas ir pateikia savo siūlymus šio įstatymo tobulinimui. Rekomendacijas Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimui pateikė ir EBPO, kurios nuomonė Lietuvos stojimo į šią organizaciją kontekste yra labai svarbi. EBPO akcentuoja lobistinės veiklos skaidrumo užtikrinimą ir rekomenduoja aiškiai apibrėžti „lobizmo“ ir „lobistinės veiklos“ sąvokas bei sukurti lobistų duomenų bazę su informacija apie užsakovus ir asmenis, kuriems daryta įtaka. Be to, siūloma palengvinti lobistų registracijos procedūras ir sumažinti registracijos mokestį. Galiausiai, EBPO teikia pasiūlymą automatizuotai patikrai, kuri praneštų apie neatitikimus ar įstatymo nevykdymą (VTEK veiklos ataskaita, 2015, p. 22-23). Atsižvelgiant į visų suinteresuotų šalių pasiūlymus ir rekomendacijas, lobistinės veiklos reguliavimui prognozuojami teigiami pokyčiai,

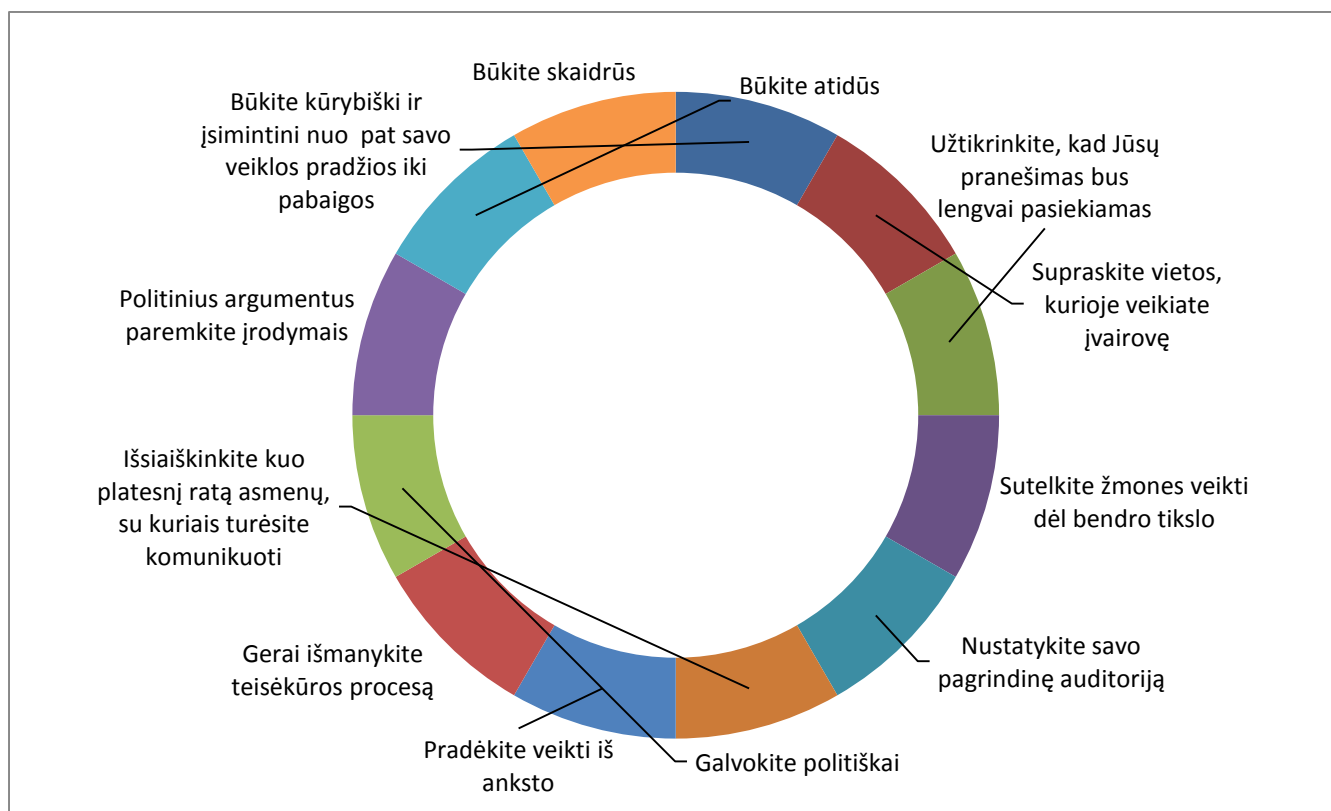
padėsiantys sumažinti ar netgi likviduoti šiuo metu egzistuojančias problemas, tokias kaip neskaidrumas, lobistų registro netobulumas, svarbiausių sąvokų, susijusių su lobistine veikla neaiškumas ir t. t.

Kuomet priimamas sprendimas reguliuoti lobizmo reiškinių, svarbu, kad pasirinktas teisinis reguliavimas stiprintų lobistinės veiklos įvaizdį visuomenėje. Lietuvoje galiojant ydingam lobistinės veiklos reguliavimui, ir svarstant jo pakeitimo projektą, kuris gali tapti nauju tesinio reguliavimo šalyje pamatu, „būtinios išskirtinės politikų, interesų grupių ir tyrėjų pastangos ne tik identifikuoti galiojančio reglamentavimo trūkumus, bet ir modeliuoti naująjį lobizmo teisinį reguliavimą, kad antrą kartą nebūtų patirtas fiasko“ (Ambrasaitė, 2015, p. 4-5). Šiuo atveju įdomu tai, kad nors dauguma ekspertų jau seniai sutaria, kad dabartinis įstatymas šalyje neveikia, jo keisti neskubama. Kokios priežastys tai lemia? Anot Rūtos Mrazauskaitės, „trūko vidinio sutarimo, (...) ne tik pats įstatymas buvo priimtas formaliai, bet vėliau jis dar ir nepaskatino kurtis lobizmo tradicijoms šalyje, (...) nebuvo suskubta keisti ir jau priimto įstatymo –nebuvo vidinio poreikio, nebuvo susiformavę interesų grupės šiam įstatymui keisti“ (žr. 2 PRIEDAS). Interviu metu keletas respondentų pabrėžė, kad konkretiems pokyčiams galimai pritrūko politinės valios.

Interviu metu, respondentų buvo prašoma pateikti subjektyvias prognozes apie lobizmo ateities perspektyvas. Dauguma jų pripažino, kad lietuviškojo lobizmo ateities scenarijus nėra aiškus. Tyrime dalyvavę registruoti lobistai prognozuoja optimistinį scenarijų ir tiki, kad „visuomenė laipsniškai atsisakys neigiamo požiūrio į lobizmo reiškinių“. Neabejojama, kad „lobistas“ transformuosis iš neigiamą asociaciją turinčio ir kažką slapto, gal net nelegalaus veikiančio asmens, į viešai deklaruojantį ir aiškius interesus atstovaujantį asmenį. (žr. 1 PRIEDAS ir 5 PRIEDAS). Rūtos Mrazauskaitės nuomone, situacija neišvengiamai keisis ir tą lems nauji valstybės tikslai, tokie kaip šiuo metu vykstantis pasiruošimas narystei EBPO (žr. 2 PRIEDAS). Atstovo iš VTEK teigimu, „pradėjus funkcionuoti naujam Lobistinės veiklos įstatymui, problemų sumažės, o lobistų skaičius žymiai išaugs“. Respondentas pabrėžia, kad jeigu bus laikomasi nustatytų gairių, lobizmo situacija šalyje gerės (žr. 3 PRIEDAS). Tyrime dalyvavusio politologo nuomone, Lietuvos ateitis – Europos Sąjungoje. Lobizmas, būdamas organine to dalimi, tolimesnėje ateityje vadovausis ES rekomendacijomis (žr. 4 PRIEDAS). Lobizmo idėja yra svarbi demokratinės sistemos dalis, tačiau tuo pačiu ir labai komplikuota. Lobistinė veikla Lietuvoje susiduria su daugybe problemų, kurių sprendimai ne visada paprasti ir aiškūs. Nepaisant įstatyminių ir įvaizdžio formavimo trūkumų, tyrime dalyvavę ekspertai linkę manyti, kad lietuviškasis lobizmas nėra pasmerktas, o jo ateities perspektyvos – daug žadančios.

Anot garsaus diplomato, šiuo metu Europos Komisijos viceprezidento energetikos klausimais, Maroš Šefčovič, „garsiausiai girdima nuomonė nebūtinai atspindi daugumą: visada yra kitų požiūrių, į kuriuos turi būti atsižvelgta. Tol, kol kiekvienas tai žino, lobizmas yra naudingas ir net būtinas atviro

demokratinio proceso komponentas“ (Burson-Marsteller, 2013, p. 2). Ekspertai, atlikę įvairius Europos šalių lobizmo tyrimus ir apibendrinę jų metu gautus rezultatus, pateikė pasiūlymus efektyviam lobizmui užtikrinti (žr. 5 pav.)

5 paveikslas. 12 patarimų efektyviam lobizmui

Šaltinis: Burson-Marsteller, Guide to Effective Lobbying in Europe: The View of Policy-Makers (2013)

Lobistams pateikti pasiūlymai atspindi kertinius lobizmo principus. Akcentuojami skaidrumas ir atidumas turėtų padėti išvengti netinkamos lobizmo praktikos. Politikos formuotojai skaidrumo trūkumą įvardija kaip vieną pagrindinių faktorių, lemiančių atsaką nesusitikti su lobistais. Visa informacinė medžiaga, renginiai ir kita veikla, kuri padeda atkreipti dėmesį į lobisto pranešimą, yra tiesus kelias į sėkmę. Ir nors skaitmeniniai šaltiniai yra mažiau įtakingi nei susitikimai ar trumpi pasitarimai, lobistams nederėtų pamiršti, kad šiuolaikinės technologijos padeda sukurti norimą įvaizdį. Dar vienas svarbus patarimas: suvokti kokių lygmeniu lobistas veikia, kadangi nacionalinio lygmens ar ES dimensija turi tam tikrų skirtumų. Sąjungininkų paieška ar darbas koalicijose nevisuomet įmanomas, tačiau gali būti labai naudingas. Be to, politikai vertina partnerystės pastangas. Susitikimai su valdžios atstovais sėkmingiausi tada, kai aiškiai žinoma, kad lobisto ir politikos formuotojo kompetencijos sritis yra ta pati. Dėl šios priežasties, svarbu lobistinę veiklą nukreipti į tikslingus asmenis. Kitas pasiūlymas lobistams: lankstumas. Lobisto pasirinkta strategija negali būti nekintanti, ji turi būti lankti vidiniams ir išoriniams pokyčiams. Efektyvus lobistas privalo laiku reaguoti į iškilusias

problema ir sekti klausimą visose politikos vystymosi stadijose. Daugumos ekspertų nuomone, per vėlus įsitraukimas į diskusiją yra vienas pagrindinių faktorių, lemiančių lobisto nepasisekimą. Teisėkūros procesas, kaip ir gebėjimas pateikti politinius argumentus, turi būti lobisto kompetencijų sąraše. Atstovaujamų interesų gynimas, kompromiso siekimas ir reikiamų įrodymų pateikimas užtikrina galimybę lobistui būti išklausytam ir pakreipti sprendimų priėmimą norima linkme (Burson-Marsteller, 2013). Remiantis lobistams pateiktais pasiūlymais galima teigti, kad lobistinė veikla yra sudėtingas ir daug skirtingų gebėjimų reikalaujantis užsiėmimas. Asmuo, vykdamas efektyvią lobistinę veiklą turi turėti ne tik reikiamų žinių ir informacijos, bet ir įgūdžių, kurių įgyti galima tik užsiimant tokia praktika.

Apibendrinant tai, kas buvo paminėta, galima teigti, kad Lietuvoje pastebimas piliečiams skirtos informacijos lobistinės veiklos klausimais, trūkumas. Tyrimai atskleidė, kad klaidingą lobizmo suvokimą visuomenėje lemia neaiškūs sąvokų „lobistinė veikla“ ir „lobistas“ apibūdinimai. Remiantis magistro baigiamojo projekto tyrimo rezultatais, lobistų teikiamos paslaugos nėra efektyvios dėl kitų interesus atstovaujančių, bet lobistų registre neužsiregistravusių, organizacijų veiklos. Neskaidrumas ir korupcija dažnai tapatinami su lobistine veikla, o aukštas šių reiškinių lygis yra žalingas piliečių gerovei ir valdžios institucijoms. Lietuvai pasirinkus keisti Lobistinės veiklos įstatymą, projektas sulaukė susidomėjimo, o rekomendacijas pakeitimo projektui pateikė visos suinteresuotos organizacijos, tarp jų „Transparency International“ Lietuvos skyrius, Vyriausioji Tarnybinės etikos komisija, NVO teisės institutas, Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. Interviu metu informantai ne tik pateikė savo siūlymus įstatymo projektui, bet ir kritikavo šiuo metu siūlomas pataisas ar patį pasirinkimą lobistinę veiklą reguliuoti specialiuoju teisės aktu. Lietuviškojo lobizmo perspektyvas dauguma respondentų vertino palankiai ir konstatavo, kad ateityje su lobizmu susijusių problemų turėtų mažėti.

IŠVADOS

1. Lobizmas suvokiamas kaip interesų atstovavimo procesas, kurio metu piliečių susivienijimai, organizacijos, korporacijos siekia daryti įtaką verslo ar valdžios atstovams. Lobizmas yra svarbus demokratijos veiksnys, tačiau lobistinė veikla susiduria su plačiu problemų spektru: neigiamas visuomenės požiūris, sąsajos su korupcija, skaidrumo trūkumas, neefektyvus teisinis reguliavimas.
2. Institucinės sąrangos stabilumas JAV lėmė lobizmo tradicijų įsitvirtinimą ir palankų visuomenės vertinimą lobistinės veiklos klausimais. Amerikietiškas lobizmas yra griežtai reglamentuojamas Lobizmo paskelbimo įstatymu, nustatančiu profesionalių lobistų veiklos principus, jų teises ir pareigas. Europietiškojo lobizmo modelis nėra statiškas: Europos Sąjunga nuolat kinta plėsdama ar ribodama savo galias. ES taikomas savanoriškas lobistų registras, o daugelyje ES valstybių narių lobistinė veikla nereguliuojama arba jos reguliavimas yra minimalus, o piliečių požiūris – negatyvus.
3. Interesų grupių funkcionavimas padeda išlaikyti politinės sistemos balansą ir užtikrinti komunikaciją tarp visuomenės ir valdžios institucijų. Remiantis TILS pateiktais duomenimis, interesų grupių aktyvumas teikiant pasiūlymus valdžios institucijoms šiuo metu yra 63 kartais didesnis už registruotų lobistų aktyvumą. Labiausiai Lietuvoje siekiama įtakos energetikos, farmacijos, alkoholio ir tabako gaminių, sveikatos apsaugos ir statybos sektoriuose.
4. Lobizmas Lietuvoje buvo veikiamas sudėtingų institucionalizacijos, demokratizacijos ir europeizacijos procesų. Lobistinė veikla Lietuvoje jau daugiau kaip dešimtmetį reglamentuojama specialiuoju Lobistinės veiklos įstatymu (2003), tačiau atliktų tyrimų rezultatai ir ekspertų nuomonės vieningos: šalyje įstatymas praktiškai neveikia. Šiuo metu pateiktas Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektas siekia identifikuoti galiojančio teisės akto trūkumus ir juos likviduoti.
5. Burson-Marsteller Europos šalių lobizmo tyrimas (2013) atskleidė, o magistro baigiamojo projekto tyrimo rezultatai patvirtino, kad didžioji dalis Lietuvos visuomenės mano, kad lobistinė veikla šalyje nėra pakankamai reglamentuojama. Informantų nuomone, teisinis reguliavimas yra neefektyvus, tačiau šiuo metu darbo grupės siūlomi pokyčiai situacijos nepagerins. Pagrindiniai Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projekto siūlymai, kuriuos įvardijo respondentai yra: tiksliau apibrėžti pagrindines įstatymo sąvokas, skatinti lobistus registruotis, užtikrinti lobistų teiktos informacijos prieinamumą.
6. Lobizmas Lietuvoje yra teisėta ir legali veikla, kurią vykdo registruoti lobistai. Vis dėlto, šalyje egzistuoja neoficialių lobisų sąvoka, kuri iškreipia visuomenės suvokimą apie šį reiškinį ir

sukuria skeptišką, nepalankų vertinimą. Atlikto kokybinio tyrimo duomenimis, korupcija ir neskaidrumas piliečių dažnai įvardijami kaip lobistinės veiklos pasekmės.

7. Lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvos informantų vertinamos palankiai. Manoma, kad su lobistine veikla susijusių problemų šalyje turėtų mažėti, tačiau ypatingo dėmesio vis dar reikalauja lobistinės veiklos reguliavimo aspektas. Visuomenės suinteresuotumas viešinti ir spręsti korupcijos atvejus ir neskaidrumo problemas yra reikšmingas, kadangi aukšti korupcijos ir neskaidrumo rodikliai pripažįstami žalingais piliečių gerovei.

LITERATŪRA

Straipsnis žurnale

1. Ambrasaitė, M. (2015). Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai. *Politologija*, 4 (80), 3-29.
2. Blanes i Vidal, J., Draca M., Fons-Rosen, Ch. (2011). Revolving Door Lobbyists. *American Economic Review*, 102(7), 1-26.
3. Coen, D., (2007). Empirical and theoretical studies in EU lobbying. *Journal of European Public Policy* 14 (3), 333-345.
4. Crepaz, M., Chari, R. (2014). The EU's initiatives to regular lobbyists: good or bad administration? *Cuadernos Europeos de Deusto* 51, 71-97.
5. Dur, A., Bernhagen, P., Marshall, D. (2015). Interest Group Success in the European Union: When (and Why) Does Business Lose? *Comparative Political Studies* 48 (8), 951-983.
6. Edgett, R. (2002). Toward an ethical framework for advocacy in public relations. *Journal of Public Relations Research*, 14(1), 1-26.
7. Eisler, K. (2007). Hired Guns: The City's 50 Top Lobbyists. *The Washingtonian Magazine* 6(1).
8. Etzioni, A. (1985). Special Interest Groups versus Constituency representation. *Research in Social Movements, Conflicts and Change*, 8, 171-195.
9. Geleževičius, R. (2013). Lobizmo teisinis reguliavimas ir institucionalizacija Lietuvoje: pirmojo dešimtmečio išdavos ir pamokos. *Socialinių mokslų studijos*, 5 (1), 177-191.
10. Greenwood, J. (2002). EU public affairs and the White Paper on governance. *Journal of Public Affairs* (4), 423-435.
11. Holman, C., Luneburg, W. (2012). Lobbying and transparency: A comparative analysis of regulatory reform. *Interest Groups and Advocacy*, 1 (1), 75-104.
12. Hrebendar, R. J., McBeth, C. H., Morgan, B. B (2008). Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development. *Journal of Public Affairs*, 8, 51-65.
13. Kanol, D. (2015). Social influence, competition and the act of lobbying Bus. *Politology*, 17(1), 75-96.
14. Klüver, H. (2011). Lobbying in coalitions: Interest group influence on European Union policy-making. *Nuffield College Working Papers in Politics*, 4, 1-36.
15. Lukošaitis, A. (2000). Interesų grupės Lietuvoje: raidos dinamika ir institucionalizacijos bruožai. *Politologija* 2 (18), 85-114.
16. Lukošaitis, A. (2011). Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos. *Politologija* 2 (62), 3-42.
17. Mayrhofer, A. M. (2014). Lobbying The EU: The Example Of Regional Lobbies. *Studia UBB Europaea*, LIX, 1, 153-166.
18. Marxsen, C. (2015). The Promise of Global Democracy: The International Impact of Civil Society. *New York University Journal of International Law and Politics (JILP)*, 7, 719-781.

19. Nistor, C. (2015). Lobbying in the EU policy-making arena. *Studia UBB Ephemerides*, LIX, 1, 71-83.
20. Palidauskaitė, J., Ibenskas, R. (2007). Valstybės užvaldymas Lietuvoje: priežastys ir formos. *Viešojo politika ir administravimas*, 21, 61-74.
21. Ragauskas, P. (2011). Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje. *Teisės problemos* 3 (73), 77-100.
22. Rosine, H., Tugrul, U. D. (2007). Decision-making in The Service Sector – Comparison of Information Technology Acquisition Between Private and Public Institutes. *International Journal of Innovation and Tehnology Management*, 4 (1), 41-58.
23. Smith, R. A. (1995). Interest Group Influence in the U. S. Congress. *Legislative Studies Quarterly* XX (1). 89-139.
24. Tanase, I. (2012). Lobbying Regulation and Ethics: Current Issues and Future Prospects. *Journal of Media Research*, 3 (14), 57-69.
25. Tusinski-Berg, K. (2009). Finding Connections between Lobbying. *Public Relations and Advocacy. Public Relations Journal* 3 (3), 1-19.
26. Vaidelytė, E., Slavickaitė, L. (2014). 2000–2013 m. lobizmo ir lobistinės veiklos tendencijos Lietuvoje. *Viešojo politika ir administravimas*, 13 (1), 124-135.

Enciklopedijos, žinynai, žodynai

1. Lietuvių kalbos žodynas [žiūrėta 2016 05 02]. Prieiga per internetą <http://lkz.lt/startas.htm>.
2. Merriam-Webster Dictionary [žiūrėta 2016 03 04]. Prieiga per internetą <http://www.merriamwebster.com/dictionary/interest%20group>.
3. Oxford Dictionary [žiūrėta 2016 03 04]. Prieiga per internetą <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/society>.
4. Tarptautinių žodžių žodynas [žiūrėta 2016 03 10]. Prieiga per internetą <http://www.tzz.lt/l/lobizmas>.

Interneto publikacijos

1. Anticorruption policies revisited. Global trends and European Responses to the Challenge of Corruption [žiūrėta 2016 05 05]. Prieiga per internetą <http://anticorpp.eu/>.
2. Charrad, K. (2005). Lobbying in the European Union [žiūrėta 2016 04 02]. Prieiga per internetą http://nez.uni-muenster.de/download/Charrad_Literaturbericht_Lobbying_mit_Deckblatt.pdf.
3. Cirone, A. (2011). Patterns of Interest Group Lobbying at the EU: Examining How Group Characteristics Affect Venue Choice [žiūrėta 2016 04 15]. Prieiga per internetą https://www.princeton.edu/europe/events_archive/repository/05-04-2011Conference/Cirone_Princeton_May2011.pdf.
4. EU and US approaches to lobbying [žiūrėta 2016 03 22]. Prieiga per internetą <https://www.euractiv.com/section/public-affairs/linksdossier/eu-and-us-approaches-to-lobbying/#ea-accordion-further-reading>.

5. History of the Lobbying Disclosure Act [žiūrėta 2016 04 02]. Prieiga per internetą <http://www.cleanupwashington.org/lobbying/page.cfm?pageid=38>.
6. How many lobbyists are there in Washington? [žiūrėta 2016 03 22]. Prieiga per internetą <http://www.reuters.com/article/obama-lobbying-idUSN1348032520090913>.
7. Kas Lietuvoje kuria įstatymus? (2015). Lietuvos ryto televizijos radijo laida „60 minučių“ [žiūrėta 2016 05 07]. Prieiga per internetą http://www.lrt.lt/naujienos/kalba_vilnius/32/98746#wowzaplaystart=1819000&wowzaplayduration=725000.
8. Lietuvos savivaldybių asociacija [žiūrėta 2016 04 15]. Prieiga per internetą <http://lsa.lt/lt/>.
9. Lobbying Database. Center for Responsive Politics [žiūrėta 2016 04 01]. Prieiga per internetą <https://www.opensecrets.org/lobby/>.
10. Lobistų etikos kodeksas (2005). Vyriausioji tarnybinės etikos komisija [žiūrėta 2016 05 03]. Prieiga per internetą <http://www.vtek.lt/#lobistams>.
11. Mano seimas [žiūrėta 2016 04 15]. Prieiga per internetą <http://manoseimas.lt/>.
12. Petrauskienė: Viešas ir skaidrus lobizmas – ar tai įmanoma? Lietuvos Naujienos [žiūrėta 2016 04 29]. Prieiga per internetą <http://viena.lt/2016/03/16/petrauskiene-viesas-ir-skaidrus-lobizmas-ar-tai-imanoma/>.
13. Schers, R. (2012). Representing farmers' interests: policies and institutions in Europe. Copa and Cogeca [žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/eufao-fsi4dm/doc-training/Representing_farmers_interests_policies_and_institutions_in_Europe.pdf.
14. Seimo narės M. Petrauskienės pranešimas: „Skaidrinama lobistų įtaka įstatymų leidybai“ [žiūrėta 2016 04 29]. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15289&p_k=1&p_t=162434&p_a=0.
15. Skaidrios Lietuvos link. Transparency International Lietuvos skyrius [žiūrėta 2016 03 04]. Prieiga per internetą <http://www.transparency.lt/skaidrios-lietuvos-link/>.
16. The corporate lobby tour. Corporate Europe Observatory [žiūrėta 2016 04 02]. Prieiga per internetą <http://corporateeurope.org/power-lobbies/2014/11/corporate-lobby-tour>
17. Tvaskienė, J. (2016). Seimas – interesų apgultyje [žiūrėta 2016 04 25]. Prieiga per internetą <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/seimas-interesu-apgultyje/221895>.
18. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos veiklos ataskaita (2015) [žiūrėta 2016 05 14]. Prieiga per internetą http://www.vtek.lt/images/Duomenys/ataskaitos/VTEK_2015_metu_ataskaita.pdf.
19. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija [žiūrėta 2016 03 10]. Prieiga per internetą: <http://www.vtek.lt/#lobistams>.

Straipsnis knygoje ar rinkinyje

1. Rasimavičius, B. (2002). Lietuviškosios lobistinės veiklos ypatumai. Kn. L. Andrikeinė (red), *Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos* (pp. 69-77). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

Vieno autoriaus knyga

1. Berry, J. M. (1997). *The Interest Group Society*. New York and London: Longman.
2. Brasher, H (2014). *Vital Statistics on Interest Groups and Lobbying*. Los Angeles : CQ Press.
3. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas*. Kaunas.
4. Meissner, R. (2015). *Interest Groups, Water Politics and Governance: The Case of the Lesotho Highlands Water Project*. Switzerland: Springer International Publishing.
5. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
6. Van Schendelen, R. (2010). *More Machiavelli in Brussels, The Art of Lobbying the EU*. Amsterdam: University Press.
7. Wilson, G. K (1990). *Interest Groups*. Oxford: Basil Blackwell.

Kelių autorių knyga

1. Dye, T. R., Zeigler, H., Shubert, L. (2012). *The Irony of Democracy: An Uncommon Introduction to American Politics*. Boston: Wadsworth.
2. Hrebienar, R. J., Morgan B. B. (2009). *Lobbying in America: A Reference Handbook*. Santa Barbara: ABS CLIO.
3. Paletz, D. L., Owen, D., Cook, T. E. (2012). *21st Century American Government and Politics*.

Tyrimai

1. Burson-Marsteller (2013). A Guide to Effective Lobbying in Europe: The View of Policy-Makers [žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą http://lobbyingsurvey.burson-marsteller.com/wp-content/uploads/2013/05/european_lobbying_survey_2013.pdf.
2. Chari, R., Murphy, G. (2007). Examining and Assessing the Regulation of Lobbyists in Canada, the USA, the EU institutions, and Germany: A Report for the Department of the Environment, Heritage and Local Government [žiūrėta 2016 04 10]. Prieiga per internetą <http://www.environ.ie/sites/default/files/migrated-files/en/Publications/LocalGovernment/Administration/FileDownload,14572,en.pdf>.
3. Coen, D. (2007). Lobbying in the European Union. European Parliament [žiūrėta 2016 04 10]. Prieiga per internetą [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/393266/IPOL-AFCO_ET\(2007\)393266_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/393266/IPOL-AFCO_ET(2007)393266_EN.pdf).
4. Korupcijos suvokimo indeksas (KSI). Transparency International Lietuvos skyrius [žiūrėta 2016 03 04]. Prieiga per internetą <http://www.transparency.lt/korupcijos-suvokimo-indeksas-ksi/>.
5. Malone, M. M. Regulation on Lobbyists in Developed Countries. Institute of Public Administration [žiūrėta 2016 04 30]. Prieiga per internetą <http://www.environ.ie/sites/default/files/migrated-files/en/Publications/LocalGovernment/Administration/FileDownload,2048,en.pdf>.

6. Martini, M. (2012). Interest groups influence on policy-making. Transparency International [žiūrėta 2016 04 01]. Prieiga per internetą http://www.transparency.org/whatwedo/answer/influence_of_interest_groups_on_policy_making.
7. Mulcahy, S. (2015). Lobistinė veikla Europoje – įtaka užkulisiuose, priverligijuotas dalyvavimas sprendimų priėmimo. Transparency International [žiūrėta 2016 04 30]. Prieiga per internetą http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/11/Lobistine_veikla_Europoje_EU_tyrimas.pdf.
8. Pilietinės galios indeksas (2015). Pilietinės visuomenės institutas [žiūrėta 2016 04 28]. Prieiga per internetą <http://www.civitas.lt/time-line/pilietines-galios-indeksas-2015-m/>.
9. Požiūris į lobistinę veiklą (2014). Transparency International [žiūrėta 2016 05 07]. Prieiga per internetą http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/verslininku_poziuris_i_lobistine_veikla1.pdf.

Konferencijų ir seminarų medžiaga

1. Butkevičienė, E. (2011). Apklausų duomenų analizė. *Lietuvos HSM duomenų archyvo LiDA plėtra. Seminaro medžiaga* (pp. 1-28).
2. Snieškus, E. (2004). Lobizmo įtaka viešojo valdymo institucijoms. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos : Ernesto Galvanausko tarptautinė mokslinė konferencija* (pp. 235-241). Šiauliai : Šiaulių universiteto leidykla.

Vieno ir daugiau redaktorių ar sudarytojų parengta knyga

1. Andrikienė, L. (Red.) (2002). *Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

ŠALTINIAI

Įstatymai

1. Lietuvos Respublikos Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1385. Žin., 2003, Nr. 35-1461.
2. Lobbying Disclosure Act, 1995, 104-65 104th Congress.

Kiti teisės aktai

1. Internal Revenue Code, 114th Congress 114-38.
2. Lietuvos Respublikos Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymo projektas, Nr. XIIP-2731, 2015.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1497 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-2000 metų veiklos programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“. Žin., 1999, Nr. 114-3316.
4. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. IX-711 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos patvirtinimo“. Žin., 2002, Nr. 10-355.

INTERVIU SU LOBISTU TOMU BUKELIU

2016 m. balandžio 20 d.

1. Lobistinė veikla Lietuvoje pradėta reguliuoti 2000 metais. Nauja lobistinės veiklos įstatymo redakcija įsigaliojo 2003 metais ir šalyje galioja iki šiol. Nors didžioji dalis ekspertų sutinka, kad įstatymas veikia primityviai, o kai kuriais atvejais netgi visai neveikia, jo keisti neskubama. Kokios pagrindinės priežastys tai lemia?

Tai paviršutiniškas požiūris. Reikėtų kalbėti apie lobizmo reiškinių mūsų visuomenėje bendrai. Taigi kalbant bendrai, mūsų visuomenė lobizmą vertina kaip tam tikrą reiškinį, kuris pats savaime yra neigiamas, bet neišvengiamas. Todėl jį reikia kontroliuoti įstatymo pagalba. Pagrindinė problema glūdi požiūryje į tą reiškinį kaip neigiamą. Valdžios institucijos ir politikai nenori turėti reikalų su neigiamais reiškiniais, bent jau viešai. Tačiau, kaip minėjau, reiškinys yra neišvengiamas. Taigi atsiranda terpė „neformaliai“ lobizmui, kuris nepasiduoda įstatyminiam reguliavimui. Trumpai tariant, priežastys kultūrinės, visuomenės mentaliteto, istoriškai susiformavusio požiūrio į rūpimų klausimų sprendimą su valdžios institucijomis ir politikais.

2. 2013 metais buvo sudaryta darbo grupė lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui rengti. Siekiama koreguoti, patobulinti 2003 metų lobistinės veiklos įstatymą. Jūsų nuomone, kokie konkretūs pokyčiai labiausiai reikalingi? Koks turėtų būti lobistinės veiklos reguliavimo modelis Lietuvoje?

Reikėtų, kad valdžios institucijos ir politikai skirtų savo dienotvarkėje reguliarias „lobistų valandas“ susitikimams, tai viena. Antra, susitikimai su įtakos grupėmis ne „lobistų valandomis“ neturėtų vykti.

3. Su kokiais iššūkiais tenka susidurti Lietuvoje veikiančioms lobistams, nuo jų užsiregistravimo lobistų registre dienos?

Kaip ir minėjau, pagrindinis iššūkis yra neigiamas požiūris į lobizmo reiškinį iš esmės.

4. Visuomenėje lobizmas dažnai suvokiamas kaip neigiamas reiškinys, o lobistai – nelegalia praktika užsiimančias asmenys. Kodėl visuomenė skeptiškai vertina lobizmą ir ar įmanoma tokį požiūrį pakeisti? Kaip?

Pakeisti įmanoma. Tikiu, kad anksčiau, ar vėliau tai įvyks. Geriausias būdas – aukščiausio rango sąžiningi ir atviri politikai viešai rodantys pavyzdį, susitikinėdami su lobistais ir tai deklaruodami.

5. Remiantis naujausiu transparency international atliktu tyrimu (2015), Lietuva tarp Europos Sąjungos valstybių pagal korupcijos suvokimo indeksą užima 15 vietą iš 28. Tyrimo duomenimis, labiausiai korumpuotos yra valstybės institucijos: Seimas, Vyriausybė, savivaldybės. Ar galima teigti, kad lobistų vykdoma veikla prisideda prie palankios terpės korupcijos plitimui, kūrimui?

Ne. Jūsų pateiktus tyrimus vertinu skeptiškai. Manau, kad išvardintos institucijos yra vienos mažiausiai korumpuotų institucijų Lietuvoje. Teisėtų lobistų veikla tikrai neturi įtakos korupcijos plitimo terpei.

6. Teigiama, kad lobistų sėkmingumas dažnai priklauso nuo jų veikimo technikos, t. Y., tam tikrų metodų, kuriais jie siekia daryti įtaką tam tikriems subjektams sprendimų priėmimo procese. Kokiais poveikio būdais naudojasi lobistai?

Plati tema. Pirmiausia reikia suprasti, kad tam tikros idėjos lobizmas yra procesas. Poveikio būdai, apie kuriuos jūs klausiate, yra smulkiausios proceso dalys, kurias dažniausiai padiktuoja situacija ir kūrybiškumas (suprantama, kalbu apie teisėtus veiklos metodus). Neverta jų atskirai analizuoti. Iki jų laipsniškai prieinama. Nesileidžiant į detales, galėčiau nurodyti du svarbiausius komponentus sėkmingam lobizmo procesui: 1) idėja kurią reikią įgyvendinti turi turėti pozityvų aspektą, priimtina visuomenei, ar jos daliai; 2) įgyvendinimo būdas turi derėti (būti suderinamas) su teisine terpe. Toliau seka idėjos rėmėjų telkimas, teisės akto teksto formulavimas, įtraukimas į sprendimus priimančių asmenų darbotvarkę. Galiausiai lieka poveikio būdai, kurie laisvai gali būti pakeisti atkaklumu, jeigu visi ankstesni proceso etapai buvo atlikti gerai.

7. Koks scenarijus labiausiai tikėtinas, kuomet kalbama apie lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas?

Optimistinis. Tikiu, kad mūsų visuomenė laipsniškai atsisakys neigiamo požiūrio į lobizmo reiškinių.

Dėkoju Jums už pokalbį.

INTERVIU SU „TRANSPARENCY INTERNATIONAL“ LIETUVOS SKYRIAUS PROJEKTŲ VADOVE RŪTA MRAZAUSKAITE

2016 m. balandžio 22 d.

1. Lobistinė veikla Lietuvoje pradėta reguliuoti 2000 metais. Nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija įsigaliojo 2003 metais ir šalyje galioja iki šiol. Nors didžioji dalis ekspertų sutinka, kad įstatymas veikia primityviai, o kai kuriais atvejais netgi visai neveikia, jo keisti neskubama. Kokios pagrindinės priežastys tai lemia?

Kaip rašome mūsų naujausiame tyrime, lobistinę veiklą Lietuvoje pirmą kartą pabandyta sureguliuoti derantis dėl narystės Europos Sąjungoje: tiesiogiai lobistinės veiklos reglamentavimo poreikis pirmą kartą buvo įvardintas 1999–2000 m. Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programoje. Daug ekspertų teigia, kad tuomet pasirinktas lobistinės veiklos reglamentavimo modelis netapo veiksmingai įgyvendinamu įstatymu, nes pačią iniciatyvą reguliuoti lobistinę veiklą iš esmės lėmė šie išorės veiksniai, o ne natūrali sociopolitinio gyvenimo raida. Manau, kad tai, jog nuo pat pradžių Lietuvoje trūko vidinio sutarimo, kaip lobistinę veiklą reguliuoti, ne tik pats įstatymas buvo priimtas formaliai, bet vėliau jis dar ir nepaskatino kurtis lobizmo tradicijoms šalyje, iš dalies tai prisidėjo ir prie to, kad po to nebuvo suskubta keisti ir jau priimto įstatymo – tiesiog nebuvo vidinio poreikio, nebuvo susiformavę interesų grupės šiam įstatymui keisti.

Kaip teisingai pastebite, šiuo metu jau sutariama, kad Lobistinės veiklos įstatymas Lietuvoje neveikia, tačiau Seime ši problema iš esmės spręsta tikrai nebuvo. Net Vyriausioji tarnybinės etikos komisija savo metinėse veiklos ataskaitose metai po metu vis pabrėždavo, kad įstatymo vykdymas nėra veiksmingas ir jame deklaruoti tikslai nėra įgyvendinti dėl kelių priežasčių. Atsižvelgiant į tai, 2005 m. VTEK parengė ir pateikė Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcijos komisijai Lobistinės veiklos reglamentavimo tobulinimo koncepciją. 2006 metų sausio mėn. Seime sudaryta darbo grupė atitinkamoms pataisoms parengti irgi veikė be rezultato – įstatymo dėl lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektas Seimui buvo pateiktas 2006 m. gegužės mėn., tačiau šis procesas buvo įšaldytas. Tokio neveiksnumo priežastys iki šiol nėra iki galo aiškios, bet dažnai teigiama, kad konkretiems pokyčiams pritrūko politinės valios. Nepaisant nuolatinės kritikos, Teisingumo ministerija oficialią darbo grupę pasiūlymams parengti sudarė tik 2013 m. pabaigoje.

Kaip trečią galimą neveiksnumo priežastį, be abejo, galima įvardinti ir galimybę, kad sprendimus priimančioms politikoms tiesiog naudingas toks status quo.

2. 2013 metais buvo sudaryta darbo grupė Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui rengti. Siekiama koreguoti, patobulinti 2003 metų Lobistinės veiklos įstatymą. Jūsų nuomone, kokie konkretūs pokyčiai labiausiai reikalingi? Koks turėtų būti lobistinės veiklos reguliavimo modelis Lietuvoje?

Manau, kad Lietuvai reikėtų, visų pirma, pasirinkti, ar šalyje norime atskiro įstatymo (t.y. ar norime toliau sekti JAV, Kanados ir kitų šalių modeliu), ar visgi nereikia atskiro lobistinės veiklos įstatymo ir sutariame, kad pakanka atskirų teisinių instrumentų, kad sprendimų priėmimas taptų atskaitingesnis. Dalis teisininkų mano, jog atskiro įstatymo nereikia – esą, Lietuvoje nėra susiformavusios lobistinės veiklos tradicijos, tad bandymai reguliuoti lobizmą kaip atskirą profesiją bus bevaisiai, nes reguliuos tai, ko mūsų šalyje nėra. Sekant tokia logika, iš tiesų būtų galima reguliuoti atskiras sritis – įtvirtinti politikams ir kitiems sprendimus priimančioms asmenims pareigą informuoti apie tai, kokius pasiūlymus įvairiomis formomis jie gauna visose sprendimų priėmimo stadijose (dabar toks teisėkūros pėdsakas fiksuoja tik tuos pasiūlymus, kurie duodami raštu per oficialių teisės aktų derinimo procesą, paskelbus, kad teisės aktui galima teikti pastabas, į šį lauką nepapuola pasiūlymai teisės aktams, kai nėra registruoto projekto, nepatenka Seimo nariams asmeniškai teikiami interesų grupių pasiūlymai ir kt.) – tokia sistema leistų viešai sukurti interaktyvų teisėkūros pėdsaką, kur visi galėtų sekti, kokios interesų grupės ir kokia apimtimi dalyvauja sprendimų priėmime. Taip pat galima skatinti politikus viešai skelbti, su kuo ir kokiais klausimais jie susitinka, pvz. dabar tą daro A. Maldeikienė, R. Šimašius, EP narė Julia Reda. Būtina skatinti ir kokybiškesnes kaštų ir naudos analizes, teises ir kitokias analizes, kurios pagrįstų priimamus sprendimus, taip sumažinant tikimybę, kad sprendimais bus siekiama naudos išskirtinai konkrečiai interesų grupei, neatsižvelgiant į visos visuomenės interesus.

Pasirinkus, kad visgi lobistinę veiklą reguliuos atskiras įstatymas, visų pirma, reikėtų tikslinti lobistinės veiklos sąvoką, ją išplečiant, kad ji apimtų visą de facto lobistinę veiklą. Taip pat – trumpinti ataskaitų pateikimo terminus, siekti, kad pati ataskaitų teikimo sistema būtų automatizuota. Konkretūs TILS pasiūlymai naujam projektui jau yra pateikti.

Manau, kad rinktis lobistinę veiklą reguliuoti atskiru įstatymu Lietuvoje būtų geras sprendimas, nes ši profesija jau šiaip ar taip faktiškai egzistuoja, o kadangi ji labai arti sprendimus priimančių asmenų, jai reiktų ir specifinio reguliavimo (grubiai lyginant – jeigu numatome, kokius reikalavimus turi atitikti asmenys, norintys dirbti pilotais ar mokytojais, turėtume nustatyti standartą ir lobistams, mažų mažiausiai). Tiesiog negalima viltis, kad vien atskiras įstatymas užtikrins skaidrų sprendimų priėmimą – manyčiau, kad reikėtų jį derinti su mano jau minėtais kitais teisiniais instrumentais papildomuose įstatymuose.

3. Su kokiais iššūkiais tenka susidurti Lietuvoje veikiantiems lobistams, nuo jų užsiregistravimo lobistų registre dienos?

Manau, esminis iššūkis yra tai, kad Lietuvoje lobistinę veiklą de facto galima vykdyti ir neužsiregistravus, ką sėkmingai daro labai daug interesų grupių. Taip sudaromos nesažiningos konkurencijos sąlygos – kam lobistams registruotis, mokėti mokestį, pildyti ataskaitas, jeigu visi kiti gali daryti lygiai tą patį be jokių teisinių pareigų.

Antras esminis iššūkis, kurį man minėjo tiek dalis kalbintų lobistų, tiek dalis kalbintų politikų, yra tai, kad Lietuvoje požiūris į lobistus dažnai yra neigiamas, tad asmenims, siekiantiems daryti įtaką sprendimų priėmimui, kartais net naudingiau nesivadinti lobistu, taip su jais noriau susitinka dalis politikų.

4. Visuomenėje lobizmas dažnai suvokiamas kaip neigiamas reiškinys, o lobistai – nelegalia praktika užsiimančys asmenys. Kodėl visuomenė skeptiškai vertina lobizmą ir ar įmanoma tokį požiūrį pakeisti? Kaip?

Vėl pasiremsiu mūsų tyrimu – remiantis mūsų studija, darėme prielaidą, kad lobistinės veiklos suregulavimas įstatymų leidėjo darbotvarkėje nėra labai aktualus klausimas, visuomenė šią sąvoką dažnai net supranta klaidingai, ir apskritai atrodo, jog politikai nėra labai suinteresuoti šį klausimą kelti. Nors kai kurių tyrėjų vertinimu, interesų grupės formavosi ir darė poveikį priimančioms sprendimams net ir sovietinės okupacijos laikotarpiu, Lietuvoje nėra nuoseklių lobistinės veiklos tradicijų. Toks tradicijų nebuvimas lemia ir tai, jog „lobizmui“ priskiriamas bet kokio pobūdžio poveikio darymas priimamiems sprendimams. Dauguma apklaustųjų minėjo, kad jau pats žodis „lobizmas“ turi neigiamą atspalvį ir yra siejamas su neteisėtumu, nors įstatyme ir aiškiai nustatyta, kad tai yra teisėta veikla. Dėl per siauros lobistinės veiklos sąvokos susidaranti „pilkoji zona“ dažniausiai minima kaip viena iš priežasčių, kodėl lobistinė veikla neretai suvokiama kaip tapati korupcijai.

Iš dalies neigiamą požiūrį gali lemti ir tai, kad, panašu, lietuviai apskritai linkę manyti, jog net pati Vyriausybė yra didele dalimi arba visiškai valdoma kelių stambių interesų grupių. Daugelis apklaustųjų ekspertų kaip dar vieną priežastį minėjo tai, kad būtent dėl tokio visuomenės spaudimo ir minėtų reguliavimo trūkumų kai kurios interesų grupės dar labiau pasitraukia į šešėlį, taip šį neigiamą suvokimą patvirtindamos.

5. Remiantis naujausiu Transparency International atliktu tyrimu (2015), Lietuva tarp Europos Sąjungos valstybių pagal korupcijos suvokimo indeksą užima 15 vietą iš 28. Tyrimo duomenimis, labiausiai korumpuotos yra valstybės institucijos: Seimas, Vyriausybė, savivaldybės. Ar galima teigti, kad lobistų vykdoma veikla prisideda prie palankios terpės korupcijos plitimui, kūrimo?

Trumpai – be abejonės. Sprendimų priėmimo atskaitingumas yra vienas esminių šalies atsparumo korupcijai matų, nes jeigu sprendimai priimami neatskaitingai, neskaidriai, neatsižvelgiant į visos visuomenės interesus, taip sukuriamos prielaidos įteisintai korupcijai, kuri vėliau persmelkia visas visuomenės gyvenimo sritis.

6. Teigiama, kad lobistų sėkmingumas dažnai priklauso nuo jų veikimo technikos, t. y., tam tikrų metodų, kuriais jie siekia daryti įtaką tam tikriems subjektams sprendimų priėmimo procese. Kokiais poveikio būdais naudojasi lobistai?

Skirčiau registruotus ir neregistruotus lobistus – ir klausti, kokiais metodais Lietuvoje dažniausiai siekiama daryti įtaką sprendimų priėmimui apskritai (t.y. kaip dažniausiai sprendimus siekia paveikti de facto lobistai, o ne tik „lobistai“ siaurąja mūsų įstatymo prasme, kitaip klausite tik apie labai mažą skaičių asmenų), tai atsakyčiau remdamasi mūsų atliktos verslininkų apklausos rezultatais. Taigi, būdai labai įvairūs – nuo pasinaudojimo pažintimis ir anksčiau įgytais ryšiais iki oficialių dokumentų ir projektų teikimo. Kalbant apie susirinkimus, jų taip pat būna oficialių (pvz. darbo grupės) ir neoficialių.

7. Koks scenarijus labiausiai tikėtinas, kuomet kalbama apie lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas?

Nenorėčiau imtis prognozių, tačiau situacija neišvengiamai privalės keistis – tai ne tik gyvybiškai svarbu šaliai, bet ir bus priminti Lietuvai per ET šiuo metu rengiamas naujas gaires, be to, ruošiantis narystei EBPO. Be to, jei pažiūrėtume, kiek jau nuveikta per Nepriklausomybės metus, tai aišku, kad ir dabar jau daug kas pagerėję, tiesiog pokyčiams reikia laiko – norėtusi, kad dabar jau jo reikėtų mažiau, nes namų darbai politikams aiškūs.

Ačiū už pokalbį!

INTERVIU SU VYRIAUSIOSIOS TARNYBINĖS ETIKOS KOMISIJOS ATSTOVU

2016 m. balandžio 26 d.

1. Lobistinė veikla Lietuvoje pradėta reguliuoti 2000 metais. Nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija įsigaliojo 2003 metais ir šalyje galioja iki šiol. Nors didžioji dalis ekspertų sutinka, kad įstatymas veikia primityviai, o kai kuriais atvejais netgi visai neveikia, jo keisti neskubama. Kokios pagrindinės priežastys tai lemia?

Na, šituose klausimuose, reikalai ne visada juda taip greitai, kaip to norėtusi. Šiaip ar taip, džiugu, kad ledai pagaliau pajudėjo ir artimiausiu metu visuomenė sulauks pokyčių. Sunku pasakyti, kokios pagrindinės priežastys lėmė tokį ilgą įstatymo tobulinimo procesą, nes projektų teikta buvo tikrai nemažai. Tik kažkodėl jie taip ir nepasiekė savo tikslo. Užimta darbotvarkė, daug kitų, nesakau, kad svarbesnių, bet skubesnių projektų buvo svarstoma ir, matyt, laiko Lobistinės veiklos įstatymui vis nelikdavo. Nepaisant to, dabartinis projektas, kurį pateikėme Seimui praėjusių metų sausio mėnesį, pilnas tikrai ilgai tobulintų rekomendacijų, pastabų ir pasiūlymų.

2. 2013 metais buvo sudaryta darbo grupė Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui rengti. Siekiama koreguoti, patobulinti 2003 metų Lobistinės veiklos įstatymą. Jūsų nuomone, kokie konkretūs pokyčiai labiausiai reikalingi? Koks turėtų būti lobistinės veiklos reguliavimo modelis Lietuvoje?

Mes pateikėme labai konkrečius, esminius pasiūlymus dėl pokyčių Lobistinės veiklos įstatyme. Tai apie juos labai trumpai paminėsiu, svarbiausius aspektus. Visų pirma, dar didesnis skaidrumo užtikrinimas ir atskaitomybė visuomenės nariams. Ir tai siūloma taikyti, ne tik registruotiems lobistams, bet ir tiems asmenims, kuriems daroma įtaka. Bendravimas tarp šių dviejų pusių privalo buvo visiškai skaidrus. Visų antra, siekiama, kad lobistai pateiktų ne metines ataskaitas, o nuolatines atskaitomybes. Deklaravimo procesas būtų labai paprastas, lobistai tai padaryti galėtų elektroninėmis priemonėmis. Visų trečia, būtina patikslinti ir kuo aiškiau apibrėžti lobistinės veiklos, lobisto, jo užsakovo ir kitas sąvokas, nepaliekant vietos kokioms nors interpretacijoms. Pagrindines sąvokas svarbu apibūdinti išsamiai, o lobistų teises, lobistine laikomą ir nelaikomą veiklas apibrėžti kuo tiksliau. Dar vienas pokytis tas, kad siūloma lobistu laikyti tik fizinį asmenį, norint išvengti bet kokių dviprasmiškų vertinimų dėl juridinių asmenų.

Manau, svarbu paminėti ir tai, kad šie pokyčiai atitinka Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) reikalavimas, o tai yra labai svarbu norint Lietuvai tapti šios organizacijos nare. Mūsų įsitikinimu, priėmus siūlomus pakeitimus, Lietuva negalėtų būti kritikuojama EBPO dėl netinkamo lobistinės veiklos reglamentavimo.

3. Su kokiais iššūkiais tenka susidurti Lietuvoje veikiantiems lobistams, nuo jų užsiregistravimo lobistų registre dienos?

Į šį klausimą turbūt geriausiai atsakytų patys lobistai. Tačiau, neabejoju, kad neigiama visuomenės reakcija jau vien išgirdus žodį „lobistas“, yra vienas tų iššūkių, apie kuriuos klausiate. Aišku, jeigu tu esi registruotas lobistas, privalai veikti atsakingai, nebijoti viešinti savo veiklą (tai lobistai kasmet daro mums teikiamose ataskaitose), tada ir visuomenės nepasitikėjimas bus mažesnis. Kaip jau minėjau anksčiau, siekiant užtikrinti didesnę skaidrumą, norime kasmetines ataskaitas pakeisti nuolatiniu atsiskaitymu apie vykdomą lobistinę veiklą. Tikiu, kad dar viena problema yra konkurencinė, todėl, kad neregistruoti lobistai (kurių Lietuvoje būti neturėtų) ir interesų grupės, taip pat siekia paveikti teisės aktus, o kadangi šios grupės nėra registruotos lobistų registre, jos neprivalo deklaruoti savo veiklos.

4. Visuomenėje lobizmas dažnai suvokiamas kaip neigiamas reiškinys, o lobistai – nelegalia praktika užsiimantys asmenys. Kodėl visuomenė skeptiškai vertina lobizmą ir ar įmanoma tokį požiūrį pakeisti? Kaip?

Požiūrį pakeisti yra labai sunku, tai ilgas procesas. Nemanau, kad artimiausiu metu tas požiūris pasikeis, nors mes visais būdais bandome sukurti tam palankias sąlygas. Visos tos nuskaidrinimo procedūros, teisinio reguliavimo tobulinimas iš dalies ir yra skirtas tam susiformavusiam visuomenės požiūriui keisti. Nederėtų pamiršti, kad lobizmo, kaip nelegalios veiklos suvokimas išlikęs nuo pat sovietinės okupacijos metų. Čia yra didelė visuomenės problema, kuri bus išspręsta tik keičiantis kartoms, galbūt dar ne vieno dešimtmečio prireiks. Kaip jau sakiau, bandymų situaciją keisti yra, vienas jų, platesni ir aiškesni pagrindinių, su lobizmu susijusių sąvokų apibūdinimai. Dažnai žmonės skeptiškai vertina tuos dalykus ar reiškinius, kurių iš esmės nesupranta, o dėl to jų kaltinti nederėtų. Galima stengtis sukurti kuo daugiau aiškumo, skaidrumo pradedant nuo pat šaknų: „lobistinės veiklos“ ir „lobisto“ sąvokų paaiškinimo.

5. Remiantis naujausiu Transparency International atliktu tyrimu (2015), Lietuva tarp Europos Sąjungos valstybių pagal korupcijos suvokimo indeksą užima 15 vietą iš 28. Tyrimo duomenimis, labiausiai korumpuotos yra valstybės institucijos: Seimas, Vyriausybė, savivaldybės. Ar galima teigti, kad lobistų vykdoma veikla prisideda prie palankios terpės korupcijos plitimui, kūrimo?

Iš esmės, taip teigti yra galima, kadangi bet kokia neskaidri veikla prisideda prie korupcijos plitimo šalyje. Registruoti lobistai, kurie vadovaujasi etikos principais ir savo veiklą vykdo sąžiningai, įnašo į korupcijos plitimą tikrai neįneša. Tuo tarpu nelegaliai veikiančius, neoficialius lobistus, naudojančius nederamas technikas, su korupcija sieti nėra klaidinga. Tačiau nederėtų pamiršti, kad korupcija – labai kompleksinis reiškiny. Vargu ar lobistų vykdoma veikla prie korupcijos plitimo prisideda tiek daug ir taip stipriai, kaip yra manoma.

6. Teigiama, kad lobistų sėkmingumas dažnai priklauso nuo jų veikimo technikos, t. y., tam tikrų metodų, kuriais jie siekia daryti įtaką tam tikriems subjektams sprendimų priėmimo procese. Kokiais poveikio būdais naudojasi lobistai?

Visi būdai, kurie yra oficialūs ir neprieštarauja nei Lobistinės veiklos įstatymui, nei etikos kodeksui ar kitiems įstatymams yra tinkami. Didžiausia problema ir slypi tame, kad dažnai naudojami ir neoficialūs būdai, tokie kaip slapti susitikimai, netinkamų ryšių su tam tikrais atstovais palaikymas, informacijos nutekinimas ir t. t. Nelegalūs būdai negali būti sėkmingi, kaip gali sėkmę atnešti situacija, vedanti tiesiai į interesų konfliktą? Tokios situacijos gali būti pražūtingos tiek lobistams, tiek jų užsakovams, tiek trečiajai šaliai, kuriai yra daroma įtaka.

7. Koks scenarijus labiausiai tikėtinas, kuomet kalbama apie lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas?

Scenarijus gali būti tik teigiamas, šiuo atveju. Neabejoju, kad pradėjus funkcionuoti naujam Lobistinės veiklos įstatymui, problemų sumažės, o lobistų skaičius žymiai išaugs. Visi siūlomi pakeitimai bus naudingi siekiant skaidrumo ir kovojant su korupcija, be to bus mažinama finansinė ar bet kokia kita našta visiems registruotiems lobistams. Jeigu viskas vyks taip, kaip yra planuojama, lietuviškojo lobizmo situacija gerės.

Ačiū už pokalbį!

INTERVIU SU POLITOLOGU, MRU POLITIKOS INSTITUTO DOCENTU DR. RINGAUDU GELEŽEVIČIUMI

2016 m. balandžio 30 d.

1. Lobistinė veikla Lietuvoje pradėta reguliuoti 2000 metais. Nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija įsigaliojo 2003 metais ir šalyje galioja iki šiol. Nors didžioji dalis ekspertų sutinka, kad įstatymas veikia primityviai, o kai kuriais atvejais netgi visai neveikia, jo keisti neskubama. Kokios pagrindinės priežastys tai lemia?

Esminis trūkumas – konstrukcinis. Sumanymas reglamentuoti kasdieninį ir labai intensyvių sąlytį tarp piliečių visuomenės ir politinės visuomenės organizacijos, nustatant jo leistinas (teisėtas) ir neleistinas formas, sankcijas už neleistiną praktiką, griežtą šio proceso kontrolę yra utopinis. Toks reglamentavimas neišvengiamai susikerta su piliečių poreikiais ir teisėmis įtakoti savo pačių suformuotų valdžios institucijų veiklą. Todėl neišvengiamai tenka daryti įvairias išimtis įstatyme. Pavyzdžiui, LR įstatyme (2003) tokios išimtys išdėstytos 7 straipsnyje „Veikla, kuri nelaikoma lobistine“. Kuo akivaizdžiausiai matyti, ir tai patvirtino ir trumpa oficialaus lobizmo Lietuvoje istorija, jog registruotų (komercinių) lobistų paslaugų faktiškai nereikia potencialiems užsakovams – visą realų lobizmą galima „paskandinti“ išimtyse (taip ir paprasčiau, ir pigiau, ir jokių ataskaitų teikti nereikia). Išties, juk nepriversi daugybės žiniasklaidos atstovų, mokslininkų, pedagogų etc registruotis lobistais ir teikti savo tariamai lobistinės veiklos ataskaitas! Ypač daug sudėtingų problemų įstatymu griežtai reglamentuojamo lobizmo konstrukcijoje sukelia pelno nesiekiančių organizacijų veikla (minėto straipsnio 4 punktas). Tokių organizacijų lobistinės veiklos (lobistinių kontaktų, lobistinės komunikacijos) nesugebėta – nors ir bandoma – įstatymu sutramdyti netgi JAV. Todėl lobizmas specialiu įstatymu reglamentuojamas tik nedaugelyje šalių, pirmiausia, JAV, bet be ypatingos sėkmės. Viešojoje erdvėje linksniuojamų korupcijos atvejų, kylančių dėl lobistų veiklos, JAV iškyla kur kas dažniau negu Vakarų Europoje, kur lobizmas grindžiamas savireguliacija (nors patikimos statistikos ir nėra).

Lietuvoje veikiantis lobizmo reglamentavimo įstatymas turi tiek daug trūkumų, kad jo kritikai galima būtų paskirti dešimtis puslapių teksto. Įstatymas praktiškai neveikia. Pavyzdžiui, mūsųose įteisinti tik vieno tipo lobistai – lobistai, dirbantys pagal sutartį. Kiti lobistų tipai – plačiai paplitę – ignoruojami. Žymus šios srities specialistas, JAV profesorius Clive S. Thomas savo mokslo darbuose pateikia platesnę lobistų klasifikaciją: (1) samdomi lobistai (contract lobbyists arba „outside“ lobbyists); (2) įmonių lobistai (in-house lobbyists); (3) valdžios įstaigų pareigūnai, palaikantys kontaktus su kitomis

įstaigomis (government legislative liaison); (4) savanoriai ir paprastai dirbantys be atlygio lobistai (grassroots lobbyists), atstovaujantys smulkioms nepelno organizacijoms, konkrečių vietovių gyventojams, vietinei savivaldai ir (5) apsišaukėliai lobistai. Visi tokie lobistai realiai veikia ir Lietuvoje, bet įstatymu bandoma sunorminti tik pirmojo tipo lobistus.

2. 2013 metais buvo sudaryta darbo grupė Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui rengti. Siekiama koreguoti, patobulinti 2003 metų Lobistinės veiklos įstatymą. Jūsų nuomone, kokie konkretūs pokyčiai labiausiai reikalingi? Koks turėtų būti lobistinės veiklos reguliavimo modelis Lietuvoje?

Geriausiai būtų išvis atsisakyti lobizmo reguliavimo specialiu teisės aktu, kaip tai padaryta Vakarų Europoje (visoje!) ir ES centrinėse valdymo institucijose – Europos Taryboje, Europos Parlamente, Europos Komisijoje ir kt. ES vieno specialiai lobizmą reglamentuojančio teisės akto nėra, nes baiminamasi pažeisti trapią pusiausvyrą ir gyvą komunikaciją tarp piliečių visuomenės bei valstybės, dirbtinai susiaurinti asmenų ir jų susikurtų asociacijų teises siekti įtakos politikų/pareigūnų sprendimams teisės aktų leidybos srityje. Šiuo atveju plačiai taikomi įvairūs reguliaciniai aktai, kuriuos savanoriškai nusistato patys lobistinio proceso dalyviai: lobistų asociacijų etikos kodeksai, parlamentų ir kitų valstybės institucijų nusistatytos taisyklės dėl lobistų ir interesų grupių registracijos taisyklių, savanoriški interesų grupių ir lobistų registrai etc. Šiuo metu didelių vilčių teikia Europos Parlamente ir Europos Komisijoje ne taip seniai įdiegtas Skaidrumo registras, kur besiregistruojančios lobistinei veiklai interesų grupės savanoriškai teikia duomenis apie savo teisėkūrinius ir finansinius interesus mainais už tai gaudamos tam tikrų palengvinimų savo veiklai iš ES institucijų pusės, pavyzdžiui, privilegijuotą teisę į informaciją apie rengiamus teisės aktus.

Išvada: Lietuvoje vertėtų dar kartą kaip reikiant padiskutuoti, kuriuo keliu eiti toliau, bandant sutvarkyti ir reglamentuoti piliečių ir jų asociacijų poveikį valdžios institucijų sprendimams, trumpiau tariant, atsakyti į klausimą: kokio lobizmo mes norime. Visuomeninio dialogo šiuo klausimu nebuvo nei prieš priimant lobistinės veiklos reguliavimo įstatymą 2000 m., nei vėliau, kai nesyk buvo svarstomi tolesni lobistinės veiklos teisinio reglamentavimo tobulinimo variantai.

3. Su kokiais iššūkiais tenka susidurti Lietuvoje veikiantiems lobistams, nuo jų užsiregistravimo lobistų registre dienos?

Iššūkis vienas – jų paslaugos neefektyvios. Yra daug veiksmingesnių ir – dažniausiai – visiškai teisėtų bendrademokratine prasme alternatyvų. Jie tiesiog nepaklausūs realių lobistinių paslaugų rinkoje.

4. Visuomenėje lobizmas dažnai suvokiamas kaip neigiamas reiškinys, o lobistai – nelegalia praktika užsiimantys asmenys. Kodėl visuomenė skeptiškai vertina lobizmą ir ar įmanoma tokį požiūrį pakeisti? Kaip?

Mano galva, tai nėra reikšminga problema. Lobistas nėra šou pasaulio žvaigždė ir gali sėkmingai atlikti savo darbą net ir nebūdamas populiarus ar mylimas. Gera vyriausybė (efektyviai veikianti) niekada nebus populiari. Lobistų nemyli ir Amerikoje – klasikinėje lobizmo šalyje.

5. Remiantis naujausiu Transparency International atliktu tyrimu (2015), Lietuva tarp Europos Sąjungos valstybių pagal korupcijos suvokimo indeksą užima 15 vietą iš 28. Tyrimo duomenimis, labiausiai korumpuotos yra valstybės institucijos: Seimas, Vyriausybė, savivaldybės. Ar galima teigti, kad lobistų vykdoma veikla prisideda prie palankios terpės korupcijos plitimui, kūrimo?

Tai korupcijos suvokimo indeksas, o ne pačios korupcijos lygio, kurio niekas kol kas neišmoko patikimai išmatuoti. Kitaip tariant, tai piliečių, verslininkų ir specialistų nuomonių apie korupcijų lygius įvairiose šalyse indeksas. Iš čia atsakymas į klausimą: nemanau, kad LR Seime ir Vyriausybėje yra įsišaknijusi korupcija ir tuo labiau, kad ji yra žinoma „žmonėms iš gatvės“. Savivaldybės – kita istorija, bet ten lobistai – oficialiai įregistruoti VTEK (o kitokių LR ir būti negali) neveikia, taigi ir korupcijos laidininkais būti negali.

6. Teigiama, kad lobistų sėkmingumas dažnai priklauso nuo jų veikimo technikos, t. y., tam tikrų metodų, kuriais jie siekia daryti įtaką tam tikriems subjektams sprendimų priėmimo procese. Kokiais poveikio būdais naudojasi lobistai?

Anglosaksų teisės tradicijos šalių, kuriose mėginama specialiu įstatymu nustatyti tikslų lobistinės veiklos reglamentą, leistinos lobistinės veiklos ribos nubrėžtos plačiau nei Lietuvoje, iš čia kyla ir didesnė lobistinių technologijų įvairovė. Pavyzdžiui, JAV įstatyme (The Lobbying Disclosure Act, 1995) lobistinė veikla apibrėžiama kaip lobistinis kontaktas ar pasirengimas tokiam kontaktui. 1995 m. akte tiksliai išvardyti galimi lobistinio kontakto subjektai: JAV prezidentas ir viceprezidentas, prezidento administracijos pareigūnai ir tarnautojai, Kongreso nariai, juos aptarnaujančio personalo darbuotojai, gausus abiejų parlamento rūmų ir vyriausybės padalinių vadovų ir atsakingų pareigūnų būrys. Pateikiama detali lobistinio kontakto definicija. Tai lobisto, veikiančio užsakovo vardu, žodinė ar rašytinė komunikacija su įstatymų leidėjais ir vykdomosios valdžios pareigūnais dėl federalinių įstatymų, kitų teisės aktų, administracinių potvarkių parengimo ar priėmimo, JAV vyriausybės pozicijos nustatymo, valstybės pareigūnų skyrimų (tų, kuriuos tvirtina Senatas) ir pan. Sąvoka „lobistinis kontaktas“ reiškia ir tokių kontaktų planavimą, parengimą, viešas komunikacines ir informacines kampanijas ir t. t. Todėl Amerikos lobistais neapsiriboja vien susitikimais su politinių sprendimų priėmėjais ir jų įtikinėjimu, teisės aktų projektų rengimu, t.y. tiesioginiu lobizmu, bet plačiai taiko įvairesnes ir mūsų laikmečiui būdingas lobistinės technikos galimybes, pirmiausia,

elektroninį lobizmą ir aktyvias viešosios nuomonės formavimo technologijas (piketai, laiškų rašymo ir panašios akcijos)..

7. Koks scenarijus labiausiai tikėtinas, kuomet kalbama apie lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas?

Trumpai tariant, Lietuvos ateitis – Europoje (Europos Sąjungoje). Lobizmas – organinė to dalis.

Dėkoju už pokalbį!

INTERVIU SU LOBISTU ARNU MARCINKUMI (LOBISTINĘ VEIKLĄ ATLIEKA UAB „VENTO NUOVO“)

2016 m. gegužės 5 d.

1. Lobistinė veikla Lietuvoje pradėta reguliuoti 2000 metais. Nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija įsigaliojo 2003 metais ir šalyje galioja iki šiol. Nors didžioji dalis ekspertų sutinka, kad įstatymas veikia primityviai, o kai kuriais atvejais netgi visai neveikia, jo keisti neskubama. Kokios pagrindinės priežastys tai lemia?

Pirmiausia, reiktų atkreipti dėmesį, kad lobistinės veiklos įstatymas skirtas turbūt pačiam siauriausiam ratui galimų asmenų. Šios dienos duomenimis, Lietuvoje iš viso yra 36 lobistai (skaičiuojant fizinius ir juridinius asmenis). Tačiau neabejotinai visi, kurie supranta terminą „lobistinė veikla“ sutiks, kad realiai veikiančių jų yra žymiai daugiau. Dabartinėje visuomenėje vyrauja labai neigiamas lobisto supratimas, kad tai žmonės, kurie stengiasi tik dėl labai siauro verslo intereso. Neretai, prie to prisideda ir patys politikai, savo pasisakymuose nevengiantys negatyviai atsiliiepti apie lobistus, nors kaip tik profesionalūs lobistai savo veiklą atlieka profesionaliai, skaidriai ir, svarbiausia, deklaruodami.

Dabar dažnai lobistais laikomos asociacijos, advokatai, savo verslo reikalus „tvarkantys“ asmenys, tačiau taip neturėtų būti. Jie nei užsiregistruvę, nei teikia ataskaitas lobistinę veiklą prižiūrinčiai Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai, nei deklaruoja savo lobistinius interesus. Tai reiškia, kad jie nėra lobistais, o interesus atstovaujantys asmenys, kurių veikla nepatenka į lobistinės veiklos įstatymu reglamentuojamus rėmus.

Poreikis keisti ir tikslinti lobistinės veiklos įstatymą yra jau senokai, tačiau kosmetiškai jo nesutvarkysi, o iš esmės jį keisti nėra politinės valios. Viskas ko norima šiuo metu, lobistinei veiklai suteikti daugiau skaidrumo, t.y. priversti šiuo metu registruotus lobistus (t.y. tuos 36 asmenis, kurių didžioji dalis lobistinės veiklos nevykdo arba yra sustabdę šią veiklą, todėl realiai dirba vos 6 asmenys) dar atviriau deklaruoti savo veiksmus. Tai reiškia, kad tie „lobistai“, kurie veikia nelegaliai, tačiau pagal LR Konstituciją turi tam teisę (reikšti savo nuomonę, išsakyti poziciją ir t.t.), niekaip nėra skatinami užsiregistruoti ir veikti legaliai. Profesionalūs lobistai nėra skatinami registruotis (t.y. iš to negauna jokios pridėtinės vertės tik pareigas), todėl poreikio iš esmės keisti įstatymą ir nėra.

2. 2013 metais buvo sudaryta darbo grupė Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo projektui rengti. Siekiama koreguoti, patobulinti 2003 metų Lobistinės veiklos įstatymą. Jūsų nuomone,

kokie konkretūs pokyčiai labiausiai reikalingi? Koks turėtų būti lobistinės veiklos reguliavimo modelis Lietuvoje?

Lobistinė veikla yra interesų atstovavimas. Jis nuolatos vyko nuo seniausių laikų todėl artimiausiu metu tikrai vykti nenustos. Vienintelis klausimas kas ir kaip tai daro. Mūsų, kaip lobistų kontoros tikslas, kad visi, kurie vykdo interesų atstovavimo veiklą profesionaliai, tai darytų pagal tokias pačias taisykles/ sąlygas, kaip numatyta įstatyme, tai reiškia, kaip susitarta. Matome, kad šiuo metu vykstančiais lobistinės veiklos reguliavimo svarstymais, norima ne skatinti registruotis, o kaip tik atvirkščiai, slėpti, kad esi lobistinės veiklos teikėjas. Tai rodo tokie pavyzdžiai: priėmus dabar siūlomas lobistinės veiklos įstatymo pataisas, jei paslaugas teiki oficialiai, turi per 5 darbo dienas informuoti kontroliuojančią instituciją apie kontaktą su politiku ar valdininku, o jei nesi registruotas, nors iš principo atlieki tokią pačią funkciją – gali niekam nieko nepranešinėti. Mūsų lobistų kontoros nuomone, tai yra visiškai realijų neatitinkantis siūlymas, kurį priėmus, jis bus visiškai neįgyvendinimas, nes nei vienas lobistas nenorės atskleisti savo strategijos, kaip jis/ ji sieki savo tikslų ir kada su kuo susitikdamas. Kita vertus, tai, kad tu esi oficialus t.y. registruotas lobistas, nesuteikia jokios pridėtinės vertės – tu negauni jokių lengvatų, pvz. komitetų darbotvarkių, išvadų projektų ir t.t. anksčiau už kitus, o tai tik parodo, kad poreikis registruotis nėra sukuriamas. Tai yra dvi problemos, kurios užprogramuotos šiuo metu svarstomame lobistinės veiklos įstatymo pakeitime, kurį parengė darbo grupė.

3. Su kokiais iššūkiais tenka susidurti Lietuvoje veikiantiems lobistams, nuo jų užsiregistravimo lobistų registre dienos?

Pagrindinis iššūkis yra visuomenės požiūris į lobistinę veiklą, kuris, deja, vis dar dažnai neigiamas.

4. Visuomenėje lobizmas dažnai suvokiamas kaip neigiamas reiškinys, o lobistai – nelegalia praktika užsiimančys asmenys. Kodėl visuomenė skeptiškai vertina lobizmą ir ar įmanoma tokį požiūrį pakeisti? Kaip?

Pagrindinė problema tai pirmiausia pačių politikų formuojamas negatyvus požiūris į lobistus. Jie puikiai supranta, kad lobistinė veikla yra reikalinga ir teisėta, tačiau labai lengva „pasiteisinti“ ir net sakyčiau „gąsdinti“ lobistais. Dažnai stengiamasi pateikti, kad jei politikas susitinka su lobistais, tai jau neigiamas reiškinys. O kaip tuomet vertinti tų pačių politikų susitikimus su asocijuotomis verslo struktūromis, juk jos turi lygiai tokių pačių lobistinių interesų, tačiau veikia po „asociacijos“ vardu. Juo labiau, jos niekam neatskaitingos ir savo interesų viešai nedeklaruoja (priešingai nei registruoti lobistai). O pakeisti šį požiūrį bus labai sunku, kadangi Lietuvoje vis dar nėra tradicijos lobistinei veiklai, ką rodo ir ypatingai mažas registruotų (o tai yra legalių) lobistinės veiklos vykdytojų skaičius.

5. Remiantis naujausiu Transparency International atliktu tyrimu (2015), Lietuva tarp Europos Sąjungos valstybių pagal korupcijos suvokimo indeksą užima 15 vietą iš 28. Tyrimo duomenimis, labiausiai korumpuotos yra valstybės institucijos: Seimas, Vyriausybė, savivaldybės. Ar galima teigti, kad lobistų vykdoma veikla prisideda prie palankios terpės korupcijos plitimui, kūrimo?

Reikia suprasti, kad lobizmas tai yra argumentų pateikimas. Tinkami argumentai prisideda prie sprendimo priėmimo. Net ir renkantis kokioje aukštojoje mokykloje mokytis, pirmiausia kiekvienas atlieka analizę: kokie profesoriai dėsto, kokios pabaigusiujų perspektyvos įsidarbinti, ar bus užtikrintas bendrabutis ir t. t. Tą patį stengiasi padaryti ir universitetai: jie dalyvauja parodose, pristatymuose, skelbiasi apie save žiniasklaidoje ir savo argumentais kviečia mokytis pas juos. Lobizmo prigimtiniai dalykai yra tokie pat: pateikti argumentus, kurias vadovaudamasis sprendimus priimančias asmuo (politikas ar valdininkas) sprendžia vieną ar kitą problemą. Ir tai yra ne pateikti sprendimą, o pateikti argumentus tam sprendimui priimti. Bet kuriuo atveju, sprendimą priima politikas ar valdininkas, todėl lobizme nėra nieko nelegalaus. Lobistų tikslas – atsižvelgus į užsakovo interesus, sugebėti laiku ir vietoje pateikti argumentus, kurie padėtų nuspręsti ar priimti sprendimą. Ir tame nėra nieko korupcinio ar nelegalaus. Žinoma, jei už tokių argumentų „girdėjimą“ nėra pažadamas atlygis. Tokiu atveju, veikla jau nebe „lobizmas“, o „papirkinėjimas“. Legalus lobizmas, t.y. kai laikomasi galiojančių teisės aktų ir „lobizmas“, kai už sprendimus yra atlyginama yra du tarpusavyje nesusiję dalykai.

6. Teigiama, kad lobistų sėkmingumas dažnai priklauso nuo jų veikimo technikos, t. y., tam tikrų metodų, kuriais jie siekia daryti įtaką tam tikriems subjektams sprendimų priėmimo procese. Kokiais poveikio būdais naudojasi lobistai?

Pagrindinė lobisto sėkmės priežastis yra argumentų stiprumas ir jų pateikimas laiku. O metodų, kaip juos surinkti yra įvairių ir jie visi priklauso nuo konkretaus lobisto veiklos, įsigilinimo, proceso išmanymo.

7. Koks scenarijus labiausiai tikėtinas, kuomet kalbama apie lietuviškojo lobizmo ateities perspektyvas?

Noriu tikėti, kad visuomenės akyse žodis „lobistas“ transformuosis iš neigiamą asociaciją turinčio ir kažką slapto, gal net nelegalaus veikiančio asmens, į viešai deklaruojantį ir aiškius interesus atstovaujantį asmenį. Visų interesai nebūtinai gali būti suderinami, tačiau šiuo atveju, kalbant apie lobizmą, svarbiausia, kad jie būtų deklaruoti viešai, kaip tai numato įstatymas, o ne veikama slapta ir taip diskredituojant ne tik lobizmo sektorių, tačiau ir viešąją politiką.

Ačiū už pokalbį.

POKALBIS SU ŽEMĖS ŪKIO RŪMŲ TARPTAUTINIO SKYRIAUS VEDĖJA VAIDA LEŠČAUSKAITE

2016 m. gegužės 12 d.

Norėčiau plačiau sužinoti apie ŽŪR vykdomą veiklą. Kokiais įstatymais reglamentuojama Jūsų veikla? Ar jūsų veikloje vadovaujamasi LR lobistinės veiklos įstatymu?

Pirmiausia, noriu pasakyti, kad mes veikiame ne pagal lobistinės veiklos įstatymą. Mes turime atskirą įstatymą (Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų įstatymas, 1997), kuris numato mūsų funkcijas, finansavimą ir visa kita. Mes esame vienintelė tokia organizacija (NVO), kurios veiklą reguliuoja atskiras įstatymas. Lobistinio įstatymo nuostatų mes nesilaikome, kadangi dirbame pagal jau minėtą atskirą įstatymą. Žemės ūkio rūmuose dirbu jau penkerius metus ir, kiek žinau, registruoti lobistų registre nesame. Mūsų veikla oficialiai nėra įvardijama kaip lobizmas, ji yra laikoma interesų atstovavimu. Kaip žinote, mes esame skėtinė organizacija, turime daugiau kaip penkias dešimtis narių, tam tikrų grupių, organizacijų, kurios savo ruožtu turi savo narius, tarkime žemdirbius. Mes stengiamės surinkti nuomones iš šių visų skirtingų organizacijų, kurios yra ir labai mažos (kokie nors ūkininkų susivienijimai), ir didesnės. Vėliau bandome sujungti jų interesus ir juos bendrai iškomunikuoti tokioms institucijoms kaip Vyriausybė, Seimas, Žemės ūkio ministerija.

Ar jūs turite konkrečius, pastovius atstovus, kurie tuo užsiima?

Konkrečių atstovų tam tikrose institucijose mes neturime. Pas mus į Tarybos posėdžius renkasi mūsų organizacijų narių atstovai, kur jų interesus ir pasiūlymus bandoma iškristalizuoti. Pats principas būtų toks: tarkime, kuriamas koks nors įstatymas, kuris, turės pokyčių gyvulininkystės sektoriui. Tada mes šaukiame Veislininkystės komitetą, kuriame susirenka visi gyvulininkystės sektoriaus atstovai ir išdiskutuoja tą klausimą. Po diskusijos, jie prieina prie kokios nors bendros nuomonės ir komiteto nutarimas yra siunčiamas ŽŪR tarybai (joje yra visų mūsų organizacijų atstovai), kuri per posėdį priima rezoliuciją. Tada priimta rezoliucija yra siunčiama tam tikrai institucijai, pavyzdžiui Žemės ūkio ministerijai. Arba jeigu klausimas yra platesnio pobūdžio, pavyzdžiui dėl subsidijų ar kitų finansinių reikalų, atitinkamai, rezoliucija gali būti siunčiama keletui institucijų: Finansų ministerijai, Žemės ūkio ministerijai, Seimui. Esmė tokia: iškilusią problemą iš pradžių svarstome savo organizacijos viduje, tada gavus bendrą nuomonę, ji yra siunčiama toliau. Aišku, kartais yra ir ne visai oficialus kanalas, kaip tą gautą rezultatą nusiųsti: vyksta kvazi-oficialūs susitikimai (pavyzdžiui, šiuo metu mūsų pirmininkas dažnai susitinka su premjeru dėl pieno gamintojų padėties).

Kaip dažnai pavyksta apginti Jūsų atstovaujamus interesus?

Na, iš tikrųjų, interesų agregacija yra sudėtingas procesas: tam tikros asociacijos ne visada nori pasiekti kompromisą. Kai yra skirtingi interesai, vistiek kažkas turi šiek tiek nusileisti, o kai to nenorima, tai tampa sudėtinga. Bet mes stengiamės, bandome ir pasiekti kompromisą dažniausiai pavyksta. Žinoma, yra buvę keletas rimtų atvejų, kuomet po Rūmų tarybos sprendimo, išsiskyrė keletas nuomonių, tačiau tokių atvejų neišvengsi ir be to, jie nėra dažni.

Mano nuomone, jūsų veikla iš tikrųjų turi nemažai sąsajų su lobizmu. Įdomu sužinoti, ar veikiate tarptautiniu lygmeniu?

Taip, aš galiu papasakoti apie mūsų lobizmą tarptautinėje erdvėje. Iš tikrųjų, turbūt daugiau mūsų teisės skyrius galėtų papasakoti apie lobizmą vykdomą čia, vietoje. Nežinau, kiek tai, ką papasakosiu yra susiję su lobizmu, ar kiek tai yra tikrasis lobizmas. Kadangi esu tarptautinio skyriaus vedėja, būtent aš ir kuruoju mūsų tarptautinę veiklą. Visų pirma, tai yra bendravimas su kitomis organizacijomis, partnerystės santykių palaikymas ir siekis paveikti Europos Sąjungos politiką, kuri žemdirbius ypač smarkiai veikia. Mes dalyvaujame vienos svarbios ir labai įtakingos skėtinės Briuselio organizacijos COPA/COGECA veikloje. ŽŪR yra jos narys, taigi mūsų organizacijos taip pat yra jos nariai. COPA/COGECA turi darbo grupes ir komitetus, kuriuose svarstomos įvairios Europos politikos priemonės, pradedant finansavimo paskirstymu ir baigiant gyvūnų įvežimo taisyklėmis. Komitetuose, darbo grupėse dalyvauju ir aš, dar dalyvauja mūsų atstovai. Mūsų tikslas yra pasiekti, kad COPA/COGECA poziciją palenktume arčiau savosios ir tada, kai ši organizacija atstovauja komisiją, ji taip pat jau atstovauja ir už mus. Mes turime pasiekti, kad į COPA/COGECA politiką būtų įtraukta tai, kas mums reikalinga. Turbūt populiariausias ir ryškiausias pastarojo meto mūsų lobizmo pavyzdys, buvo priimant 2014-2020 metų „Multiannual Financial Framework“ (Daugiametė finansinė programa). Siekėme kuo labiau padidinti Lietuvos ūkininkų finansines išmokas. Buvome labai nepatenkinti pirminiu pasiūlymu, nes Lietuvai buvo žadėta, kad iki 2014 metų bus pasiektas Europos Sąjungos išmokų vidurkis. Dabar jau žadama, kad iki 2020 metų mes trečdaliu sumažinsime atotrūkį nuo vidurkio, kas yra visiškai „iš lubų ištrauktas“ skaičius. Taip pat per tą pačią COPA/COGECA dirbame su Lietuvos atstovais Regionų komitete, Lietuvos atstovais Ekonomikos socialinių reikalų komitete (nuo rūmų turime vieną žmogų). Išmokų klausimais kooperavomės su Latvija ir Estija ir vis dar išlaikome šį bendradarbiavimą, kadangi vieniems pasiekti kažką yra labai sudėtinga.

O Lietuvos interesai su Latvija ir Estija sutampa?

Taip, visiškai. Esame panašaus dydžio, žemdirbystės išsivystymo lygio, sektorių ir panašios rinkos šalys. Pavyzdžiui, Rusijos embargas smogė visoms trimis Baltijos valstybėms. Žinoma, mes suprantame, kad galbūt su Lenkija irgi būtų galima vienytis, nes problemos panašios, bet pripažinkim,

kad tada prašomų išmokų suma būtų žymiai didesnė. Kol mes kompensacijų prašome Lietuvai, Latvijai, Estijai, bendra suma Europos mastais nėra labai didelė ir yra didesnė galimybė, kad mums ją duos. Jeigu prisijungia Lenkija, jų skaičius labai padidina bendrą sumą. Taigi, tai yra grynai politinis sprendimas, šiuo atveju, nesijungti su Lenkija.

Aptarėme COPA/COGECA poziciją, taigi eisime prie kitų lobizmo koridorių. Mes su latviais ir estais ėmėmės viešųjų ryšių kampanijų, Briuselyje turime tokią agentūrą, kuri išplatina visus mūsų atvirus laiškus. Mes manome, kad visos šitos mūsų kampanijos, mūsų darbas yra priminimas apie mus, kad būtų aišku, kas tokie mes esame. Eame maži, todėl mums reikia daugiau paramos. Lietuva kartu su Latvija ir Estija pirmą kartą gavo atskirą paramą, kaip nuo Rusijos embargo nukentėjusios šalys. Dar vienas dalykas, mes organizavome daug protesto akcijų. Lietuviai, latviai ir estai organizavo, jei neklystu, keturias ar penkias tokias akcijas dėl tiesioginių išmokų Briuselyje.

Ar susidomėjimas protesto akcijomis buvo didelis?

Taip, susidomėjimas tikrai buvo didelis. Surinkome pilnus autobusus. Žmonės tikrai važiuoja, domisi, o iš kitų institucijų irgi sulaukiame pritarimo.

Žinant kaip visuomenė vertina lobizmą, kyla klausimas, kaip visuomenė vertina Jus? Ar domisi Jūsų veikla, apskritai?

Iš pradžių, kabinete dirbau su ŽŪR atstove spaudai, tai atkreipiau dėmesį tiek į visuomenės, tiek į žiniasklaidos požiūrį. Gaila, bet žiniasklaida žemės ūkiu dažniausiai susidomi tik tada, kai mes darome kažką labai ryškaus ir matomo. Kai darome protestus, į konferencijas sueina tikrai daug žurnalistų, televizijos atstovų ir pan. Tačiau kai norime paskelbti, kad mums pavyko pasiekti kokių nors teigiamų rezultatų, tarkim pavyko apginti tam tikrus interesus, tada susidomėjimas būna mažas. Kalbant apie visuomenę, jos palaikymą mes tikrai jaučiame, ypač dabar (dėl pienininkų situacijos), kai mūsų problemos susiję su bendrosiomis visuomenės problemomis (kainos, vartotojų teisės). Niekada nesame patyrę kokio nors smerktino požiūrio ar panašiai ir manau, kad bendras požiūris į mus yra gana neblogas. Kadangi pati tyrinėėjau lobizmą, žinau, kad požiūris į jį yra neigiamas ir dažnai prilyginamas korupcijai. Šiuo atveju tokio požiūrio į mūsų organizaciją, nepastebėjau. Gal tai susiję ir su tuo, kad požiūris į žemdirbius yra palankesnis, negu požiūris į pramonę ar prekybą.

Ar nemanote, kad tai susiję su pačia „lobisto“ sąvoka? ŽŪR savęs neįvardija lobistu, o savo veiklos netraktuoja kaip lobistinės. Ar gali būti, kad būtent dėl šios priežasties, kritikos iš visuomenės beveik nesulaukiate?

Gali būti. Aš pati žiūriu į tarptautinius dokumentus ir matau, kokie jie atviri lobizmui. Tai iš tikrųjų nėra blogai, lobizmas nėra neigiamas reiškiny. Lietuvoje vyrauja iškreiptas požiūris į lobistinę veiklą.

Galbūt, jeigu mes labai atvirai sakytume ir akcentuotume, kad esame lobistai, visuomenės požiūris pasikeistų. Žodžio „lobistas“ mes nebijome, bet jo neakcentuojame. Mūsų veikla reglamentuojama atskiros įstatymo, pagal kurį mes veikiame, o savo tradicijas turime jau nuo 1926 metų. Nesislepiame nuo „lobisto“ sąvokos, bet taip vadintis ŽŪR nėra tikslinga, nes be interesų agregavimo mes vykdome daug kitų funkcijų: konsultuojame, mokome, teikiame pagalbą žemdirbiams įvairiais klausimais. Mes nesame organizacija, susijusi vien su bandymais daryti įtaką politikai.

Ar interesų atstovavimas turi savo tendencijas: darosi sunkiau, ar lengviau juos atstovauti? Laikui bėgant, problemų daugėja ar mažėja?

Manau, kad situacija po truputį sunkėja. Tai prikaluo nuo keleto dalykų. Visų pirma, mes esame Žemės ūkio ministerijos dispozicijoje. Ne visuomet, tai ko mes siekiame yra numaćiusi ir ministerija. Kyla konfliktas, nes esame priklausomi nuo jos finansavimo: mūsų nario mokesčiai nėra tokie dideli, kad to užtektų visam ŽŪR gyvavimui. Mes turime nemažai valstybės deleguotų funkcijų: žemdirbių atstovavimas, konsultavimas ir pan., už kuriuos mums moka ministerija. Turiu pastebėti, kad neseniai vykusiam posėdyje buvo pateikta, kiek mūsų rezoliucijų buvo pateikta ir kiek patenkinta, tai patenkinta sąlyginai buvo tikrai nedidelė dalis. Sunkumų tikrai būna, bet mes stengiamės, dalyvaujame daugybėje ministerijos darbo grupių, Seimo posėdžių ir stengiamės atstovaujamą poziciją pateikti kuo aiškiau ir efektyviau.

Ar rengiate savo veiklos ataskaitas? Jos yra lengvai pasiekiamos viešojoje erdvėje?

Taip, tokias ataskaitas mes rengiame. Deja, šiuo metu jos nėra viešai pasiekiamos, bet tik todėl, kad mūsų internetinį puslapį „nuatakavo“ virusai ir dabar visą informaciją atnaujiname. Įprastai, tokias ataskaitas rasti galima ir jos visuomenei yra lengvai pasiekiamos. Mes pateikiame netgi visus susitikimus, kiek kartų susitiko pirmininkas su kokiais nors atstovais, kokiais klausimais ir pan.

Teisiškai, ar Jūs privalote teikti tokias ataskaitas?

Teisiškai mes privalome teikti tam tikras ataskaitas savo nariams. Pirmininkas pateikia Tarybos ataskaitą, direktorius pateikia administracijos ataskaitą, finansininkė pateikia finansines ataskaitas. Savo nariams mes esame už tai atskaitingi, bet tai tikrai nėra privatu ar slapta. Mes turime pateikti ataskaitas, be nieks nenumato, kiek jos turi būti išsamios. Vyrauja laisvas formatas, bet stengiamės jas pateikti kuo išsamesnes. Mums patiems į naudą, kad žmonės sužinotų, ką mes veikiame, ką apima mūsų veikla.

Dėkoju už pokalbį!